

ОДБРАНА

Специјални прилог

ПРЕГОВОРИ
О СТАТУСУ
КОСОВА

Тема

Болести зависности – Војска и друштво

СИСТЕМ СПОЈЕНИХ СУДОВА

Интервју

*Пуковник др Божидар Форца,
начелник Управе за планирање и развој*

УСПОСТАВЉАЊЕ ПРАВИЛА

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

- ▶ **UBB IMA POTPISANE UGOVORE SA MINISTARSTVOM ODBRANE I FONDOM SOVO**
- ▶ **ISPLATA ZARADA PRIPADNICIMA VOJSKE, KAO I ISPLATA PENZIJA VOJNIM PENZIONERIMA**
- ▶ **TEKUĆI RAČUNI**
- ▶ **POTROŠAČKI I GOTOVINSKI KREDITI BEZ ŽIRANATA, DO 10.000 EUR, DO 84 MESECA**
- ▶ **TRAJNI NALOG (UPLATE KOMUNALNIH USLUGA, REDOVNIH NAKNADA I SL.)**
- ▶ **E-BANKING**
- ▶ **PLATNE KARTICE (DINACARD - DEBITNA KREDITNA, DINERSCLUB INTERNATIONAL, USKORO VISA)**

**STALNO ZAPOSLENE
PENZIONERE**

**UBB
UNIVERZAL BANKA A.D.
BEOGRAD**

www.ubbad.co.yu

FILIJALA BEOGRAD Maksima Gorkog 73; 011/344-0347; 344-1447; 27. marta 60; 011/322-9359; 324-7523; Francuska 29; 302-2840; 302-2838; Francuska 11; 202-2655; 202-2653; Rableova 3, Mirijevo; 011/342-4788; 22.oktobra 7, **Zemun**; 011/260-5465; 269-5087; Gospodska 20, **Zemun**; 011/202-2755; Blagoja Parovića 19a, Banovo Brdo; 011/354-7793; "Tempo" Autoput I, N. Beograd; 011/209-1391; 209-1392; "Maxi" Nikole Ribarića 3, Nova Galenika; 011/302-2914; Vlade Aksentijevića 3, **Obrenovac**; 011/872-1545; Kralja Petra I Karađorđevića 84, **Nova Pazova**; 022/333-157; 335-769; **FILIJALA VRANJE** S.Prvovenčanog 101; 017/24-811; **FILIJALA KRUŠEVAC** Veće Korčagina 23; 037/27-189; 444-073; **FILIJALA GORNJI MILANOVAC** Karađorđeva 20; 032/720-130; 720-131; **FILIJALA ŠABAC** Masariškova 16; 015/345-556; 345-557; **FILIJALA ZA VOJVODINU** Bul. oslobođenja 78, **Novi Sad**; 021/472-1008; 472-1009; "Tempo", Tekelijina bb zona 3/sever, **Novi Sad**; 021/480-2528; Glavna 137, **Ruma**; 022/430-651; 430-902; Bul. Kralja A. I Karađorđevića 22, **Zrenjanin**; 023/365-92; 365-93; Braće Radića 3, **Subotica**; 024/559-300; 671-800; Lenjinova 2, **Kula**; 025/722-444; 723-315; **FILIJALA NIŠ** Voždova 10, **Niš**; 018/253-175; 253-169; Jug Bogdanova 31, **Prokuplje**; 027/329-053; 321-031; **FILIJALA UŽICE** Dimitrija Tucovića 131, **Užice**; tel: 031/516-333; Jugoslovenske armije 1, **Lučani**; tel: 032/819-180; Trg slobode 3, **Požega**; tel: 031/816-258; Milenka Topalovića 1, **Bajina Bašta**; tel: 031/861-080; Karađorđeva 48, **Kosjerić**; tel: 031/882-160; 883-566; **FILIJALA LESKOVAC** Bul. oslobođenja 53, **Leskovac**; tel: 016/232-030; 232-031; Stojana Ljubića bb, **Bojnik**; tel: 016/821-190; 29. novembra bb, **Grdelica**; tel: 016/831-878; **FILIJALA PANČEVO** Vojvode P. Bojovića 2; tel: 013/300-705; **FILIJALA LAZAREVAC** Karađorđeva 45, **Lazarevac**; tel: 011/812-9701; Dr. Pantića 66, **Valjevo**; tel: 014/233-085; 295-521; **FILIJALA VRŠAC** Dvorska 2; tel: 013/838-026; 838-069; **FILIJALA ČUPRIJA** Karađorđeva 6; tel: 035/475-591; 475-592; **FILIJALA KRALJEVO** Toplice Milana 11; tel: 036/312-908; 312-910; 312-900.

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традиције "Ратника",
чији је први број изашоа 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Душан Мариновић (деск)
Драгана Марковић (специјални прилози)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (интернет), Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
мр Зоран Милодиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић,
Миљан Милкић, Крсман Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu

redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

Снимио Томислав ПЕТЕРЕК

18

55

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Пуковник др Божидар Форца, начелник Управе за планирање
и равој

УСПОСТАВЉАЊЕ ПРАВИЛА 8

Per aspera

ПРЕДНОСТ ТУЂЕ ГЛАВЕ 13

ТЕМА

Болести зависности – Војска и друштво

СИСТЕМ СПОЈЕНИХ СУДОВА 14

ОДБРАНА

Технички опитни центар

УСТАНОВА ОД ПОВЕРЕЊА 18

Школа националне одбране

У СУСРЕТ ПРОМЕНАМА 24

Приватни сектор у области безбедности

ПО ЗАКОНУ И ПРЕ ЗАКОНА 28

ПРИЛОГ

**ПРЕГОВОРИ О СТАТУСУ
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 33**

Осам година од агресије НАТО

ЈАКИ ДОК ПАМТИМО 54

Христос
Читаоцима, сарадницима
ЧЕСТИТАМО ВАС

77

ДРУШТВО

Наталитет у Србији

НАДАХНУЋЕ НА ИЗВОРУ ЖИВОТА 56

Реаговања

ОДГОВОРИ СУ У КЊИЗИ 60

СВЕТ

Војна служба безбедности Швајцарске војске

ОДГОВОР НОВИМ РИЗИЦИМА 62

ТЕХНИКА

Моторна индустрија света на раскршћу

ЛИМЕНЕ ЕКОЛОШКЕ ЕРГЕЛЕ 66

КУЛТУРА

Поводом хиљадите ТВ емисије "Дозволите..."

ПРОЗОР У ВОЈНИЧКИ ЖИВОТ 70

ФЕЉТОН

Топлички устанак 1917. године (3)

ОСВЕТА НАД НЕДУЖНИМ ЖИВЉЕМ 72

Репрезентативни објекат Карађорђево

ПОГЛЕД ИЗ ТАЈНЕ 77

Војно туристичка агенција

ПОНУДА ЗА ЛЕТО 2007. 80

(НЕ)ЗАВИСНОСТ

Министар Ахтисари, специјални изасланик УН за Косово и Метохију, коначно је потпуно отворио карте и поднео Савету безбедности свој предлог за статус јужне српске покрајине. Суштина тог предлога јесте независност Косова и Метохије што је, према његовој оцени, једино одрживо решење. После тога му је вероватно лакнуло јер је, напослетку, отворено без устезања изговорио ту чаробну реч, политички циљ сепаратиста, која је истовремено и суштина дугогодишње кризе на Балкану.

Дакле, вишемесечна преговарачка фарса у Бечу је завршена. Не само да није било преговора него, малтене није било ни озбиљног дијалога између преговарачких тимова, а то је једини пут да се дође до компромиса и прихватљивог решења за обе стране. Албански представници су самоуверено тражили само једно, независност Косова, а више од петсто амандмана српске стране на Ахтисаријев предлог, којима се показује да у решавању ситуације на Косову и Метохији може бити речи о свему само не о независности, није ни узето у разматрање.

Савет безбедности УН ће, без сумње, бити на тешком искушењу, не само због тога што треба да донесе одлуку о тако деликатном питању, већ и што би се у случају давања независности Косову угрозиле норме међународног правног поретка и охрабриле сепаратистичке тежње у многим другим земљама. Преседан би могао да постане правило, а то би значило отварање читавог низа нових кризних жаришта у свету.

То је основни разлог што су у међународној заједници подељена мишљења о Ахтисаријевом предлогу и све више се размислила о отпочињању новог преговарачког процеса јер могућности за изналажење решења прихватљивог за обе стране још нису исцрпене.

Поборници идеје о независности Косова и Метохије, немају такозвани "план Б", у случају да Савет безбедности не прихвати ту идеју. Чују се и одмеренија реаговања челника НАТО да не треба журити у решавању питања Косова и Метохије, али и да се тај процес непотребно не одлаже.

Са друге стране, Албанцима на Космету очигледно се жури. Озбиљно су схватили обећања и гаранције да ће добити независност и увелико се спремају за тај чин. Њихови политички лидери поручују да ће Косово "на овај или онај начин бити независно". Како изгледа "овај" начин видимо ових дана, а "онај" вероватно подразумева догађаје од 17. марта 2004. и много пута пре и касније када је, на очиглед бројних представника Кфора и Унмика (част изузецима), неалбанско становништво било изложено невиђеном насиљу, терору и прогону.

Срби са зебњом, али и са великом надом, ишчекују одлуку Савета безбедности уверени да Косово и Метохија никада не може бити независно. Барем не уз сагласност и одобравање Србије. Уосталом да је то било могуће, већ би се одавно и догодило. ■

ВАСКРСЕ!

И ПОСЛОВНИМ ПАРТНЕРИМА РШЊЕ ПРАЗНИКЕ

ЗАКЛЕТВА МАРТОВСКЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ ВОЈНИКА

Војници мартовске генерације положили су, 23. марта, свечану заклетву у гарнизонима широм Србије.

Припадници 250. ракетне бригаде ПВО, 204. авио-базе и Спортског вода Војне академије (ВА), те слушаоци Школе за резервне официре са Војне и Војномедицинске академије, војничку заклетву положили су у Војној академији.

У свом обраћању војницима, њиховој родбини и пријатељима, начелник ВА генерал-мајор мр Видосав Ковачевић, истакао је да је мимо уобичајене праксе да се војничка заклетва полагаје суботом, она одржана у петак, како се тај свечани чин не би поклопио са тужном годишњицом почетка ратних дејстава 1999. године.

Генерал Ковачевић је нагласио да војници имају пуно разлога да буду поносни на свој избор да обавезу служења војног рока испуне носећи оружје. Тиме су изабрали да прођу кроз својеврсну школу живота у којој ће моћи да боље упознају себе и сагледају своје способности да сарађују с другима док извршавају одговорне војничке задатке. ■

А. А.

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ВОЈНОГ ШКОЛСТВА

Централна свечаност поводом Дана војног школства – 18. марта, одржана је у амфитеатру Војне академије у Београду. Обраћајући се многобројним гостима, међу којима су били министар одбране др Зоран Станковић и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић нагласио је значај промена спроведених у систему војног образовања.

Обједињавање свих нивоа школовања у Војсци, од последипломских студија, Генералштабног и Командно-штабног усавршавања, преко основних студија до Војне гимназије и Школе за резервне официре, под окриљем Војне академије, омогућило је ефикасније и квалитетније образовање и оспособљавање будућих официра и подофицира и довело до побољшања у наставном процесу.

На свечаности су додељена и научна звања доктора и магистара војних и војнотехничких наука стечена у периоду између два празника. Похваљени су најбољи полазници на свим нивоима војног образовања и уручене захвалнице за коректну сарадњу бројним појединцима и институцијама међу којима се истичу Саобраћајни, Машински, Електротехнички и Факултет организационих наука Универзитета у Београду, затим Цеферсон институт из САД, позориште Атеље 212 и Спортско друштво "Партизан". ■

А. А.

ЈАЧАЊЕ

БОРБЕНИХ СПОСОБНОСТИ

У краљевачкој касарни "Јован Курсула" одржана је свечаност поводом формирања Друге бригаде Копнене војске ВС и додељивања војне заставе припадницима ове јединице

Свечаности у Краљеву, 28. марта, присуствовали су изасланик председника Србије и министар одбране др Зоран Станковић, начелник ГШ ВС генерал-потпуковник Здравко Понош, државни секретар Звонко Обрадовић, саветник председника Србије за одбрану др Бојан Димитријевић, начелник Рашког округа др Љуби-

РОК ЋЕМО ИСПОШТОВАТИ

– Многе од јединица од којих формирамо Другу бригаду КоВ – рекао је начелник ГШ ВС генерал-потпуковник Здравко Понош – имају дугу и богату традицију и завидно борбено и мирнодопско искуство. Сигуран сам да ћемо то искуство и знање оптимално интегрисати у организацију и функционисање бригаде, која ће бити попуњена са чак 75 посто професионалног састава, а већ данас има ниво попуње од преко 80 посто. И даље смо чврсто опредељени за обједињавање и јачање борбених способности, које одговарају мисијама и задацима Војске Србије.

У наредна три месеца формираћемо и ракетну бригаду ПВО (до 30. априла), Трећу бригаду КоВ и Артиљеријску бригаду (мај), и коначно Четврту бригаду КоВ и авио-базу (јун). Тако ћемо завршити задатак успостављања нове структуре војске у року који смо сами себи поставили, а то је за не више од годину дана. Када смо саопштили овај план, многи у земљи, а и наши партнери у иностранству, то су оценили као исувише претенциозно. Искуства из протеклих 12 месеци показују да смо ми у стању да реализујемо тај процес.

У свом обраћању министар одбране Зоран Станковић нагласио је да формирање Друге бригаде КоВ представља још један корак у успостављању нове и савременије структуре МО и ВС, у складу са савременим светским и стандардима НАТО.

– Наша визија Војске 2015. је професионална и модернизована Војска, бројчано и финансијски адекватна потребама и потенцијалу наше земље. Да бисмо тај циљ постигли неопходно је да спроведемо реформу на свим нивоима у систему одбране, а то није нимало лак задатак. Формирање Друге бригаде је још један показатељ да обављамо организацијско-мобилизацијске промене сагласно утврђеној динамици. Зашто се реформишемо? Јер желимо да вратимо углед Војсци и војној професији и желимо да систем

одбране буде функционалан, економски одржив и способан да извршава задатке у складу са савременим захтевима друштва – рекао је министар Станковић.

Министар Зоран Станковић се осврнуо и на актуелну политичко-безбедносну ситуацију и нагласио:

– Пут до Европе није лак, али прве кораке смо већ направиле приступањем Програму Партнерство за мир, развијањем разноврсне сарадње са НАТОом, добрим регионалним односима и досадашњим реформама у систему одбране, које су оцењене као веома успешне. Интегришемо се јер је безбедност, данас више него икада, недељив појам и јер смо безбедни онолико колико смо као држава стабилни, али и онолико колико је безбедно наше ближе и даље окружење. Највећи изазов са којим се суочава наша држава је решавање будућег статуса Косова и Метохије. То је проблем којем се мора прићи разумно и рационално. На политичком плану Министарство одбране апсолутно подржава све напоре које улаже наше државно руководство.

ша Јовашевић, команданти оперативних састава ВС и јединица краљевачког гарнизона, представници МУП-а и други гости.

Министар одбране Зоран Станковић уручио је команданту Друге бригаде КоВ пуковнику Видоју Живковићу војну заставу, као симбол војничке части сваке војне јединице. Примајући војну заставу пуковник Живковић је нагласио:

– Припадници Друге бригаде КоВ примају заставу као највећу војничку светињу и часно ћемо је носити на путу међународних интеграција и просперитета Војске Србије. Увек ћемо бити у готовости за извршење свих задатака и мисија које пред нас поставља државно и војно руководство.

Формирање Друге бригаде КоВ део је процеса трансформације Војске Србије. Бригада је формирана од људства и средстава ратне технике основних јединица, ранга самостални батаљон, које су биле смештене на простору западне Србије. Чиниће је команда бригаде у Краљеву и 11 батаљона – дивизиона размештених у Краљеву, Новом Пазару, Рашкој и Ваљеву.

Друга бригада КоВ организована је у складу са међународним стандардима и опремљена је савременим средствима ратне технике. У то су се уверили и присутни гости обилазећи тактичко-технички збор наоружања и војне опреме. ■

3. МИЛАДИНОВИЋ

ПЛАНИРАЊЕ ОБУКЕ НА ТАКТИЧКОМ НИВОУ

У складу са Предлогом плана билатералне војне сарадње за 2007. годину између Министарства одбране Републике Србије и Министарства одбране Велике Британије, у Клубу Војске Србије "Топчидер" одржан је дводневни семинар о "Планирању обуке на тактичком нивоу – британски аспект". Семинар је водио изасланик одбране Велике Британије у Београду пуковник Сајмон Ванделур и представници британског мобилног тима за обуку из Вишкова (Чешка Република).

Отварајући семинар заменик начелника Управе за обуку и доктрину Генералштаба Војске Србије пуковник Бранко Делетић истакао је да су експертски разговори, који су претходили скупу,

али и сам семинар организовани ради размене искустава и добијања информација о концепту обуке у британским оружаним снагама, који би могао бити примењен у реформисаном систему обуке Војске Србије. Реч је о моделу који је, уз одговарајуће модификације, усвојило већина модерних армија света.

Током семинара, између осталог, било је речи о хијерархији нормативно-доктринарних докумената из области обуке у оружаним снагама Велике Британије, систему планирања мисија и задатака обуке, Агенцији за војну обуку и регрутацију (АТРА) и концептима индивидуалне обуке у оружаним снагама Велике Британије. ■

С. С.

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР ЗВОНКО ОБРАДОВИЋ У ЗАГРЕБУ

Државни секретар Министарства одбране Републике Србије Звонко Обрадовић присуствовао је другом састанку Радне групе о статусу RACVIAC-а (Регионалног центра за верификацију и помоћ у спровођењу контроле наоружања), који је одржан у Загребу, 22. и 23. марта.

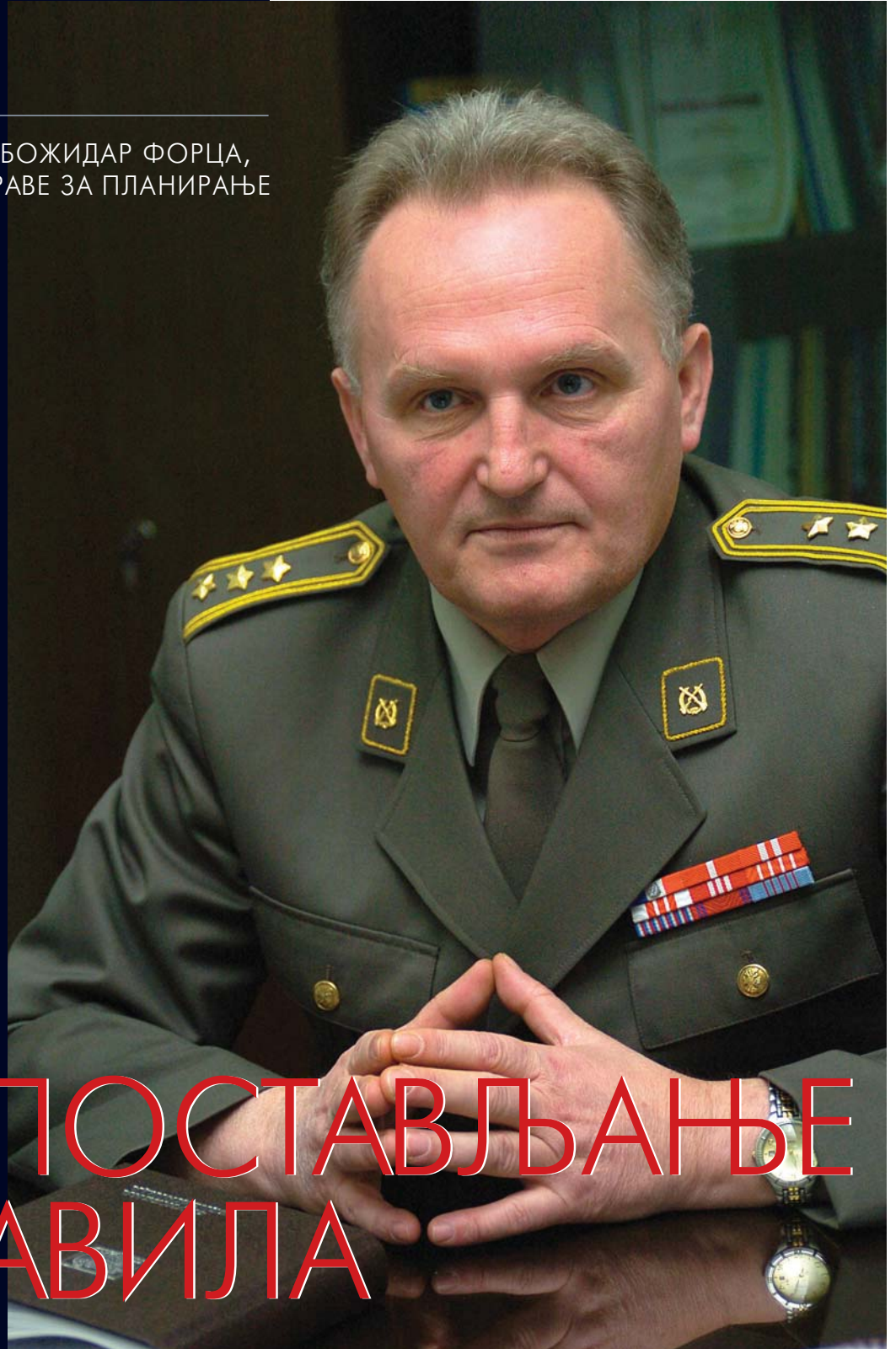
Теме састанка биле су дефинисање будуће мисије, правног статуса и опсега активности RACVIAC-а, преусмерење тежишта активности са контроле наоружања и безбедносних мера за изградњу поверења у региону на бављење новонасталим безбедносним и одбрамбеним претњама и изазовима и трансформација у "регионални центар за политику безбедности".

Разматрано је и питања будућег чланства у организацији, начин финансирања и могући облици сарадње са другим установама, организацијама и агенцијама, како би RACVIAC имао изражену улогу у подршци НАТОу и Европској унији. ■

ВОЈНА САРАДЊА СА БЕЛГИЈОМ

Делегација Министарства одбране Републике Србије боравила је од 19. до 21. марта у званичној посети Генералштабу Краљевине Белгије. Током посете вођени су разговори о будућим активностима у области одбране и потписан је План билатералне војне сарадње између Републике Србије и Краљевине Белгије за ову годину. План су потписали пуковник Петар Ђорнаков, начелник Управе за обуку ГШ ВС, и пуковник Фабијен Мотманс из Генералштаба Краљевине Белгије. ■

ПУКОВНИК ДР БОЖИДАР ФОРЦА,
НАЧЕЛНИК УПРАВЕ ЗА ПЛАНИРАЊЕ
И РАЗВОЈ

УСПОСТАВЉАЊЕ ПРАВИЛА

Ових дана су у току обимни и темељни разговори наше управе и управа ГШ и МО које су на било који начин укључене у процес опремања и ремонта. Циљ нам је заједнички – да утврдимо најпогоднији метод у планирању, праћењу, реализације и анализи опремања и ремонта у систему одбране. Предуслови за успех јесу знање, воља и подршка. Знања имамо, воље не недостаје. Треба нам већа подршка. Синергија је основни начин за остварење циља – истиче наш саговорник.

Од 15. децембра Управа за развој је преименована и преформирана у Управу за планирање и развој (Ј-5) и на тај начин је постала носилац најважнијих функција у Генералштабу. У њеној надлежности су планирање одбране, мобилизација, организација, опремање и ремонт. А од првог дана формирања на челу те управе је пуковник др Божидар Форца, који је био заменик начелника претходне Управе за развој и дугогодишњи предавач у Школи националне одбране. Његово презиме је познато и нашим читаоцима, јер је аутор бројних аналитичких чланака објављених у војним часописима. Овом приликом разговарали смо о развоју и опремању Војске средствима НВО и проблемима који у тој области постоје.

Молимо Вас да појасните ко је све укључен у процес опремања Војске и каква разлика постоји између управе коју Ви водите и Управе за одбрамбене технологије у Министарству одбране?

– Управа за планирање и развој је носилац планирања, опремања и ремонта за систем одбране и носилац планирања научноистраживачког рада из области научноистраживачке делатности (НИД) система одбране, али само за Војску. А када је у питању систем одбране, носилац планирања НИД је Управа за стратегијско планирање МО. Дакле, тежиште нашег рада је планирање опремања или ремонта, али нижег нивоа ремонта. За генерални ремонт средстава НВО надлежна је Управа за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе МО. У читавом процесу носиоци задатака су, поред наведених, Управа за снабдевање, која склапа уговоре, Управа за буџет и финансије, која детерминисхе финансијска средства, и поједине управе Генералштаба, као што су J-2 – Управа за обавештајно-безбедносне послове, Управа логистике и Управа за телекомуникације и информатику.

Сви заједно морали бисмо да у том процесу "играмо" по истим правилима игре. У том смислу је Управа за планирање и развој покренула широку акцију с циљем да се изнађе јединствен метод доласка до тога како ћемо на исти начин, а свако у складу са својим надлежностима, планирати, а потом и реализовати планове.

Разговоре смо најпре почели са Управом за одбрамбене технологије, тачније Војнотехничким институтом, јер наше две управе највише раде на реализацији задатака развоја. Следе разговори са Управом за снабдевање, Сектором за материјалне ресурсе МО, Управом за буџет и финансије и осталим управама Генералштаба. Када се ти разговори заврше урадићемо студију, нови алгоритам опремања и научноистраживачког рада у Војсци, и она ће бити представљена на Главном војнотехничком савету крајем априла. Циљ нам је заједнички – утврдити најпогоднији метод у планирању, праћењу реализације и анализи опремања и ремонта у систему одбране. Знање, воља и подршка јесу основни предуслов за успех. Знања имамо, воље не недостаје. Треба нам само већа подршка. Синергија је основни начин за остварење циља.

Често се помиње Стратегијски преглед одбране, али он још није усвојен, па је неизвесно и приоритетно опремање Војске средствима која су предвиђена. Који ће пројекти сигурно опстати када се тај документ усвоји?

– Реформски процес система одбране и Војске Србије спроводи се у три компатибилне сфере: стратешко-доктринарној, правно-нормативној и организацијско-функционалној. Стратегијски преглед одбране је (из стратешко-доктринарне сфере), као један од најзначајнијих докумената дугорочног планирања развоја система одбране (а у оквиру њега су и развој, опремање и модернизација Војске) утврђен у форми нацрта и усаглашен на Колегијуму начелника Генералштаба и Колегијуму министра одбране. То је јавни документ. Дакле, ми се не двоумимо о приоритетима у опремању Војске. Лично сматрам да ће, када Народна скупштина Републике Србије усвоји тај документ, остати пројекти који су утврђени у њему. Са друге стране, Стратегијски преглед одбране је основа за дугорочно и средњорочно планирање, које се реализује у Плану развоја система одбране. Тај план обухвата и пројекат опремања, а компатибилан је са Стратегијским прегледом одбране.

НА РАВНЕ ЧАСТИ

У оквиру предложеног Плана научноистраживачке делатности за 2007. годину за систем одбране, од укупног износа од око 45 милиона динара, удео планираних финансијских средстава која су предвиђена за реализацију истраживачких и развојних задатака из области техничких наука је око 88 одсто, за медицинске науке 6,5 одсто, а за области општевојних наука око 5,5 одсто. Такав удео појединих научних области представља уравнотежен однос исказаних потреба и захтева носилаца планираних задатака и активности, с једне, и могућности које су лимитиране ограниченим финансијским средствима по том расходу, са друге стране.

ОПСТАНАК ОДБРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ

– Где год смо били у иностранству сви су нам рекли: *Немојте изгубити наменску индустрију. Ми који смо то урадили, лоше смо урадили, и тешко можемо да је вратимо. Држите то што имате, а оно што мислите да је рентабилно и што доноси продукт немојте ни по коју цену разбијати.* Добро је да знамо за њихове грешке, посртања, како их не бисмо правили на свом путу.

На колика финансијска средства се рачуна када је реч о опремању и колико је то у постоцима, ако се посматра војни буџет?

– Буџет за одбрану директно зависи од реалне стопе раста бруто друштвеног производа (БДП) и начина расподеле државног буџета. Крајем претходне године добили смо обећања да ће се за финансирање одбране издвајати 2,4 одсто БДП. Познато је да се буџет расподељује на три основе – персонал, оперативни трошкови и инвестиције. Међутим, позната је и диспропорција у подели буџета одбране, поготово дела који се додељује Војсци. Највећи део средстава, близу 80 одсто, одлази на издатке за активни персонал и војне пензије. У овом тренутку, издвајања из буџета су око седам одсто за капиталне инвестиције, а у тој сфери је и опремање Војске.

Занимљив је и податак да смо од 2000. до 2003. године имали повољнији однос, и тада су се издвајања за инвестиције кретала и до 17 одсто из буџета. Након тога наступио је пад. Иначе, несразмера расподеле буџета евидентна је и код развијенијих и земаља из окружења. У наведеној структури трошкова, погодним се сматра однос 50:30:20, чему би и ми, дугорочно посматрано, требало да тежимо.

У опредељењима Стратегијског прегледа одбране пошло се од тога да ће БДП расти по стопи од око пет одсто годишње и, уз смањење величине Војске, а тиме и средстава којима располаже, смањења општих трошкова (напуштање објеката, касарни и гарнизона), а и оптималног решења војно-пензионог фонда, требало би да се повећава износ за опремање и ремонт. Реално посматрано, до 2010. тај постотак би требало да нарасте на око 12 одсто од буџета. То, пак, није довољно за веће инвестиције у опремању Војске – набавку великих и скувих система. Зато је, у Стратегијском прегледу одбране, пројектовано да се те набавке реализују после 2010. године.

Са друге стране, Планом развоја система одбране до 2010. године, пројектовано је да се опремању да већи значај, а финансирало би се из буџета и средстава Мастер плана и Националног инвестиционог плана. На тај начин су обезбеђена средства за ремонт авиона МиГ-29 у 2007. години.

Треба имати на уму и чињеницу да искуства других земаља казују да се велики пројекти одбране, од државног значаја, најчешће финансирају кредитирањем, а многе земље улазе у кооперације са другим државама. Пример је Немачка. Осамдесет одсто њене одбрамбене индустрије почива на кооперацијама са другим земљама. Ако то ради Немачка, која је богата земља, то би морали да раде и наши. И вероватно ће тако и бити. Али то је ствар Министарства одбране.

Сви се надају да ће улазак у Партнерство за мир отворити и друге могућности, нова партнерства, улагања?

– Улазак у Партнерство није наша обавеза, и то смо често понављали, али улазак у ту групацију отвара могућности. У Београду је одржана седница са тимом SEEC - South East Clearing House, који нуди помоћ, а ту су и DRG – Радна група НАТО–Србија и радни столови који праве одређене програме. Све су то изгледи који се нуде, али само Партнерство нас не обавезује да се престројавамо, нити некога да нам помаже. Али пружа

могућности, боље могућности него кад нисте партнери.

Шта ће бити са пројектима који се због познате материјалне ситуације у Војсци и наменској индустрији развијају више година?

– При изради Плана научноистраживачког рада у Војсци Србије разматрани су многобројни аспекти који утичу на одређење да ли ће неки развојни задатак или пројект модернизације остати и даље у том плану. Ти чиниоци, пре свега, јесу категорија приоритета конкретног задатка, потребна финансијска средства за завршетак и, наравно, извесност реализације, у складу са захтевима дефинисаним програмским документима развоја.

Приоритетни задаци развоја и модернизације средстава НВО јасно су дефинисани у *Нацрту Стратегијског прегледа одбране и Министарском упутству за текућу годину*. При изради образложења за конкретне задатке води се рачуна и о томе да ли ће пројекти који су већ дуго у фази развоја, када буду уведени у оперативну употребу, бити перспективна средстава НВО.

После селективних захвата у плановима НИР остали су само задаци чија ће реализација довести до покретања опремања перспективним средствима, као што су противоклопни ракетни систем *бумбар*, средства у пројекту *Модел опремања војника пешадије*, и друга, а задаци за које је процењено да се не могу завршити у складу са очекиваним ефектима искључени су из планова НИД.

Модел опремања војника пешадинца јесте пројекат који се развија од 1999. године. Од средстава НВО којима ће бити опремљен наш војник, најзначајнија је пушка М21. Иако је усвојена у наоружање, још се није појавила у нашим јединицама, а продаје се по свету. Како то објашњавате?

– У оквиру пројектног задатка *Модел опремања војника пешадије* развијају се четири подсистема. Први је подсистем наоружања; њиме је предвиђено да се развије аутоматска пушка 5,56 mm и фамилија муниције 5,56 mm за то оружје, потцевни бацач граната 40 mm и фамилија муниције 40 mm. Предвиђено је и да се у оквиру подсистема за управљање ватром, поред осталих средстава, а за потребе нове пушке М21, развију оптички и пасивни нишан, ласерски обележавач циља и ласерски мерач даљине. То је разлог због кога подсистем наоружања није једини, већ

ПРИОРИТЕТИ

– Ми смо се определили да наш ваздушни простор чувамо сами. Зато ћемо ремотовати *мигове 29*, потом долазе средства ваздушног осматрања и јављања и друга која улазе у тај систем, на пример, радар. То ће бити приоритет у опремању до 2010. године.

ИЗВОДЉИВО, ПРИХВАТЉИВО И ПОГОДНО

– У сваком процесу, приликом одлучивања, а у складу са утврђеним критеријумима, постоје изводљива, прихватљива и погодна решења. Изводљива решења су она која могу да буду примењена са расположивим ресурсима. Прихватљива су она вредна цене или ризика укљученог у њихову примену, а погодна – стварно решавају проблем. У пракси ми треба да тежимо ка најпогоднијим решењима!

саставни део читавог система модела опремања, и уско је зависан од динамике развоја осталих подсистема.

Квалитет пушке М21 испитује ТОЦ, а наши захтеви би могли да се сврстају у две групе: захтеви квалитета у складу са постојећим стандардима и законском регулативом, и тактичко-технички захтеви које средство треба да испуни. Када је реч о захтевима квалитета, могу да кажем да смо у целини задовољни и да су то доказали и резултати испитивања у Техничком опитном центру. Хтео бих да истакнем да су наши стандарди заиста врло ригорозни и захтевају врхунски квалитет у свим фазама израде средстава. Уосталом, потврда за то јесте и велико занимање других земаља.

Када је реч о тактичко-техничким захтевима они су постављени високо – у врх светских стандарда. Од нове пушке тражи се да дејствује брзо, ефикасно у свим метеоролошким и климатским условима, те да у условима ограничене ви-

дљивости, а посебно ноћу, обезбеди могућност дејства, уз висок степен ефикасности. Све то обезбеђује управо подсистем за управљање ватром. И то је разлог што наша пушка још није завршила све фазе испитивања. Сада смо у последњој и најсложенијој фази – интеграције два поменута подсистема. А одговор на питање зашто се пушка продаје другим земљама није у надлежности Управе за планирање и развој.

Каква је судбина најављиваног пројекта ласта 95?

– Војска Србије, тачније Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана има потребу за набавком одговарајућег авиона за почетну и основну летачку обуку. На основу анализа тактичко-техничких захтева, стања конструкторских и производних капацитета домаће ваздухопловне индустрије и економске рационалности, производња домаћег авиона за почетну обуку *ласта 95* почела је 1994. године. Међутим, каснило се са производњом два прототипа у фабрици *Утва АИ* Панчево. Производња је настављена нормалним темпом тек у другој половини 2006, када су обезбеђена потребна финансијска средства. До сада су произведени сви елементи конструкције за два прототипа, а у наредном периоду тежиште активности биће на набавци и уградњи опреме, а затим и на завршној монтажи авиона.

Велики проблем, од кога зависи судбина овог пројекта, а који није у надлежности Управе за планирање и развој ГШ ВС, јесте нерешени статус фабрике *Утва АИ* Панчево, која би требало да реализује серијску производњу авиона. Наша управа је, у оквиру своје надлежности, иницирала решавање наведеног проблема у Министарству одбране, односно Влади Републике Србије, у чијој надлежности се налази фабрика *Утва* Панчево. Од начина решавања статуса фабрике зависиће и судбина пројекта *ласта*. Уколико не буде услова за реализацију серијске производње, Управа за планирање и развој покренуће процедуру набавке одговарајућег авиона за почетну и основну обуку.

О новом Правилнику о опремању Војске средствима НВО, важном документу од кога зависи постављање коректних "правила игре" за све који развијају средства НВО или их купују, дуго се прича. Када ће бити усвојен?

– Правилник је само један у низу системских докумената који регулишу сферу опремања и развоја средствима НВО. Са друге стране, Војска се увек ослања на важећу регулативу и одређени прописи увек постоје, па и *Правилник о опремању*. Онај који се сада користи превазиђен је у већем делу и не одговара новој организацији Министарства одбране, Генералштаба и Војске Србије.

На изради новог *Правилника о опремању Војске Србије НВО у миру* ради стручни тим (Радни сто бр. 12 групе Србија–НАТО за реформу одбране), састављен од компетентних стручњака за ту област из свих структура система одбране. Предлог *Правилника* разматран је три пута у свим организацијским јединицама МО и ГШ, потом и у командама оперативних састава. Коначни предлог израђен је у јануару и стављен у процедуру усвајања. *Правилник* је разматран и на седници Главног војнотехничког савета, где је закључено да је квалитетан, да обезбеђује знатна побољшања у односу на постојећи и да је прилагођен новој организацијској структури МО и Војске Србије. Дакле, прилагођен је новим условима развоја, производње и промета средстава НВО, са јасно разрађеним надлежностима и процедурама у процесу опремања.

Током априла дорадићемо тај документ и припремити министру одбране да га пропише. Тренутно постоји проблем правне природе који онемогућава прописивање овог правилника, а то је да Министарство одбране није обухваћено постојећим *Законом о министарствима Владе Србије*. Очекујемо да ће се и тај проблем решити ускоро и да неће бити сметњи за доношење новог *Правилника*.

Остаје ли и даље обавеза да се сва средства НВО из увоза испитују код нас пре увођења у наоружање наше војске?

– Опремање наше Војске средствима НВО из увоза је и до сада била једна од варијаната, утврђена важећим *Правилником о опремању Војске средствима НВО у миру* и програмским докумен-

тима који дефинишу начин и динамику опремања. Према важећој процедури опремања, након набавке узорака са страног тржишта спроводе се такозвана верификациона испитивања, и у зависности од добијених резултата средства се уводе у опрему наше војске. Динамика опремања се дефинише посебним програмом реализације опремања, који се израђује по увођењу средстава у оперативну употребу Војске.

Према предлогу новог *Правилника о опремању* за средства из увоза, која поседују валидне сертификате (испитана у овлашћеним институцијама и према признатој методологији у систему *захтев–метода провере–испуњење захтева*), предвиђен је такозвани скраћени поступак верификације. На основу добијених сертификата и атеста, као показатеља квалитативних одлика средства, Технички опитни центар, као овлашћена институција за проверу квалитета, израђује извештај, са препоруком носиоцу задатка о томе да ли је средство испунило декларисане и постављене захтеве. У тим случајевима су, поред верификације функционалних и безбедносних одлика, одређујући фактори у одлуци о набавци испитиваног средства компатибилност са осталим средствима наше војске и прилагођавање уређеном систему Интегралног техничког обезбеђења.

Да ли ће наша одбрамбена индустрија, ремонтни заводи и ВТИ моћи да задовоље све ваше захтеве у процесу опремања?

– Стање капацитета домаће одбрамбене индустрије, ремонтних завода и Војнотехничког института има велики значај за опремање Војске одговарајућим средствима НВО. Чињеница је да је рад свих наведених капацитета оптерећен и отежан низом комплексних проблема наслеђених из претходних година, чије се оптимално решење тражи у процесу реформе система одбране.

Управа за планирање и развој, у процесу опремања, односно у току израде програмских докумената (тактичка студија, претходна анализа и програм реализације), велики значај поклања анализи стања поменутих капацитета и процени могућности за реализацију развоја, производње и ремонта средстава НВО. Наведена анализа је, поред анализе економске рационалности, кључни критеријум приликом одлучивања о избору модела (варијанте) опремања. Уколико се процени да домаћи производни и ремонтни капацитети нису у стању да опреме ВС одговарајућим средством НВО, Управа за планирање и развој предложиће примену другог модела опремања, који у датим условима представља погодно решење. Битно је да се оствари основни циљ, а то је да се Војсци на време обезбеде потребна средства НВО, која ће степен способности за извршавање њених мисија и задатака одржати или подићи на потребни ниво.

Има ли Управа J-5, као колективни тактички носилац програма развоја и опремања Војске, довољно стручног кадра, способног да прати светске токове развоја средстава НВО?

– Управа за планирање и развој је надлежност колективног тактичког носиоца, како рекосте, преузела 2005. године, када је и формирана. Међутим, у систему праћења и предвиђања развоја средстава НВО није само Управа задужена за тај посао. Ту су, пре свих, оперативне команде, научноистраживачке и развојне установе – институти, катедре Војне академије и друге управе ГШ и Сектора за материјалне ресурсе МО. Управа је стручни орган начелника Генералштаба и носилац планирања за систем одбране, а наведеним пословима бави се један њен део. Официри који чине тај део Управе су на тим пословима већ трећу годину. Неки су на школовању у иностранству, појединци су завршили усавршавање у иностранству, сви говоре неки од светских језика, а у раду користе информациону технологију са сертификатом ECDL. Већи део је завршио Командно-штабно, а мањи и Генералштабно усавршавање. Испод нивоа командно-штабног усавршавања нема официра у том делу Управе. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Даримир БАНДА

ДЕЛЕГАЦИЈА ВАЗДУХОПЛОВНОГ РАТНОГ КОЛЕЦА САД У СРБИЈИ

УПОЗНАВАЊЕ РЕГИОНА

У сусрету са државним и војним званичницима Србије америчка делегација обавестила се о њиховој визији регионалне и глобалне безбедности

Делегација Ваздухопловног ратног колеца САД боравила је од 14. до 18. марта у студијској посети Србији. Полазници те школе спремају се за високе дужности у оружаним снагама своје земље и у оквиру стручног усавршавања проведу 12 до 14 дана у региону који изучавају.

Госте из САД су 15. марта примили помоћник министра одбране за политику одбране Снежана Самарџић-Марковић, потом и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош.

– Веома ценимо оно што је америчка страна учинила за нас на самиту у Риги – рекла је приликом посете Снежана Самарџић-Марковић и истакла значај билатералне сарадње са САД у систему одбране, као и изазове у израђивању односа Србије са НАТО и САД.

На састанку у Генералштабу Војске Србије гостима је приказан процес трансформације Војске.

– Због услова у којима смо се затекли, нових задатака, постизања интероперабилности, започели смо процес трансформације Војске. Каснили смо готово 15 година са променама и сада то морамо надокнадити – рекао је, између осталог, начелник ГШ ВС генерал-потпуковник Здравко Понош.

Америчка делегација посетила је затим Војну академију, где ју је примио начелник генерал-мајор Видосав Ковачевић.

Другог дана посете гости из САД обишли су Команду Ваздухопловства и противваздухопловне одбране у Земуну, потом и Аеродром Батајница. У Команди В и ПВО примио их је заменик команданта пуковник Небојша Ђукановић, док је начелник штаба пуковник Јовица Драганић предочио го-

стима докле се стигло са реформом тог дела Војске Србије, историјат ваздухопловства, те визију В и ПВО у будућности.

На Аеродрому Батајница Американци су обишли 204. авијацијску базу, о којој им је говорио командант пуковник Мирко Вранић. Током обиласка аеродрома госте је занимала опрема извиђачких авиона, годишњи налет, обука, број пилота, дошколовање за други ниво стручне оспособљености, безбедност летења...

– Уз претходне часове на којима смо обрадили регију екс катедра, полазници Ваздухопловног ратног колеца обилазе те земље лично и сусрећу се са њиховим дипломатским, војним,

економским и културним сегментима. Циљ је да се што више сазна о земљи, односно региону, и сматрамо да се само комбинацијом та два модела знање може употпунити – рекао је професор пуковник Џон Емик, од кога смо сазнали да Колеџ организује бројна студијска путовања у различите делове света.

Делегацију Ваздухопловног ратног колеца примио је и командант Копнених снага генерал-потпуковник Младен Ћирковић, који им је говорио о зони одговорности и најважнијим задацима тог састава. У Нишу су професори и слушаоци Ратног колеца обишли и нишки аеродром, где су се обавестили о условима живота и рада 119. хеликоптерске ескадриле и 63. падобранског батаљона. ■

С. ЂОКИЋ
Снимио Д. БАНДА

БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА

По речима студента пуковника Дејвида Хјума, група је наишла на топлу добродошлицу владиних и војних званичника, с којима је вођен отворен разговор о могућностима у региону:

– Нама је то важно јер пишемо радове о безбедносним питањима Балкана. Моје истраживање говори о могућностима потенцијалног приступа НАТО, односно, шта је то што би Војска Србије могла да обезбеди у том случају. У сусрету са државним и војним званичницима покушао сам да утврдим каква је њихова визија регионалне и глобалне безбедности. Наравно, други студенти су заинтересовани за друга питања.

С. ЂОКИЋ
Снимио Д. БАНДА

УКРАТКО

ПОСЕТЕ СТРАНИХ
ВОЈНИХ
ПРЕДСТАВНИКА

Страни изасланици одбране, акредитовани у Србији, посетили су 15. марта Бригаду везе, а 22. марта Управу за одбрану Србије.

У Бригади везе командант пуковник Горан Трампић говорио је страним војним представницима о историјату рода везе на просторима Србије, месту и улози јединице којом командује у систему одбране, њеној организационој структури и задацима. Пуковник Трампић је госте информисао и о тренутном стању система веза у Војсци Србије и будућим циљевима у области развоја комуникација и информатике у нашој војсци.

Изасланици одбране поставили су више питања, махом о могућностима за сарадњу фирми из њихових земаља са Министарством одбране, када је реч о набавци савремених уређаја везе за потребе српских оружаних снага.

Изасланици одбране посетили су и Управу за одбрану Србије. У Скупштини града Београда госте је поздравио заменик председника Зоран Алимпић и истакао одличну сарадњу коју градске структуре имају са Министарством одбране, нарочито са Управом за одбрану којој организационо припада и београдски Центар за обавештавање.

Начелник Управе за одбрану Милан Попадић информисао је стране војне представнике о перспективама развоја система заштите и спасавања становништва у Србији и најавио да ће нови закон јасно прописати улогу сваког сегмента, па тако и војске, у интегрисаном систему заштите грађана, посебно за ефикасније реаговање. ■

А. А.

СЕМИНАР
“САД – ВОЈНА
КРИВИЧНА ИСТРАГА”

У Центру за мировне операције 14. и 15. марта одржан је семинар “САД – војна кривична истрага”, у организацији Управе војне полиције. Предавачи на семинару били су представници Европске команде Оружаних снага САД.

Обрађене су теме о дужностима и одговорности официра специјалне истраге, прикупљању података у криминалистичкој истрази, координацији процеса истраге, новим техникама – технологији у криминалном истраживању, мерама физичке заштите за истражитеље и евиденција криминалистичко истражних доказа, поседовање, складиштење и класификовање. ■

С. Ђ.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

ПРЕДНОСТ ТУЂЕ ГЛАВЕ

Прошло је осам година од бомбардовања Србије. Двадесет и четвртог дана марта први "томахавац" полетели су са разних страна. Почело је разарање једне европске државе, а акција се, замислите цинизма, звала "Милосрдни анђеоло".

Тај "анђеоло" је свакако долазио из пакла, то се видело истог дана кад је надлетео Србију. Ма како се људи трудили да дефинишу ту трагичну драму, реч је, да се разумемо, о суровом, илегалном насиљу западне војне алијансе, при чему је без милости уништаван живот у Србији.

То се не може и не сме заборавити. НАТО је оставио дубоке ожиљке по лицу Србије, и такви се трагови не бришу. Наравно да се мора ићи даље, и да непријатељство не може нити мора бити вечно. Али, заборављено зло може да се врати. Желимо да будемо сигурни да Схефер, у симболичком смислу не личи на Солану. И да мисли озбиљно када Србију види као "фактор стабилности на Балкану".

Свака прича о фактору личи једна на другу. Србија више не подсећа на тамни вилајет из '99. године. Она више нема амбиције да ратује против читавог света, ма какав он био, него да живи у складу са њим.

Али, не можемо заборавити: погибију Милице Ракић у Батајници, масакр недужних цивила на мосту у Варварину. Рушење стамбеног блока и смрт више десетина цивила у Алексинцу. Скоро идентичан учинак у Сурдулици. Убиство радника РТС!

Затим покољ касетним бомбама на нишкој пијаци. Убијање читавог воза са свим његовим путницима у Грделичкој клисури.

Вишеструко бомбардовање Панчева и Барича, злочине који су за пола сата могли да убија читав Београд. Убиство више десетина Албанаца у избегличкој колони на Космету. Насилно "одлагање" муниције са уранијумом, ударе на снабдевање струјом и водом.

Ништа се не сме заборавити, али овде смо навели само оно што нимало није личило на "војне циљеве". И није имало везе са било којим режимом и његовим обарањем. Независно што је једна бомба погодила спаваћу собу брачног пара Милошевић-Марковић. Али они у том часу нису спавали на циљу.

У покушају да наведем инвентар злочина и злочинаца, одлучио сам се само за једно име: Весли Кларк. Он је лично наређивао погром цивила "како би опао морал српског становништва". Ништа није било случајно, сва убиства су циљана. Мала је утеха Србији што Весли Кларк није прошао ни прву селекцију за председника САД. Чак су и тамо били гадљиви на његову мрачну биографију. "Он је зликовац, али њему се неће судити!"

Тако је један амерички новинар писао о свом земљаку, и сам згађен над његовом командантском етиком. Један Кларк, као глава тог механизма, можда

није довољан да се објасни суштина злочина. Али те, 1999. године, она није резултат суманутог оргијања једног психопате, него део система.

Е, сад, свака прича, па и ова – има и своју другу страну. После капитулације под Зебрњаком и повлачења српске војске, у тадашњој војно-политичкој елити је настало славље. Први генерал је изјавио: "Нема сумње, ми смо победили НАТО".

Еуфорија због победе била је скоро неподношљива. Коване су медаље и одликовања. Свака част војницима и јединицама. Они су све то заиста заслужили. Недужни и без оријентације, нашли су се у зачараном кругу ситне тактике, погрешне стратегије и неправедне историје. Мада су се војсковође највише присиле. Један од њих, који је славно отворио понтонску ћуприју на Великој Морави код Мијатовца (а коју је још у току свечаности одвукла дивља вода) добио је чин генерала армије. Као да је лично, на белој кобили, умарширао у Вашингтон.

Генерал Павковић је предложио Слободана Милошевића за народног хероја. У предлогу стоји и невероватна реченица да је врховни, то јест Милошевић "војсковођа каквог је тешко наћи у новијој историји!" Ако је Павковић желео да се наруга омиљеном шефу, није могао да нађе прикладнију формулацију. Али, "војсковођа каквог је тешко наћи", ипак је имао више стила од његових сеиза, те није примио орден. Једноставно је прећутао удворички предлог. И исковано одликовање, на коме се није штедело, остало је у музеју глупих предлога, да сачека неког новог хероја.

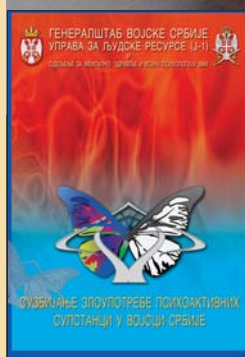
Е сад, године су пролазиле, ране су зарастале или су изнова позлеђиване. Србија је полако грабила из прошлости и тражила пут ка светлости. Заборавана нема, али од злог памћења се не може преживети. Разуме се да су превредновани резултати рата. Био је то катастрофалан резултат: Силовита агресија, с једне, и војно-политичка елита савршено скројена за поразе. Да није било серије тешких пораза, не би било диктата којему још некако одолевамо дипломатским оружјем.

Е сад, видите, у неким је главама време стало. Или бетонирано за сва времена. То су већ бункери са устајалим ваздухом. Навикнут на свашта, ипак ме је грдно зачудио један интервју, објављен пре неколико дана, а поводом марта '99. године. Тадашњи генерал, а садашњи пензионер и галамиџија једне странке тврди: "Ми смо победили НАТО". На реверу му се јасно види беч са страначким вођом.

Јако су ми сумњиви мушкарци који на својој особи нацртају слике других даса. Али, добро, свако има свој укус. И начин како да дође до победе. Један од њих је упорно негирање пораза, а и стварности. Беч је савршен начин за то: носиш главуцу за коју мислиш да мисли уместо тебе. ■

Аутор је коментатор "Политика"

Јако су ми сумњиви мушкарци који на својој особи нацртају слике других даса. Али, добро, свако има свој укус. И начин како да дође до победе. Један од њих је упорно негирање пораза, а и стварности. Беч је савршен начин за то: носиш главуцу за коју мислиш да мисли уместо тебе.

БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ – ВОЈСКА И ДРУШТВО

СИСТЕМ СПОЈЕНИХ СУДОВА

Како је Војска саставни део друштва, његов својерстан узорак, не чуди, већ наилази на одобравање јавности што је баш у њеним оквирима недавно организована стручна конференција о Сузбијању злоупотребе психоактивних супстанци у Војсци Србије. Како се тај проблем не може изоловано посматрати, сасвим је био примерен и логичан избор организатора: Управе за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије и Одељења за ментално здравље и војну психологију Војномедицинске академије Министарства одбране, да се проблем посматра свеобухватно, из различитих углова и са разноликим искуствима.

Како су болести зависности акутни проблем савременог друштва, укључујући и наше, довољно упозоравају чињенице да је све више зависника, да се све више чује да је могуће говорити и о елементима епидемије, да све млађи становници ове планете, регистровани су случајеви деце од 10 година, долазе у контакт са психоактивним супстанцама, да сваки зависник увуче у своју мрежу још десетак особа...

Како се зна да је лечење тих болести дуготрајно, скупо и комплексно, а резултати су врло скромни, превенција остаје као најважнији облик стручног и људског чињења. Како је Војска саставни део друштва, његов својерстан узорак, не чуди, већ наилази на одобравање јавности што је баш у њеним оквирима недавно организована стручна конференција о *Сузбијању злоупотребе психоактивних супстанци у Војсци Србије*. Како се тај проблем не може изоловано посматрати, сасвим је био примерен и логичан избор организатора: Управе за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије и Одељења за ментално здравље и војну психологију Војномедицинске академије Министарства одбране, да се проблем посматра свеобухватно, из различитих углова и са разноликим искуствима.

■ СТРУЧНО И ЉУДСКО ЧИЊЕЊЕ

Учесници конференције говорили су о злоупотреби психоактивних супстанци (ПАС) у Војсци Србије, представници Министарства одбране Велике Британије, пуковник Сајмон Ванделур, војни изасланик, и мајор Мајкл Лински предочили су занимљива искуства из своје средине, а знатно шири круг стручњака у овој области, војних и цивилних психолога, психијатара и неуропсихијатара, уз учешће представника Српске православне цркве – заокружио је једнодневно излагање и суочавање искустава и мишљења о тој теми на изузетно садржајан, чак и лаицима – разумљив начин. Зборник, који ће организатори ускоро приредити, више је него потребно штиво, не само за струку већ и за широк круг људи. У њему ће свака породица пронаћи информације које су јој, можда, неопходне, попут објашњења ефеката дејства сваке дроге распрострањене у нашој средини и измењеним стањима свести које изазива.

Заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић већ на почетку скупа истакао је да се у Војсци Србије систе-

матски прате околности настанка и узроци који доводе до злоупотребе психоактивних супстанци, а стално се предузимају и превентивне мере на њиховом сузбијању:

– Овој активности се поклања изузетна пажња, уз највиши степен приоритета, имајући у виду могуће последице по живот и здравље људи, уз тежишно ангажовање командира, команданата и трупних психолога. Војна професија, која је по својој природи повезана са низом ризика, изискује опсежне и систематичне психолошке припреме, посебно за извршење сложених задатака, што подразумева и селекцију људства у смислу менталног здравља и психичке спремности. Злоупотреба психоактивних супстанци повећава могућност настанка ванредних догађаја. Зато је превенција изузетно важна. У процени треба поћи најпре од способности препознавања ове појаве и свеобухватне селекције људског потенцијала. Неоспорна чињеница је да, практично, није могуће открити све случајеве злоупотребе психоактивних супстанци и да је у оружаним снагама готово свих земаља ово акутан проблем, при чему Војска Србије није изузетак. Спознаја да се тим озбиљно угрожава борбена способност и ефикасност сваке савремене армије захтева озбиљан научни приступ у изучавању узрока, последица и превенцији ове појаве.

То и јесу суштински разлози организације недавне стручне конференције. О проблемима злоупотребе психоактивних супстанци у Војсци Србије говорио је генерал-мајор Петар Радојчић, начелник Управе за људске ресурсе (Ј-1) ГШ ВС, напоменувши да је наркоманија видљив израз проблема, стања и токова у друштвеној заједници:

– Извесно је да се такво стање у друштву рефлектује и на војну средину, да се Војска Србије, као и војске других земаља, све чешће суочава са тим проблемом, што потврђују резултати редовног праћења психосоцијалног стања припадника Војске, али и сагледавања менталнохигијенског рада у јединицама. То је проблем који не сме да се игнорише – не због своје распрострањености, већ због евентуалних последица за појединца и колектив. Доступност наркотика представља претњу за војну дисциплину, чврстину колектива, али и безбедност, што захтева сталну будност и директну противакцију.

Овај социјално-медицински проблем треба свестрано сагледати како би се превентивно деловало на његово сузбијање у војној средини, предузимањем мера којим ће се постојећи модел превенције учинити ефикаснијим.

Говорећи конкретно о врсти злоупотребе психоактивних супстанци, која се системом спојених судова из друштва претаче и у

СВЕТ ИЗА ЗАБЕСЕ

Информације Светске здравствене организације, засноване на подацима које даје канцеларија за дрогу и криминал Уједињених Нација (ОДЦ) показују велики пораст ширења употребе илегалних дрога. У највећем броју се користи канабис, затим следе амфетамин, кокаин и опијати. У подацима које наводи Светска здравствена организација о годишњој преваленцији глобалне злоупотребе дроге у периоду од 1998. до 2001. године процењује се да око 185 милиона људи у свету користи најмање једну врсту дроге, 147,4 су корисници канабиса, 33,4 амфетамина, 13,4 милиона користи кокаин, 9,20 користи хероин, 7,0 екстазија... Подаци показују да је 2,5 одсто глобалне популације и 3,5 одсто младих људи од 15 година и навише користило канабис најмање једном годишње у наведеном периоду. Подаци такође показују велику заступљеност тзв. легалних психоактивних супстанци, тако да је регистровано милијарду и двеста милиона корисника цигарета, док је 3 одсто светске популације зависно од алкохола.

Последњих година у нашој земљи се наводе бројке од 30.000 до 100.000 корисника психоактивних супстанци.

Социопатолошки феномен – наркоманија и наркофилија, региструје се у Војсци Србије у знатно нижем проценту у односу на заступљеност те појаве у друштву. Анализом релевантних података у војничкој популацији, у сагледаваном периоду од 2001. до 2006. године, неку врсту контакта (сталну или повремену) са дрогом, имало је између 8 и 13% војника. Стална искуства са психоактивним супстанцама имало је од 0,5 до 2% војника. Такви војници су оглашени привремено неспособним и отпуштени из Војске Србије, у првом месецу после доласка на одслужење војног рока.

На основу добијених података у периоду од 2001. до 2004. године не може се закључити да је појава имала сталан раст нити пад, чињеница је да она варира од партије до партије и да се првенствено манифестује у блажим облицима – као наркофилија (повремено коришћење наркотичких средстава).

У 2005. и 2006. години уочљив пад у односу на претходне године. Тежња пада процента војника који су повремено корисници психоактивних супстанци може се објаснити: увођењем алтернативног служења војног рока (цивилно служење) и спровођењем свеобухватних мера превенције које се предузимају у Војсци Србије, при чему су обухваћени и војници и старешине.

Чињеница је, међутим, да ниједна војска у свету, без обзира на систем превентивних мера које предузима, није имуна на злоупотребу психоактивних супстанци.

Наравно, никако се не сме превидети да злоупотреба психоактивних супстанци у војној средини има своје специфичности, за разлику од других грађанских структура и услова.

војну средину, генерал Радојчић је нагласио да се класичан модел наркоманије не сусреће у јединицама, јер се "филтрација" изврши на регрутацији, или на предупутним лекарским прегледима, а да се у јединицама може говорити о наркофилији (повременом коришћењу наркотичких средстава, без зависности), што потврђују и истраживања на нивоу Војске. То не значи да војним колективима не прети опасност од потенцијалних уживалаца дроге, с обзиром на специфичност задатака, услове живота и доступност убојним средствима:

– Није тешко замислити последице, које би настале у случају да неоткривени наркоман западне у апстиненцијалну кризу док је на стражи, са оружјем и бојном муницијом у рукама.

Одговорност за превенцију злоупотребе наркотика сноси, пре свега, командовање. Она није пропорционална могућности ефикасног деловања, поготово када су у питању професионални припадници Војске. Наиме, важећа регулатива није ефикасна, у погледу дисциплинских и административних поступака, укључујући отпуштање из службе.

■ КОНТРОЛА НА СВИМ НИВОИМА КОМАНДОВАЊА

Управо та чињеница покреће питања о мерама и активностима које се предузимају ради праћења и сузбијања ове појаве у Војсци Србије. У овом тренутку контроле се спроводе на свим нивоима командовања – од пријавне службе, до смотри личних ствари. Едукација и колективна информисања имају све значајнију улогу у превенцији. Лица за која се утврди, или сумња, да користе наркотике упућују се на лекарски преглед, укључујући и циљно тестирање на њихово присуство, а потом на лечење или оцену способности.

Свакако да наведено није довољно. Војска има обавезу да учини све да се злоупотреба ПАС-а не толерише у њеној средини,

како због своје ефикасности, тако и због одговорности према припадницима, њиховим породицама и друштву у целини. Зато је, пре свега, неопходно координирано предузимање превентивних, али и репресивних мера. Искуства других армија у овој области, на првом месту Велике Британије, могу бити врло корисна.

Зато је излагање мајора Мајка Линског, који је у Београд допутовао само да би учествовао на овој конференцији, праћено са великим занимањем.

– Почетна ситуација у овој анализи изгледа отприлике овако. Међу младим људима постоји уверење да је употреба дрога нормална и прихватљива. Ми сматрамо да су војници или користили или били изложени дрогама пре него што су дошли у војску. Став британске војске према конзумирању дрога је сасвим јасан. Оно је некомпатибилно са војном службом, крши вредности и стандарде Војске, уништава оперативну ефикасност. Војска увиђа да је злоупотреба убичајена појава у цивилном животу. Регрути су упозорени да не користе дроге и да избегавају дружење са њиховим уживаоцима, али и да ће обавезно бити подвргнути обавезном ненајављеном тестирању на дрогу.

Када кажемо да злоупотреба дроге није компатибилна са војном службом, мислимо и на то да краткорочни, средњи и дугорочни ефекти узимања нелегалних супстанци могу да имају штетан утицај на ментално и физичко здравље и спремност, те стога представљају директну претњу и оперативној ефикасности Оружаних снага и сигурности и безбедности особља видова Војске. Незаконито коришћење дроге међу припадницима Војске такође уништава углед и положај Оружаних снага.

Из излагања мајора Линског сазнали смо и да се управо због наведених разлога злоупотреба дрога не толерише у оквиру Оружаних снага Велике Британије. Уколико тестови покажу да је војник узимао дрогу, политика Оружаних снага је да ће, осим код малог броја изузетака, бити отпуштен. Политика Војске према дроги заснива се и на повећаном степену информисаности о том проблему, обезбеђивању метода одвраћања, најчешће у облику обавезног тестирања на дрогу за оне који су склонили, а за оне који је још увек узимају, одлучно и брзо деловање да би се појачала вредност одвраћања.

■ ИСПОВЕСТ КОЈОЈ СЕ ВЕРУЈЕ

– У прошлости смо се највише ослањали на саму методу одвраћања, тачније на обавезно тестирање на дрогу, како бисмо смањили њену злоупотребу у Војсци. Ипак, сада се превенцији придаје већа важност. Команданти јединица су обавезни да уведу мере за смањење узимања дроге у својим јединицама. Они спроводе анализе о специфичним проблемима са којима се суочавају њихове јединице и проналазе одговарајуће факторе ризика. Након тога формулишу акциони план у облику политике јединице према дроги како би што успешније решавали препознате проблеме. Понекад се издвоје

Генерал-мајор
Петар Радојчић

Мајор Мајкл Лински

најосетљивији у јединици, а онда се мере превенције и одвраћања усмеравају на њих. Важна питања која на том путу траже одговоре јесу и где се почиње са злоупотребом дроге – код куће, на одсуству...

Обавезни годишњи тест обуке број 6 покрива аспекте злоупотребе дроге. Добијају га сви војници једном годишње од официра у јединици. Бави се проблемима коришћења дроге и наглашава последице конзумирања. Презентације које помажу изграђивању свести о дроги обезбеђује цивилна установа коју ангажује

Војска. Своје исповести износе бивши војници који су узимали дрогу и били избачени из Војске. Чињеница да су прошли кроз пакао и вратили се на прави пут има велику веродостојност и изазива поверење слушаоца. Искуство је показало да, ако имате официра који стоји испред војника и говори им да је дрога лоша ствар, то не преноси основну поруку младим војницима. Свако ко има децу тинејџере тачно зна о чему говорим. Ако имате некога са ким слушаоци могу да се идентификују као са својим вршњаком, ко излаже проблем без осуђивања, онда то функционише. Слушаоци се информишу о томе како дрога утичу на рад мозга, тако да могу сами да закључе колико је она штетна, али је општа порука јасна.

Мајор Лински је детаљно изложио начин тестирања на дрогу у Оружаним снагама Велике Британије, а у каснијој дискусији сазнали смо да се веома слична метода већ користи и у Војсци Србије. Британска војска спроводи 108.000 тестова сваке године. Тестови су усмерени на оне за које постоји највећа вероватноћа да ће починити прекршај, при чему се тестира око 85% укупног кадра. Листа приоритета показује да где год у свету иде британска војска, иде и CDT. Тестови су ненајављени и спроводе се након одсуства, пре одсуства и између два одмора.

Током стручне конференције било је говора и о начину организовања и улози психолошке службе у превенцији злоупотребе психоактивних супстанци, њиховој заступљености у периоду од 2001. до 2006. године, епидемиолошким аспектима злоупотребе психоактивних супстанци, војномедицинском значају превенције болести зависности и оцене способности за професионалну војну службу, одликама личности које злоупотребљавају психоактивне супстанце, искуствима у лечењу припадника Војске од болести зависности, правним аспектима тог проблема, ефектима дејства појединих супстанци, измењеним стањима свести адолесцената – регрута, искуствима у откривању и сузбијању злоупотреба психоактивних супстанци, могућностима и поузданости детекције, али и могућим злоупотребама и манипулацијама.

Одговор Српске православне цркве на болести зависности представио је епископ јегарски др Порфирије (Перић), игуман манастира Ковиљ, говорећи о Заједници за лечење болести зависности која делује под окриљем СПЦ као "Земља живих":

– Када неко постане наркоман, то је видљив знак да он нема само психолошки него и дубоки духовни проблем. Заједница Земља живих је ружена Божја рука свима онима који се осећају промашеним, неоствареним, уморним, разочараним, зависницима и незави-

сницима, тужним и сиромашним у срцу. Уверени да је зависник у egzистенцијалној кризи, створена је клима живота у духу једноставне хришћанске породице. Зато предлагемо молитву, радискрено пријатељство и стину и одрицање. У нашим братствима се не пуши, нема алкохола, телевизије... Човек се концентрише на своју унутрашњост и тако спознаје своје слабости и врлине. Послови које обављају момци у братству: прављење хлеба, чистење по кући, рад у столарији, башти, рад са животињама, али и уметничко стваралаштво, иконописање, резбарија, позориште, само су неке од активности које имају искључиво васпитни карактер. Услов за улазак у заједницу само је један – жеља за мењањем.

ГЕНЕРАЦИЈА БЕЗ СНОВА

Информације Светске здравствене организације упућују на велики пораст ширења злоупотребе психоактивних супстанци. Конференција нас је још једном подсетила да Србија спада у зону са високим ризиком, а томе знатно доприноси податак о њеном географском положају на Балканском путу, који је познат по илегалној трговини дрогом између Азије и Европе, укључујући поморске путеве, конфликтне зоне на Космету, те стога и високу доступност илегалних супстанци у региону. Истовремено, пракса здравствених стручњака у Србији показала је да сваки зависник од дроге у периоду од шест до седам година увуче у зависност још 10 до 12 особа, што отвара врата забрињавајућем ширењу болести зависности у Србији.

Досадашња искуства показују да решавање питања злоупотребе психоактивних супстанци захтева мултидисциплинарни

Епископ јегарски
др Порфирије

приступ, који подразумева ангажовање многих друштвених структура, почевши од школства, здравства, правосуђа, органа безбедности, спортских организација, војске, цркве, медија.

Управо су скоро све поменуте структуре и биле укључене у стручну конференцију, на којој је свестрано, са различитих аспеката, сагледан социјално-медицински феномен злоупотребе психоактивних супстанци у Војсци Србије. Закључци су само још један корак напред у борби против болести која је генерацији жељној снова – одузела сан. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимко 3. ПЕРГЕ

ЗАКЉУЧЦИ И МЕРЕ

Злоупотреба психоактивних супстанци је озбиљан глобални друштвени проблем, са тежњом ширења, нарочито међу младима, што се рефлектује и на припаднике Војске Србије. Ова појава међу професионалним припадницима Војске нема велике размере, али је опасна због последица које могу да проузрокују корисници психоактивних супстанци. Предузимање мера превенције јесте основни начин супротстављања тој појави у Војсци зато је потребан делотворан и целовит програм превенције. Органи командовања, који су најодговорнији носиоци превенције, предузимали су мере које су допринеле контроли појаве. У томе су значајан допринос имали и психолози, пружајући стручну помоћ органима командовања, пре свега њиховом едукацијом. Та област нормативно није довољно експлицитно регулисана. Према важећем Правилнику за оцену здравствене способности, на служење војног рока упућују се и регрути, који су имали искуства са психоактивним супстанцама. Проблем се увећава тиме што се систематски прегледи обављају три до 15 година пре упућивања у јединице.

Имајући у виду чињеницу да негативне последице коришћења наркотика у војној средини могу угрозити готовост појединих јединица, ради сузбијања и спречавања ширења те појаве међу припадницима Војске предложене су следеће мере:

На нивоу Министарства одбране Републике Србије:

У *Нацрт закона о Војсци Србије* уградити одредбе о санкционисању злоупотребе психоактивних супстанци, укључујући и меру престанка професионалне војне службе. Изменити постојеће Упутство за регрутовање и попуњу Војске и обезбедити

да се систематски прегледи регрута обављају у години упућивања на одслужење војног рока, са циљним тестирањем на присуство наркотика. Формирати стручни тим за израду *Програма превенције злоупотребе психоактивних супстанци у Министарству одбране и Војсци Србије*. Формирати стручну екипу из састава ВМА (неуропсихијатар, токсиколог, клинички психолог), која би, на предлог ГШ ВС, била упућивана у јединице под сумњом да се у њима користе наркотици, ради психолошко-психијатријских и токсиколошких прегледа. Прописати и спроводити у ВМУ циљно тестирање ученика средње стручне војне школе и студената Војне академије, пре пријема на школовање и пре произвођења у професионална војна лица, ради добијања релевантних података о коришћењу наркотика.

На нивоу Генералштаба Војске Србије:

Израдити целовит програм едукације професионалних припадника Војске из области злоупотребе психоактивних супстанци и спречавања болести зависности. Организовати ненајављене психолошко-психијатријске и токсиколошке прегледе за професионалне припаднике Војске до 35 година старости.

На нивоу јединица:

Свако поседовање опојних дрога третирати као кривично дело и покретати поступак код надлежних органа. Без одлагања упућивати на лечење и оцену способности лица за која се зна или сумња да злоупотребљавају психоактивне супстанце. Интензивирати едукацију професионалних припадника и војника из области наркоманије и болести зависности, ангажујући психологе и лекаре.

Обједињени опитни центри имају 46 одсто запослених мање, млад и перспективан кадар жељан стручног и научног усавршавања, амбицију да прате светске стандарде и жељу да очувају статус научноистраживачке установе. Време је показало да је обједињавањем потврђена кључна теза реформе – трансформација квантитета у квалитет.

УСТАНОВА

Од 1. августа 2006. опитни центри (Технички опитни центар КоВ, Ваздухопловни опитни центар – ВОЦ и Морнарички опитни центар – МОЦ) постоје као јединствена установа – Технички опитни центар. Није се, међутим, променио делокруг рада. И даље су научноистраживачка установа која се бави испитивањем квалитета наоружања и војне опреме, развојним истраживањима, те верификацијом и сертификацијом квалитета техничких производа.

Ваздухопловне апликације у ТОЦ-у спроводе се преко активности два сектора, наследника ВОЦ-а – Сектор за ваздухопловна средства, у коме је концентрисан истраживачки кадар, и Сектор за подршку летним испитивањима – кога чине пилоти ваздухопловне чете. Они су задржали своје просторије у Батајници. А бивши Морнарички опитни центар је новом формацијом постао одељење за испитивање пловних средстава у оквиру Сектора за моторе, моторна возила и пловна средства.

– Време је показало да је обједињавањем потврђена кључна теза реформе – трансформација квантитета у квалитет. Основна вредност обједињавања опитних центара је у рационалнијем коришћењу капацитета, па се сада мерни системи, инструменти и лабораторије користе за интервидовска испитивања – истиче пуковник др Драгослав Угарак, директор ТОЦ-а. Он сматра да овако организовани могу да задовоље потребе војске за испитивањем средстава НВО.

■ ВОЈНИ ПРОЈЕКТИ

Језик бројки у ТОЦ-у говори да је, иако је обим испитивања за војску смањен, њихов укупан рад остао исти. Током прошле године за потребе опремања Војске испитано је више од 60 средстава НВО, верификовано више од 1.000 мерила, а за потребе тржишта тестиран квалитет 176 техничких производа. Истовремено, урађен је низ задатака у области метода мерења и испитивања, израде нових стандарда. Реализовани су и задаци одржавања испитно-мерне опреме и објеката и тиме очувана способност установе за испитивање средстава НВО. Набављено је и неколико савремених мерних уређаја. Све то је урађено уз ограничена буџетска средства.

Од бројних задатака истичемо оне значајније, за која су испитивања готова. У ТОЦ-у су завршена испитивања војничке униформе, маске М-3, пушке М21. Отклоњеност уочених ситнијих пропуста накнадно ће се верификовати. Реализована су завршна испитивања низа средстава муниције – метак 30 mm, 40 mm, ракете, пиропатроне, брзи ИВЦ (имитатор ваздушног циља). У току је испитивање *неве* и новог возила марке ФАП. Настављају се испитивања система за заштиту мотора тенка М 84 од неправилног старто-

А О Д П О В Е Р Е Њ А

ДУГИ РОКОВИ ИСПИТИВАЊА

– Свако испитивање се ради према програму који предвиђа методе и начине испитивања, и по плану који одређује тачне рокове за обављање појединих испитивања у лабораторијама. Међутим, одступања настају из више разлога. Када добијемо средство чији развој није довршен, често га враћамо произвођачу да поправи документацију или да уради преправке како би се задовољили захтеви. Дешава се, додуше не често, да и произвођач није заинтересован да отклони недостатке. Раније је била пракса да произвођач пријави средство ТОЦ-у како би наплатио 80 одсто од пара предвиђених за развој, а онда му се није журило са испитивањима. Велики проблем је и финансирање испитивања. Понекад ТОЦ мора да користи услуге лабораторија изван МО. Њих треба платити, а како често за то нема буџетских средстава, онда их ТОЦ плаћа из својих прихода – каже директор пуковник др Драгослав Угарак.

вања. Опитоване су и иностране инжињеријске машине за потребе наших јединица. Верификационим испитивањем комбиновани ровокопач утоваривач добио је позитивну оцену.

Стручњаци из бившег МОЦ-а тренутно су ангажовани у Црној Гори, у Тивту, на испитивању бродова који су некада припадали нашој морнарици, а који се, после продаје, ремонтују за потребе Египта. Од актуелних ваздухопловних програма примарни су припрема за испитивање два прототипа авиона *ласта 95* и развојна испитивања нашег школског-борбеног авиона Г-4, за потребе Војнотехничког института.

– Заједно са пројектантом Војнотехничким институтом, који води пројекат, и произвођачем Утвом припремамо авион *ласта 95* за испитивање. На основу пројекта који смо сачинили уградимо испитно-мерну опрему већ у фабрици и тако скратити време потребно за њену уградњу када дође на испитивање у ТОЦ. Сектор који служи за подршку испитивања има и обавезу, прецизирану правилником опитних центара, да представља савремене ваздухопловне технологије у свету. Ове године требало би да наши пилоти учествују на три најављена аеромитинга – додаје пуковник др Зоран Филипковић, помоћник директора Центра.

У тој установи се све чешће испитују средства НВО која наши произвођачи и *Југоимпорт – СДПР* производе за потребе извоза.

– Имамо захтев за испитивање ракете Г-2000 које се за сада неће увести у наоружање наше војске, али произвођач жели то средство да продаје по свету па му треба сертификат. Таквих захтева је све више. На пример, имали смо захтев да изградимо сертификате за муницију која је требало да се извезе у Бугарску. И Бугари су тражили да она буде сертификована. За потребе МУП-а испитујемо два инострана средства за балистичку заштиту, која имају сертификат произвођача, али МУП жели да има и војни сертификат. Испитали смо и неке нове шлемове. И све те услуге наплаћујемо. Произвођач има интерес да плати да би добио уверење о квалитету и задовољењу одређених стандарда Натоа, како би могао да извози средства, а ТОЦ добија додатна средства која користи за испитивања НВО – наводи пуковник др Драгослав Угарак.

Такође, ТОЦ је добио и захтев из Грчке за испитивањем средстава за потребе удружене грчке одбрамбене индустрије. У разговору са њиховим представницима сазнали су да су се Грци определили за ТОЦ пошто, поред прихватљиве цене, Центар има акредитоване лабораторије по стандардима квалитета, што је један од основних услова у пословању са страним партнерима.

■ СВЕТСКИ СТАНДАРДИ

Како је ТОЦ установа која испитује и оцењује квалитет, природно је да су пре неколико година први у Војсци увели систем квалитета из серије *ЈУС ИСО 9000*. У току протекле године он је ресертификован. Сем тога, проширен је обим акредитација лабораторија ТОЦ-а за испитивање и еталонирање, према стандарду *ЈУС ИСО 17025*, а приведена је крају активност око акредитације ТОЦ-а као контролног тела за обављање послова контролисања према стандардима *ЈУС ИСО 17020*. Акредитационо тело Србије спровело је надзорно оцењивање акредитоване лабораторије за испитивање техничких производа (коју чини скоро цео ТОЦ), а ових дана се завршава и поновна акредитација Сектора за метрологију. Акредитовано сертификационо тело за сертификацију техничких производа омогућава ТОЦ-у издавање сертификата, али и обавезује да спроводи контролу усаглашености производа, односно да прати квалитет тока производње.

Сертификат је документ којим се потврђује да неки производ задовољава одређене захтеве, најчешће дефинисане техничким прописом, стандардом. С временом се, током производње, прати да ли су ти захтеви испуњени и квалитет очуван. Стручњаци из ТОЦ-а повремено одлазе код произвођача и контролишу квалитет производа

ПРОБЕРЕ РАЧУНАРА

Када добију компјутер на испитивање, не проверава се све, већ електромагнетна компатибилност и имуност рачунара на електромагнетне сметње. То значи да рачунар мора да ради правилно и исправно у окружењу са другим електронским уређајима и да међусобно не ометају рад. Ако се утврди поремећај у раду, то значи да нису задовољени захтеви прописани међународним стандардима за електромагнетну компатибилност, па се не одобрава употреба рачунара, односно не издаје се сертификат. Испитивања се обављају у Фарадејевом кавезу, при чему се мери емисија провођења и зрачења и карактеристике генерисаног поља. На тај начин се испитују и уређаји у савременим возилима у којима је све компјутеризовано. Један од основних захтева за безбедност возила односи се на компатибилност и имуност на електромагнетне сметње.

за који су издали сертификат. Они могу, ако оцене да квалитет није задовољавајући, и да повуку издати сертификат.

– Захтеве дефинише државни орган, произвођач или купац, а ми смо установа која потврђује задовољење тих захтева. За средства НВО сертификате издаје Министарство одбране, а за техничке производе, за које смо ми акредитовани код Акредитационог тела Србије, сертификате издајемо ми – објашњава др Угарак.

С обзиром на смањење броја средстава која се уводе у наоружање, ТОЦ је своје слободне капацитете ангажовао за испитивање и оцењивање усаглашености техничких производа за тржиште. Једини у држави имају акредитовану испитну лабораторију и сертификационо тело за издавање сертификата за противпожарне апарате и заштитне шлемове за ватрогасце и примену у индустрији. У ТОЦ-у опитују и противградне ракете по карактеристикама које декларираше произвођач, јер још нису усвојени стандарди који дефинишу захтеве и начин испитивања. Такође су овлашћени за део хомологационих испитивања возила, и сада се припремају за добијање лиценце од Министарства рада, запошљавања и социјалне политике за испитивање и преглед средстава и опреме за рад. У току је поступак потврђивања акредитације метролошких лабораторија по стандарду SCS/ISO 17025, и поступак акредитације контролног тела.

– Ми настављамо добру традицију ТОЦ-а да пратимо кретање нових домаћих и светских стандарда. Недавно су донети четири нова закона у области оцењивања усаглашености квалитета производа. То су *Закон о акредитацији*, *Закон о метрологији*, *Закон о стандардизацији* и *Закон о техничким захтевима за производе и оцењивању усаглашености са прописаним захтевима*. Ти су документи донети на нивоу државе и ми морамо да их се придржавамо. Они нису у супротности са војним прописима. Сем тога, на нивоу државе при Привредној комори Србије, формирају се радне групе ради унапређења области инфраструктуре квалитета и ТОЦ ту има своје представнике. Наш даљи циљ је имплементација европских директива о минималним захтевима за безбедност појединих производа – каже први човек ТОЦ-а и додаје:

– Као земља која је приступила Партнерству могу да кажем да смо способни и за усклађивање са системом кодификације НАТОа. Према информацијама добијеним од представника земаља које су протекле године постале чланице НАТОа, један од првих задатака је био прихватање на стотине

ПОЗИТИВА ОЦЕНА

Током прошле године испитано је више од 60 средстава НВО за опремања Војске, верификовано више од 1.000 мерила, а за потребе тржишта провераван је квалитет 176 техничких производа. Позитивна оцена дата је у 73 одсто случајева, а негативна у 27 одсто средстава НВО. Код тих 27 одсто понавља се фаза развоја или се одустаје од даљег развоја. Чешћа је пракса да се у тим случајевима одустаје. Најчешћи узрок слабе оцене је дуг период развоја средства, па је производ технолошки застарео и скуп.

стандарда тог савеза. А свакој од новопримљених чланица за то су биле потребне најмање две године.

Готово све земље НАТОа имају установе за оцену усаглашености квалитета средства НВО, попут ТОЦ-а, чији резултати се међусобно признају и уважавају на основу стандарда STANAG 4107. Центар је до сада испитао бројна средства за потребе страних купаца, према методологији страних војних стандарда на основу расположивих савремених стандарда MIL и STANAG. Срећом, стандарди квалитета НАТОа – AQAP, израђени су на основу серије ISO 9000 и садрже више од 90 одсто идентичних захтева, а наш стандард СНО 9000/05 је готово у потпуности израђен на основу стандарда AQAP 2110.

ПОСТЕПЕНО ОПРЕМАЊЕ

– Ми смо сада тако организовани и димензионисани да можемо задовољити захтеве будуће војске за оцењивањем квалитета средстава којим ће се она опремати. Међутим, најављено је да ће се војска опремати модернијим средствима, па су нам неопходни и савремени уређаји, савремене лабораторије. Ми на томе интензивно радимо преко научноистраживачких пројеката, који подразумевају стварање нових метода и критеријума за испитивање средстава развијених на основу најсавременијих технологија и представљају основ за опремање наших лабораторија уређајима и мерним средствима који су у складу са тим технологијама – истиче др Угарак.

У полигон Никинце, највећу лабораторију ТОЦ-а, стално се улаже. То нису капитална улагања, већ редовно, текуће одржавање опреме. Средства за то добијају делом од буџета, а делом од прихода. Опрема се одржава на нивоу својих карактеристика и употребљива је у сваком моменту. Тренутно у Центру, у сарадњи са институтом IMTEL из Новог Београда, раде на побољшању карактеристика радара за артиљеријске пројектиле. Тај уређај се модификују тако што се уводе најмодернији рачунари који ће об-

НОВИ ПРАВИЛНИК О ОПРЕМАЊУ

Правилник о опремању Војске ће се мењати иако се, по питању испитивања квалитета, у пракси показао као добро конципиран. У основи, тај документ ће бити прилагођен актуелним тржишним условима у нашој држави. Циљ је да се омогући и створи конкуренција више произвођача који желе да се баве опремањем војске, и неће, као до сада, бити специјализованих и ексклузивних произвођача за поједина средства. То ће омогућити и балансирање цена, и пораст квалитета.

рађивати податке мерења. Цена тог посла биће око десет хиљада евра, а таква радар на тржишту кошта десетак пута више.

У сарадњи са Институтом информационих технологија из Новог Сада модификују се скај-трек теодолити. То су системи купљени деведесетих година, који су у функционалном стању, али је компјутерска опрема застарела и мора се осавременити. Сада се уводе модерни рачунари, а нови начин обраде података омогућиће бржи, прецизнији и поузданији рад.

Од програма научне делатности пуковник др Угарак издваја неколико – развој еталона за микроталасну снагу и импедансу, развој лабораторије за стрељачко наоружање, муницију и балистичку заштиту, развој антенског полигона, јединственог у држави. Са скромним средствима добиће се један од водећих полигона за испитивање електромагнетних сметњи.

ПОДМЛАЂИВАЊЕ КАДРА

Током протекле године (када су обједињени опитни центри) доживели су кадровски дисконтинуитет одласком из њиховог састава трећине високостручног кадра, и смањењем формацијских места установе за 46 одсто. Срећом, то се није десило једнократно, као у ВТИ-у, да би изазвало велики удар, већ постепено. Ипак, чињеница је да се уназад неколико година ТОЦ практично преполовио. Та ситуација је превазиђена тако што је, ослобађањем места, примљен одређен број младог високостручног кадра са високим просеком, који жели да се усавршава у струци и науци. Они још немају довољно искуства, али га постепено стичу уз искусне стручњаке, учествујући у испитивањима. Млади су велика узданица за будућност и много се улаже у њихово стручно оспособљавање. Иначе, успеси и планови ТОЦ-а заснивају се на стручном и компетентном кадру и његовом перманентном усавршавању. Редовно је десетак људи из те установе на последипломским усавршавањима.

– Техничком опитном центру претило је да, услед обавезе пензионисања официра са 30 година стажа, без последипломског усавршавања, остане без дела школованих опитних пилота. Зато је са Војном академијом договорено да пилоти могу да се упишу на један смер на Катедри ваздухопловног машинства где могу да заврше последипломско усавршавање. То би био специјалистички магистарски студиј. Сем тога, у ТОЦ-у се подржава школовање сваке врсте, па и

продужења дозвола, тако да сви наши пилоти имају све потребне цивилне дозволе – каже пуковник др Филиповић.

Током прошле године у тој установи звање доктора наука стекла су три официра Војске, а звање магистра техничких наука два стручњака. Ове године двојица би требало да упишу докторске студије на цивилним факултетима и на Војној академији, а тројица последипломске. По формацији је предвиђено десетак доктора наука и 20–30 магистара, па за њих има места.

Иако је ТОЦ научноистраживачка установа у Војсци још од 1983. године, поднели су захтев Министарству за науку и заштиту животне средине Републике Србије за признавање научноистраживачке установе, типа развојно-истраживачког института. За то имају потребне услове. Тај процес је у току и очекују позитивно решење.

ШИРИ ДЕЛОКРУГ РАДА

У Центру све чешће, путем Интернета, добијају понуде да испитају средства за која нису акредитовани. Иако им годи то интересовање, директор установе каже да немају намеру да се акредитују за робу широке потрошње. То није у складу са њиховим опредељењем јер је оно усмерено, пре свега, ка специфичним техничким производима који имају примену и у војсци.

Ваздухопловни део ТОЦ-а акредитован је код цивилних ваздухопловних власти за техничку страну испитивања летелица дизајнираних овде или купљених у иностранству, те за мерење нивоа буке ваздухоплова. Цивилне власти су их овластиле да то ураде, а они после, на основу извештаја ТОЦ-а, издају потребне дозволе.

– Акредитовали смо и нашу ваздухопловну чету за пружање услуга цивилним ваздухопловима – *утва, газела, Г-2*. Надам се да ће та чета добити сертификат да изводи одређен ниво техничких радова на тим летелицама. Ту се подударно наш интерес и ваздухопловних власти. Они желе да ми радимо тај посао јер сматрају да је ТОЦ озбиљношћу рада и квалитетом људи квалификованији за тај посао од других. А безбедније је да то радимо ми него неке импровизоване радионице у авио-клубовима – каже др Филиповић.

– Још немамо право да издајемо СЕ знак, који гарантује квали-

ЦЕНТАР ЗА ECDL

У ТОЦ-у је, после спроведеног тестирања за ECDL курс, такозвано дигитално образовање стекло 80 одсто припадника установе. После тога установа је постала Центар за ECDL и, поред Војне академије, једина су институција у Војсци овлашћена за полагање тог курса.

САМОСТАЛНОСТ У РАДУ

У ТОЦ-у могу самостално да обаве око 70 одсто испитивања, а стручњаке из других цивилних институција ангажују у око 30 одсто случајева, када се раде ретка и специфична испитивања. То је била пракса и раније јер нема потребе да ТОЦ развија све људске и лабораторијске капацитете.

тет, за домаће производе које ће се извозити у Европу јер је добијање права за такво означавање повезано и са статусом државе. Ипак, ми у ТОЦ-у смо тај проблем превазишли склапањем уговора са представништвом TUF RAJLAND у Београду, који је један од највећих сертификационих тела на свету. Према том уговору, ми обављамо испитивања у нашим акредитованим лабораторијама, а они ће на основу наших извештаја издавати сертификат за наше производе који прелазе границу и одлазе у свет – додаје пуковник др Угарак.

Пред том установом су, без сумње, нови изазови. Треба потврдити поверење корисника, а у првом реду повећати квалитет и конкурентност услуга које раде за војску, али и за грађанство. ■

Мира ШВЕДИЋ
Фото документација
Техничког опитног центра

Саветовање "муницијаша" ОДРЖАВАЊЕ УБОЈНИХ СРЕДСТАВА

У организацији Централне логистичке базе, 23. и 24. марта, у Боговађи је одржано стручно саветовање на тему *Проблематика складиштења и одржавања убојних средстава*. Циљ окупљања "муницијаша", како каже пуковник Драган Аврић, командант базе, био је да се на нивоу те организационе целине усагласи методологија рада са убојним средствима на нивоу командира складишта и магацина. Посебну важност саветовања пуковник Аврић види у томе што на њему учествује велики број младих старешина које тек треба да обогате своје професионално искуство.

Расформирањем одређених јединица Војске, у надлежности Централне логистичке базе нашло се око 80 посто укупних коли-

чина муниције и разних минско-експлозивних средстава. Подстакнути трагичним догађајима у парафинском складишту, најодговорнији људи Управе за логистику Генералштаба Војске Србије одлучили су да, окупљајући манипуланте у складиштима убојних средстава и командни кадар тактичког

нивоа, размене искуства о најсврхисходнијем и најбезбеднијем раду са муницијом и минско-експлозивним средствима.

На саветовању су учествовали и стручњаци из Техничког ремонтног завода Крагујевац и пуковник др Лука Грбовић из Управе за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране. У расправи о проблемима складиштења и одржавања учесници скупа посебну пажњу обратили су на мањак типских објеката, питање чувања различитих група компатибилности убојних средстава, те хемијске стабилности барута.

Поред предавања и дискусија, организован је практичан приказ радњи и поступака у складишту, магацинске документације и правилног слагања и стокирања сандука са муницијом. ■ А.П.

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР ЉУБИСАВ ТОДОРОВИЋ У НИШУ

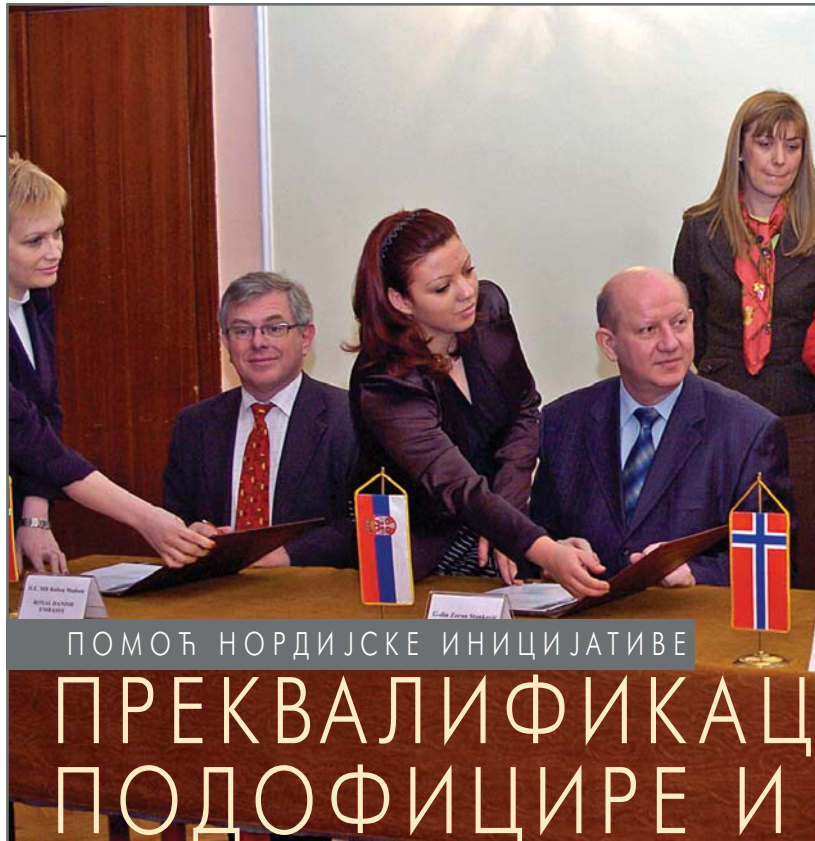
Државни секретар у Министарству одбране Љубисав Тодоровић посетио је 22. марта Војни округ Ниш. Командант пуковник Љубиша Ђорђевић реферисао је државном секретару о територији надлежности, организационој структури, достигнућима и проблемима у раду Војног округа.

Државни секретар Љубисав Тодоровић и заступник начелника Управе за обавезу одбране пуковник Горан Зековић боравили су и у Војном одсеку Ниш, Команди за гарнизоне послове, Регрутном центру, Војном дисциплинском суду и Војном оркестру, где су стекли увид у све аспекте рада у тим организационим целинама нишког војног округа. ■ З.М.

МОТИВАЦИОНА РАДИОНИЦА

У Трећем регионалном центру за преквалификацију одржан је мотивациони курс за подофицире Војске Србије, који ће ићи на преквалификацију за цивилна занимања.

У оквиру радионице промовисана су занимања за која могу да се одреде у Центру за обуку подофицира. Мотивациону радионицу у Нишу обишли су начелник Дирекције за преквалификацију пуковник Милан Мићановић, заменик шефа мисије ЈОМ Ђанлука Роко, представници Привредне коморе Београд и техничких школа које ће извести преквалификацију. ■ З.М.

ПОМОЋ НОРДИЈСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ

ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈА ПОДОФИЦИРЕ И

У Дому Војске у Београду 29. марта потписан је споразум између Министарства одбране Србије и земаља чланица Нордијске иницијативе о сарадњи у формирању и раду Центра за обуку подофицира и цивилних лица школованих за специфична војна занимања

Споразум су потписали министар Зоран Станковић, амбасадор Рубен Мадсен у име Краљевине Данске, амбасадор Кристер Брингеус у име Краљевине Шведске и у име Краљевине Норвешке војни изасланик те земље у Србији потпуковник Терје Хаверштад.

У Ј У Н У Н А Б Е О

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ НАОРУЖАЊА И ВОЈНЕ ОПРЕМЕ "ПАРТНЕР 2007"

На Београдском сајму 27. марта одржана је конференција за штампу на којој су новинари и представници заинтересованих излагача информисани о предстојећем Међународном сајму наоружања и војне опреме "Партнер 2007", који се ове године одржава од 26. до 29. јуна. Организатори те манифестације су Београдски сајам и Југоимпорт – СДПР, а покровитељ Министарство одбране Републике Србије.

О значају те сајамске манифестације, програму и будућим активностима, говорили су пуковник др Слободан Марковић, помоћник министра одбране за материјалне ресурсе, и пуковник др Бранислав Јакић, заменик начелника Управе за одбрамбене технологије, а из Југоимпорт – СДПР, мр Ненад Милорадовић, помоћник генералног директора за промет НВО. Представљен је и цео организацијски тим.

Након потписивања споразума потписан је и уговор о партнерству у непосредној организацији и реализацији обуке између Привредне коморе Београда и представника Краљевине Данске, највећег донатора помоћи за рад будућег Центра за обуку подофицира и цивилних лица. Уговор су потписале генерални секретар Привредне коморе Београда Ивана Зељковић и поручник бојног брода Јане Кристина Ларсен.

У центру који ускоро треба да почне са радом биће преквалификовано по 180 подофицира и цивилних лица годишње, а очекује се да до 2010. године на тај начин буде преквалификовано око 1.000 лица. За ту намену обезбеђена је донација од 3,5 милиона евра. ■

А. А.

Г Р А Д С К О М С А Ј М У

Очекује се да ће на "Партнеру 2007" учествовати око 60 излагача, а *Југоимпорт* – СДПР биће интегратор наступа водећих српских фабрика одбрамбене индустрије. Поред произвођача НВО појавиће се и ремонтни заводи, образовне, медицинске и друге институције система одбране, те значајни инострани партнери.

– Овај скуп треба да буде мотивација иностраним произвођачима да дођу на сајам како би сагледали које су могућности и какви су производни капацитети наше војне индустрије. А претходне две манифестације показале су да систем одбране и одбрамбена индустрије имају шта да покажу – рекао је пуковник др Слободан Марковић.

Директор Београдског сајма Анђелко Трпковић обавестио је присутне да ће овај сајам бити први летњи који ће се одржати у тек климатизованој хали три. ■

М. Ш.

Седница Савета за безбедност војних учесника у саобраћаја БЕЗБЕДНИЈЕ НА ПУТЕВИМА

Недавно је, под председавањем пуковника др Слободана Марковића, помоћника министра одбране за материјалне ресурсе, одржана прва од три за ову годину планиране седнице Савета за безбедност војних учесника у саобраћају. На њој је највише времена издвојено за информисање о узроцима и последицама саобраћајних незгода војних возача учинених током минуле године.

У обимном материјалу припремљеном у Одељењу за транспорт Сектора за материјалне ресурсе МО каже се да је у погледу безбедности војног саобраћаја постигнут знатан напредак, јер је у поређењу са 2005, број саобраћајних незгода у прошлој години био за двадесетак процената мањи, али је живот изгубило једно лице.

Иако је 2006. преваљено близу 26 милиона километара, чуло се на том скупу, техничко стање војних моторних возила посебно забрињава, јер је њихова просечна старост око 26 година, а само шест одсто возног парка система одбране је у границама тзв. пројектованог века употребе, који не би требало да буде дужи од 15 година.

Чланови Савета обавештени су о акцији светских размера под називом "Make roads safe" (*Учинимо путеве безбедним*), чији је циљ да се прикупи што више потписа како би Уједињене нације донеле посебну резолуцију о неопходности смањења броја саобраћајних незгода, јер статистика показује да на путевима широм наше планете сваких шест секунди неко погине или буде теже повређен.

Савет је за новог секретара именовao потпуковника Славољуба Ж. Марковића, из Одељења за транспорт Сектора за материјалне ресурсе МО. ■

В. Р.

ОШТЕЋЕЊА НА ВОЈНОМ ОБЈЕКТУ СТРАЖЕВИЦА

Поводом оштећења уочених на војном објекту "Стражевица", Министарство одбране Републике Србије у свом саопштењу указује да је објекат претрпео извесна оштећења у протеклом периоду, а размере оштећења и укупне могуће последице сагледавају надлежне стручне службе Министарства одбране. Може се претпоставити да је непосредни узрок уочених оштећења проширење експлоатационог поља и рад каменолома који се налази у непосредној близини објекта.

Још у јулу 2006. године, Министарство одбране је затражило да се преиспитају рударски радови на делу површинског копа у непосредној близини Стражевице, јер је уочен неповољан утицај тих радова на војни објекат. Затражено је, такође, да се изради студија утицаја извођења радова у каменолому на војни комплекс.

Наиме, да би проширило поље експлоатације камена, предузеће ЕМС "Кијево" А. Д. из Београда, претходно је било обавезно да Министарству рударства и енергетике, уз захтев за издавање одобрења за експлоатацију, поднесе акт органа надлежног за послове урбанизма, а у погледу усаглашености експлоатације са одговарајућим просторним, односно, урбанистичким плановима. Међутим, иако предузеће ову обавезу није испунило, Министарство рударства и енергетике је донело решење којим се предузећу "Кијево" одобрава проширење експлоатације.

Како би се зауставило даље оштећење војног објекта, неопходно је да Министарство рударства и енергетике поништи донето решење којим се одобрава експлоатација на проширеном пољу и да се предузећу ЕМС "Кијево" наложи обустављање даљих радова док се студијом не утврди њихов утицај на безбедност војног објекта. На крају свог саопштења Министарство одбране истиче такође, да захтева од надлежних органа да се изврши хитно усаглашавање експлоатације каменолома са одговарајућим просторним односно урбанистичким плановима. ■

ШКОЛА НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ

У СУСРЕТ ПРОМЕНАМА

Највиши ниво усавршавања официра Војске Србије, Школа националне одбране (ШНО), налази се у саставу Војне академије. У њој се оспособљавају командно-штабни и генералштабни официри и спроводе постдипломске студије. Наставни планови и програми ШНО се зато на време прилагођавају променама које диктира савремено доба.

Разговор са пуковником Љубишом Лојаницом, начелником ШНО, започели смо питањем колико су одређене промене у организацији, извршене не тако давно, утицале на одвијање наставног процеса у тој највишој образовној установи унутар Војске?

– Од 1. децембра 2006. године ШНО је претрпела одређене организацијске промене. И раније је, наиме, била у саставу Војне академије (ВА), и у том смислу ништа се није важно променило. Међутим, до тада је Школа у свом саставу имала орган који је планирао, припремао и реализовао наставу. Седам катедри из састава ШНО образовале су слушаоце у складу са тим планом. Од поменутог датума катедре и плански орган су ушли у састав деканата ВА, и тиме су издвојени из организације саме школе – објашњава пуковник Лојаница.

Школа националне одбране је од септембра прошле године примила генерацију чија је бројност донекле умањена у односу на некадашње. Како истиче пуковник Лојаница, после анализе коју су направиле надлежни у Министарству одбране, испоставило се да је потребно смањити број полазника Генералштабног усавршавања (ГШУ) и Командно-штабног усавршавања (КШУ), и тиме га ускладити са стварним потребама система одбране.

■ НОВИ НАСТАВНИ ПРОГРАМИ

Овогодишња генерација слушалаца ГШУ и КШУ почела је своје школовање по новим наставним плановима и програмима. Према речима пуковника Лојанице, тиме се наставила извесна тра-

диција у уношењу новина у систем одбране преко највише војне образовне установе. Завршне вежбе ГШУ и КШУ, на којима су приказивани могући начини припремања и организовања операција најразличитијих врста, од операција заштите државе до мировних и осталих операција, биле су уједно и полигон за сагледавање предности и мана различитих приступа одговарању на изазове које време доноси.

Говорећи о томе да ли је новим наставним планом битно промењен фонд часова базичних војних наука, пуковник Лојаница напомиње да је задржан однос предмета који обезбеђује да на ГШУ тежиште наставе буде у области оператике, уз тумачење значајних чињеница из домена стратегије, док је на КШУ нагласак на тактичким знањима, уз њихову делимичну надоградњу садржајима са оперативног нивоа.

Начин рада у Школи, појашњава пуковник Лојаница, омогућава полазнику да све време слободно изражава сопствено мишљење, и у пракси, на примерима, проверава своје ставове. У сучељавању са мишљењима колега, наставника са катедри и предавача који долазе са стране, рађа се и нови квалитет у стицању образовања.

■ КУРС ЗА ДРЖАВНИКЕ

Стране делегације радо посећују ШНО, јер желе да се увере колики је ниво образовања који наши највиши официри стичу. У прошлој генерацији КШУ је завршио и један официр из САД и он се нарочито похвално изразио о садржају тог школовања. Бројни амбасадори су такође изразили задовољство наставним програмом који је тај официр савладао, али и наду да ће се и њихови официри једног дана школовати у нашој земљи.

Управа школе се, према речима начелника ШНО, зарад повећања квалитета наставе, труди да обезбеди еминентне предаваче из свих области. Уводна предавања су тако, као најодговорнији људи система одбране, и ове године одржали председник Републике Србије, министар одбране и начелник Генералштаба. Углавном, предавачи овде долазе са Београдског универзитета, а бројни су и страни. Слушаоцима ШНО предавали су наш амбасадор при НАТОу Бранислав Милинковић, помоћници директора Центра "Џори Маршал" из Немачке, предавачи са дипломатске академије Министарства спољних послова САД и са Института "Џеферсон".

Шта је то што би, најпре, требало уградити у програме школовања на ШНО како би та установа пружила пун допринос развоју система одбране?

– Сегмент курсева за државне и војне руководиоце, нажалост, није заживео и у садашњој организацији школе га нема – наглашава пуковник

Лојаница. – На том курсу могли би да се усавршавају људи који се, унутар државних органа, баве одбраном. Они би, свакако, требало да имају што боље знање о томе како систем одбране функционише. До сада није било разумевања за наше тврдње колико је важно на тај начин успоставити сарадњу са осталим државним органима, иако смо нудили садржаје у наставним плановима.

Иницијатива за одржавање таквог курса и даље постоји. Из искустава страних земаља познато је да, када се једном међусобно упознају људи који се баве питањима од важности за одбрану, они много лакше решавају практичне проблеме које свакодневица намеће, јер боље разумеју узроке тих проблема.

Начелника ШНО сматра да би, по својим потенцијалима, наша земља могла да постане централна држава Југоисточне Европе када је реч о постдипломском усавршавању официра. Да би се до тога стварно дошло, неопходно би било у настави ангажовати што већи број стручњака. На једном месту би ваљало да се нађу стручњаци из Института за стратегијска истраживање, многи експерти из Управа МО, али и они из грађанства.

– Наши слушаоци би током школовања требало више да путују у иностранство, што је уобичајено у страним војним школама највишег ранга. Путовања су важан сегмент међусобног упознавања са колегама из света, али и пут за боље познавање колективног система одбране, који преовлађује у светским односима – сматра пуковник.

Војно школство, како наглашава пуковник Лојаница, да би остало и задржало квалитет образовања, мора да се што више отвори према свим образовним структурама у земљи, па и у иностранству. Академија покреће те иницијативе, чији је циљ да дипломе војних образовних институција буду препознате као квалитетне и вредноване на задовољавајући начин у друштву.

Војна наука у Закону о високом школству још увек није верификована. Како истиче пуковник, када се једном дефинишу место и улога војне науке у систему наука за које се образује стручан кадар, студент који заврши основне студије на ВА биће препознат и у друштву као стручан кадар у многим другим областима које излазе из области одбране. Када је реч о официрима који се у каријери, уз проучавање тактике, оператике и стратегије, детаљније баве питањима безбедности и организације, не би смело да буде препрека да се њихово знање уважи у науци и у привреди нашег друштва. Официри су одувек били познати као професионалци који, осим струке, познају и најшири спектар

Пуковник Љубиша Лојаница, начелник ШНО

РАТНЕ ИГРЕ УМЕСТО ПЛАНА

Потпуковник Жељко Петровић, полазник 50. класе ГШУ и доскорашњи командант зрењанинске бригаде ВС, каже да се, за разлику од неких наших досадашњих поступака приликом планирања операција, начин планирања у НАТОу суштински разликује по томе што је тежиште на ратним играма.

– Починемо да радимо нешто слично, иако је наша база за планирање операција неупоредиво скромнија него у НАТОу – истиче потпуковник Петровић. – Илустрације ради, при планирању операције мултинационалне бригаде на вежби "Лонгбоу Лансер", којој сам присуствовао, са више од триста компјутера радило се на две компоненте. Прва је рад команде бригаде на доношењу одлуке, а друга је практично извођење неких елемената те одлуке на терену, што је задатак једног од мултинационалних батаљона. Они су једног дана донели одлуку, а наредних десет су ту одлуку проверавали на више супозиција и уз пророчу више варијаната решења. Команда бригаде тамо је давала задатке команди у игри, која је опет на основу својих закључака и одлука дала задатке потчињеној јединици, чиме се практично истовремено увежбавају три нивоа командовања. Ми сличне вежбе још увек изводимо без посебног формирања претпостављене и потчињене команде. Њихове вежбе су најближе нашим некадашњим командно-штабним ратним вежбама.

Рад полазника ГШУ у планирању операција, по речима потпуковника Петровића, сагласан је оном у НАТОу. Они користе правилнике НАТОа који говоре о начину рада команде. Решења се не "преписују", већ се, због наших будућих мисија, у којима ће нам бити потребна компатибилност и интероперабилност са иностраним армијама, светска искуства прилагођавају нашим могућностима.

области из живота и спремни су да дају активан допринос напретку друштва.

Војна академија, односно ШНО, морају бити матичне установе за проучавање стратегије, оператике и тактике као базичних војних наука. Те образовне институције једине се баве тим областима као основним пољем изучавања. Остале образовне институције се само једним делом баве тим наукама и неопходна им је помоћ војне науке у разумевању феномена из те три научне области. Најшире преклапање поља изучавања војне науке имају са безбедносним, организационим и техничким студијама, па тако са факултетима који се баве тим областима има највише простора за међусобну сарадњу. При том би се отворила могућност да се на другим факултетима обучавају стручњаци из, на пример, економске или саобраћајне струке, за којима систем одбране такође има потребу. Због свега тога доношење Закона о високом школству је од великог значаја и за ову институцију.

И НАУКА И ПРАКСА

Колико је усавршавање важно за каријеру официра? Где све примена науке може данас официру бити од помоћи?

– Наука и пракса се стално међусобно надопуњују... Тако је одувек било и тај однос ће задржати свој значај и убудуће. Официр који не осети потребу да усавршава своје потенцијале брзо ће се суочити са тешкоћама у обављању дужности, јер драматичне промене из научне сфере лако продиру у праксу и приморавају људе да мењају укрењено понашање – одговара пуковник Лојаница.

Каква је садашња 50. класа слушалаца ШНО, упитали смо пуковника Владисава Обреновића, начелника ГШУ и заменика начелника ШНО. Он истиче како се цело војно школство налази у процесу реформи и усклађује са стањем друштва, уз прихватање вредности и стандарда који важе у интеграционим процесима којима наша држава тежи. Спроводи се низ реформи које се односе на конципирање наставних планова и програма, улазни

ЗА ВИШЕ СТРАТЕГИЈЕ И ГЕОПОЛИТИКЕ

Пуковник Дејан Јанковић, који је имао прилике да се усавршава и на безбедносним студијама у Центру “Маршал” у Немачкој, а у 50. класи ГШУ је играјући командант противтерористичке операције, износи оцену:

– Нисам имао прилике да на највиши вид војног школовања одем у иностранство, али на основу онога што сам могао да прочитам, могу да направим упоредбу између школовања тамо и код нас. У нашој земљи је знатно више заступљена оператика, док је тамо, практично, акценат на стратегији, а једним делом и на геополитици која се код нас уопште не изучава. Разлог за то је, највероватније, сам концепт школовања. Практично, садашња структура школе је прилагођена војним потребама. Нигде се у иностранству тај вид школовања не може замислити без учешћа људи из других државних институција које представљају темељ безбедности једне државе. Прошле недеље су нам били у посети гости из САД, који су на истом нивоу школовања, и код њих у класи однос цивила у односу на офицере је 60 према 40 процената. Сматрам да би ту требало направити неке промене. Оно што је важно јесте да и ти људи из државне управе треба сами да буду заинтересовани да нешто науче у ШНО. Дешава се да одређени људи долазе на одговорне функције у МО и ВС, а да врло мало знају о организацији и функцијама система одбране.

Пуковник Јанковић се осврће на планирање противтерористичке операције коју полазници реализишу у оквиру предмета оператике:

– За успешност тзв. треће мисије војске, а то је помоћ цивилним властима, важно је истаћи да војска није носилац тих активности. Највећи проблем за војску у таквим приликама било је то што се она често постављала као носилац задатка који јој није био додељен. Врло је тешко употребљавати саставе војске по начелима снага које се користе за борбу против тероризма, јер су војне јединице специфичне.

УСПЕХ ЗАВИСИ ОД ТИМА

Пуковник Зоран Ковачевић, трупни официр од каријере, до сада на дужности начелника штаба бригаде, испланирао је “ваздухопловни” део операције коју је реализовала 50. класа ГШУ.

– Радил смо према *Нацрту упутства за оперативно планирање*, који је већ урађен за МО и ГШ ВС. Разлика у односу на раније планирање такве операције је што су организацијско-формацијска структура Команде Ваздухопловних снага и потчињених јединица усклађене са оном у снагама Натоа. Тиме се догађајима иде у сусрет.

На трећи брифинг планирања операције дошла је цела команда В и ПВО да види како су полазници 50. класе замислили употребу ваздухопловних снага. Елаборат за ту операцију, само за ваздухопловни део, имао је целих 130 страна. Све што се радило, како нам је рекао пуковник Ковачевић, најближе је тимском методу рада. Није искључена одговорност појединца, али успех читаве операције зависи од способности да се усклади рад тима у целини.

јама и организацијама значајним за одбрану земље, али и обилазак територије, јер се тада сагледавају просторна компонента и рад органа локалне самоуправе. Заједно са установама које подржавају наш систем образовања кадра сагледавају се елементи од важности за сарадњу – истиче пуковник Обреновић.

Садашњи слушаоци ГШУ спадају у ред млађих класа, сагласно плану да најмање још десетак година обављају официрске дужности. Конкурс је захтевао знање енглеског, а ова генерација је стекла и лиценцу познавања рада на рачунару – ECDL. Дужности

во слушалаца и прилагођавање наставе и наставника новим условима под којима се одвија образовање у Војсци.

На ГШУ се ове године 13 официра оспособљава за највише дужности у МО и ВС, за командовање оперативним саставима Војске и обављање најодговорнијих оперативних, штабних, наставничких и других дужности у оквиру мисија и задатака, унутар земље и у иностранству. То усавршавање је интервидовско и траје два семестра. Похађају га официри чина пуковника и понеки чина потпуковника, што је посебна привилегија. После завршетка ГШУ полазници се промовишу у генералштабне официре, што је и услов за добијање чина генерала.

Слушаоцима ГШУ посебно су драгоцене гостовања предавача из војнобезбедносних структура из иностранства. За слушаоце се често организују семинари, током којих полазници имају прилику да суоче своје различите ставове. Они пишу своје радове из више предметних области које јавно представљају. То је квалитативни приступ писању који излази из форми војничких извештаја и улази у сферу радова са елементима научног приступа.

– Велика вредност ШНО

јесу наставне посете институцијама и организацијама значајним за одбрану земље, али и обилазак територије, јер се тада сагледавају просторна компонента и рад органа локалне самоуправе. Заједно са установама које подржавају наш систем образовања кадра сагледавају се елементи од важности за сарадњу – истиче пуковник Обреновић.

Садашњи слушаоци ГШУ спадају у ред млађих класа, сагласно плану да најмање још десетак година обављају официрске дужности. Конкурс је захтевао знање енглеског, а ова генерација је стекла и лиценцу познавања рада на рачунару – ECDL. Дужности

које су ти официри обављали јесу команданти бригада и заменици команданата бригада, носиоци управних дужности у МО, чак до начелника Управе у МО. Они ће отићи на високе дужности у области за које су квалификовани.

■ КОМАНДНО-ШТАБНИ ОФИЦИРИ

И полазници другог вида школовања у ШНО, који похађају КШУ, пажљиво су одобрани. Како истиче начелник КШУ пуковник Радољуб Китановић, овде се официри оспособљавају за командовање здруженим тактичким саставима и јединицама свога вида и рода, те за обављање оперативних и штабних дужности у МО и ГШ ВС. То школовање је пре годину дана, такође, скраћено на два семестра, док је раније трајало пуне две године. Похађају га официри чина мајора и потпуковника, а после завршетка школовања промовишу се у командно-штабне официре. Звање командно-штабног официра је услов за долазак на ГШУ, које је највиши ниво усавршавања за обављање најодговорнијих дужности у систему одбране.

Посебни облици наставе, као што су наставне посете, командантска извиђања и командантска и студијска путовања одлика су школовања у ШНО. То је врло важан сегмент, јер оно што се научи у учионици бива, на очигледан начин, проверено на терену. Приликом припреме операција у којима полазници школе учествују као доносиоци врло битних одлука, расте значај сазнања о стварном стању у рејонима где претпостављена операција треба да буде изведена. Једноставније речено, из учионице се излази у "радионицу", а војничка радионица је, одувек, био излазак на терен. Догађа се да се неко први пут нађе на неком војногеографском простору, па се тада често коригују донесене одлуке, што је принцип који наставници подржавају. Једини ограничавајући фактор за реализацију тих облика наставе јесте – недостатак новца.

На КШУ официри се оспособљавају за командовање тактичким саставима и обављање других планских штабских дужности. Како каже пуковник Китановић, посебно је важно да се оспособе за рад при доношењу одлука у командама здружених тактичких јединица. Почевши од процене ситуације, па све до израде борбених докумената, овде се све ради у духу процедуре која важи у земљама чланицама Партнерства за мир. Просек оцена положених испита 53. класе КШУ за сада је 8,70, и ти официри се налазе у кулминационом периоду процеса овладавања употребе тактичких начела.

■ ПОСТДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ

Пуковник др Симеун Чутурић, начелник постдипломских студија ШНО, још једног веома важног сегмента официрског усавршавања, каже да се постдипломске студије у ШНО организују као ванредне студије у војним, односно војнотехничким наукама. Оквирне области којима се постдипломци баве јесу ратна вештина и логистика. На тим студијама школују се слушаоци за специјализанте у те две области. Поред специјализације, школују се и магистри и докто-

ПРЕПОЗНАТА УЛОГА МЕДИЈА

Капетан бојног брода Петар Бошковић, који је у 50. класу ГШУ дошао са руководећег места у Управи за односе са јавношћу МО, изражава задовољство због уважавања значаја улоге медија, чега су полазници ГШУ били свесни у раду.

– У свим операцијама које смо планирали у току школовања изузетно озбиљно је третирана улога медија при извођењу свих мисија, односно операција које су прорађиване. Раније смо често имали велике проблеме зато што је при извођењу војних операција контакт са јавношћу био само декларативно важан, а у стварности се радило без икакве иницијативе за медијску подршку. Улога медија и цивилно-војне сарадње, иако смо ту на почетничким позицијама, разрађена је и по дубини. Војска, наравно, није ту да води медијске операције сама за себе, већ да заузме своје место у напорима државе да осмисли медијско представљање акција које предузимају сви њени органи у целовитој информативној кампањи. На терену, поготово при противтерористичким операцијама, важна је улога официра за односе са јавношћу и за цивилно-војну сарадњу. Официри за морал, у некадашњем "комесарском" смислу, немају своје место овде. А када постоји подршка светског и домаћег јавног мњења, питање морала војника се више и не поставља. Драго ми је што је све то уочено у ШНО.

ОБУКА И НОВА РЕШЕЊА

– Нов начин рада команди и штабова дозвољава и дозу креативности – коментарише начин школовања у 53. класи КШУ искусни пилот авиона МиГ- 21 мајор Миле Челиковић. – Сада смо још у фази тумачења и разјашњавања ставки из будућих правилника. Уједно се обучавамо и радимо на долажењу до квалитетнијих решења.

– Био сам на курсу здружених јединица НАТОа у Оберамергау, у Немачкој, и имам сазнања о процедурама НАТОа – каже мајор Ненад Сретеновић из 53. класе КШУ, иначе припадник Специјалне бригаде ВС. – Треба још неке ствари одатле прилагодити нашим потребама, али правац је добар, јер рад једног човека издвојен из целине губи смисао. Циљ примене тих правила јесте стварање специјалиста за одређене области, најбољих у свом делокругу рада, који заједно треба да оформе тим који ће понудити и најбоља решења.

ри наука логистике и ратне вештине. У оквиру научне области ратне вештине постдипломци се школују на смеру тактике, менаџмента у одбрани, оператике и стратегије. У области логистике полазници се школују на смеровима техничког, саобраћајног, интендантског и геотопографског обезбеђења. Школовање на постдипломским студијама траје четири године, за стицање звања магистра студира се две године, такође ванредно, док докторске студије зависе од периода стручног и научног бављења неком области и потребно је да кандидат за то звање објави одређен број стручних и научних радова, књига и монографија.

За приступање постдипломском студирању у ШНО, појашњава пуковник др Чутурић, тражи се сагласност од надлежне организационе целине ГШ и Управе за стратегијско планирање МО. Комисије од три до пет чланова одобравају упис студената. Сада се на студијама, у термину од 2005. до 2009. године, налази 13 слушалаца, четири из области ратне вештине, Смер тактика, и девет из логистике, пет техничког и четири саобраћајног смера. До сада су они дали од три до пет испита чиме су стекли услов да поднесу теме за магистарске радове. У току је реализација наставе која укључује и наставне посете. ■

Александар АНТИЋ
Снимили З. ПЕРГЕ и Д. БАНДА

ПРИВАТНИ СЕКТОР У
ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ

ПО ЗАКОНУ И ПРЕ ЗАКОНА

Ко може да оснује фирму која се бави пословима физичког и техничког обезбеђења лица, објеката и имовине? Ко у таквој фирми може да ради, а ко њом да руководи? Док се не донесе закон о области обезбеђења, као једној од нових делатности, у јавности се износе бројне недоумице о раду тих фирми. Покушали смо да отклонимо бар неке од њих.

Као и сваком другом привредном делатношћу, пословима тзв. физичко-техничког обезбеђења (ФТО) има право да се бави свако ко испуни услове за регистравање фирме. Остала ограничења везана су за специфичности посла обезбеђења, као што је ношење оружја, јер није свакоме могуће да добије дозволу МУП-а за то. И уз рестрикције, ипак, многи испуњавају услове за бављење том делатношћу. Зато не чуди велики број фирми које су у скорије време у Србији започеле са пословима обезбеђења.

Док су регистрација фирме, ношење наоружања и неки други детаљи прописани постојећим законима, у пракси настаје много проблема у функционисању служби за обезбеђење. Наиме, како радник обезбеђења треба да се понаша када у најразличитијим ситуацијама дође у контакт са службеним лицем из полиције? Како да се, на пример, опходи са провалником кога је затекао у крађи у објекту који му је поверен на чување? Какве ознаке сме да користи на својој униформи или возилу? То су само нека од питања на која се сада одговара по аналогији са постојећим законима, али све до доношења закона о служби физичко-техничког обезбеђења и приватној детективској делатности, ниједно од тих питања не може да добије коначан одговор.

■ ВАЖНИ ЗА ПРИВРЕДУ

Доношење закона о ФТО због свега тога постало је првенствени циљ активности Одбора Удружења за физичко и техничко обезбеђење при Привредној комори Србије. Са председником Миланом Николићем разговарали смо о актуелном тренутку пословања фирми које се у Србији баве обезбеђењем.

У области физичког и техничког обезбеђења и приватне детективске делатности, како истиче господин Николић, приватни сектор у нашој земљи постоји већ више деценија, још од времена некада важећег система друштвене самозаштите. Друштвене промене су утицале на развој тог сектора и учиниле да се он развије до степена важне привредне делатности у оквиру услуга, који је данас преовлађујућа грана привреде у целини.

Важност улоге приватног сектора у пружању услуга у области безбедности није пропраћена одговарајућим законским актом. Када је 1993. године престао да важи ранији закон о друштвеној заштити настаје правна празнина. Постоје само делимична решења на основу којих се разрешавају неки од проблема из праксе. На пример, *Закон о оружју и муницији*, *Кривични законик*, *Закон о раду* и *Закон о безбедности и здрављу на раду* имају неке одредбе које донекле дефинишу и рад служби обезбеђења, али се о њима као категорији нигде конкретно не говори.

Од поменуте 1993. године настао је велики број правних субјеката који се баве обезбеђењем. У 2007. години процењује се да у тој бранши ради 35.000 до 40.000 људи, што је више и од војске и од полиције појединачно.

■ УДРУЖЕЊЕ КАО РЕШЕЊЕ

– Чак ни ја као председник одбора удружења не бих смео да тврдим колики је тачан број правних лица у области обезбеђења, али процењујем да је изнад три хиљаде. Један од разлога за формирање Удружења био је да се коначно окупимо, дефинишемо заједничке интересе и тако превазиђемо разнородност коју са собом носи толики број фирми – наглашава господин Николић. – Сви ми који смо посвећени професији налазимо се у положају да и пре доношења закона радимо уз поштовање врхунских стручних критеријума, иако нас на то не тера ниједан правни акт. Што би се рекло, ми смо у стању да и пре закона радимо по закону.

Циљ постојање Удружења ФТО јесте да каналише комуникацију појединачних предузећа са државом, односно надлежним министарствима. Тиме се на много квалитетнији начин него пре успоставља дијалог приватног и државног сектора, који ће у будућности, по свему судећи, бити равноправни партнери у изградњи безбедности друштва.

Коначно стационирање Удружења ФТО у Привредној комори Србије (ПКС) показало се као најбоље решење. Претходни покушај да се то удружење оснује унутар Привредне коморе Београда није уродило плодом, јер тамо није ни постојао одговарајући огранак. Фирме за обезбеђење сврставане су у област банкарских и услуга осигурања, што је прилично далеко од њихове примарне делатности.

Удружење ФТО покушава да ради у правцу уређења међусобних односа фирми из струке. Унутар њега разговара се о квалитету и ценама услуга које се пружају корисницима. Оно служи и као место за дебату о свим актуелним питањима. Управо од оснивања то удружење је радило на приближавању ставова свих који су заинтересовани за доношење закона о приватној делатности обезбеђења лица и имовине и детективској делатности.

Током 2002. и 2003. године пропали су покушаји за доношење тог закона, иако је Влада Србије о тадашњем предлогу дала позитивно мишљење. Тек 25. децембра 2005, на иницијалном скупу у ПКС, приступило се организовању Удружења ФТО, које је са сво-

јом активношћу започело од 2006. године. Унутар Удружења постоје групације физичког и техничког обезбеђења, а очекује се скоро формирање групације детективске делатности и тзв. интерних служби обезбеђења, тј. служби по фирмама из јавног сектора, као у НИС, ЕПС итд.

■ СТРАНА ИСКУСТВА

Комисија Удружења ФТО добила је мандат да прикупи сва претходна искуства из земаља широм света и предлоге који би допринели уобличавању што вреднијег законског предлога. Занимљиво је било упоредити како су област ФТО уредиле нове, а како старе чланице ЕУ. Земље Северне Америке су предњачиле у развоју делатности приватног сектора у обезбеђењу, па је било потребно упознати се и са њиховим искуствима.

Компаративна анализа је, како напомиње господин Николић, показала да се многа светска искуства могу применити и на нашем подручју, уз уважавање специфичности нашег менталитета и технолошког степена развоја. Приступ Удружења ФТО није био селективан, са жељом да се неко "избаци из посла", већ напротив, да се рад омогући свима који желе да се укључе у поштenu тржишну утакмицу.

Таквим приступом одређен је минимум заједничких пословних критеријума испод ког се не сме ићи. Он би се надограђивао према слободној вољи пословодства фирми. После анимирања чланства по групацијама, у Удружењу се прешло на рад на терену у целој Србији. У разговору са фирмама ван главног града уочене су многе посебности у неким од њих, о чему се такође морало водити рачуна у припреми закона.

И крајњи предлог Одбора Удружења ФТО, који је усаглашен на скупштини тог удружења, није нипошто био некакво "црвено слово" о коме се даље не сме разговарати. Покушали су да контактирају са Законодавним одбором и Одбором за одбрану и безбедност Скупштине Србије, са Владом и надлежним министарствима. Како закључује господин Николић, државни органи, нажалост, можда због презаузетости, нису имали довољно слуха да о закону о ФТО разговарају са онима којих се он директно тиче.

■ СТРУЧНИ КОНТАКТИ

Крајем јуна 2006. ПКС је организовала конференцију са међународним учешћем о законском регулисању рада служби за ФТО. На конференцију су позвани представници свих заинтересованих институција, од политичких до образовних. Скуп који је отворио председник ПКС Слободан Милосављевић био је велика да научни и стручни радници изнесу мишљење о најбољем начину за уређење правне проблематике у привредној грани која се налази у убрзаном развоју. Гости из бивших југословенских република говорили су о својим искуствима, и при том се могао чути низ занимљивих чињеница, на пример да Црна Гора има два донета закона о ФТО и о приватној детективској делатности. Конференција је протекла у доброј атмосфери, јер се о различитим аспектима рада фирми за обезбеђење расправљало аргументовано.

ОСИГУРАЊЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ

Фирмама за обезбеђење преко је потребна помоћ осигуравајућих кућа при склапању уговора о пружању услуга с клијентима. Нажалост, филијале великих светских кућа за осигурање у нашу земљу још нису пренеле стандарде безбедности које у развијеном свету захтевају да би прихватили клијента. Банка која, на пример, нема ни физичко обезбеђење, нигде у свету не би могла да уплати ни минимално осигурање, што се код нас, ипак, дешава. Зато је нужно да се успостави градација премија за осигурање у складу са предузетим степеном обезбеђења. Принцип је једноставан, што мањи степен обезбеђења, већа уплата за осигурање, и обрнуто, чиме се постиже равнотежа између ризика и заштите у пословању, а штити и интерес фирми које обезбеђују, и оне које осигуравају.

Милан Николић

Стручни контакти су остварени и са невладиним организацијама као што је Центар за цивилно-војне односе и Лига експерата (LEKS), организација која окупља правне стручњаке који се залажу за успостављање европских стандарда у правном систему Србије. Неки који парцијално гледају на интересе Удружења ФТО, како каже господин Николић, стављали су примедбу на сарадњу са невладиним организацијама, не схватајући да је и њихов допринос у уређењу области ФТО нужан јер се безбедност тиче најширих слојева становништва.

Приступ колегијума Удружења био је да се разговара са свима који покажу интерес за тему ФТО без икаквих предубеђења. Један од значајних резултата такве одлуке био је иновирани предлог закона о ФТО који је израђен у сарадњи Удружења ФТО и LEKS-а, чији је председник Божо Прелевић.

■ ПУТ ДО ЛИЦЕНЦЕ

Свим спроведеним активностима Удружење ФТО је успело да многе од саговорника који су у почетку исказивали пословично српску неверицу, увери у истинску компетентност својих чланица. Једна од мисија удружења је била да јавности објасни да радници

обезбеђења нису некакви криминалци нити необразовани људи, већ људи који се у изузетно сложеним условима баве својим послом на ваљан начин.

Председник Удружења ФТО каже да након свега остаје жал због тога што није донет закон, јер се из свега што је изнео лако може видети да је припрема тог правног акта била огроман посао, у који је уложено доста труда. Сви напори су били на добровољној основи, јер је реч о и те како запосленим људима, приватницима, који су уложили своје време, а самим тим и новац, ради приближавања уређенијем стању у коме ће моћи да послују према светским стандардима.

Очекује се да ће будући закон предвидети да регулаторно тело даје лиценцу правним лицима за послове обезбеђења. Једном када се уведе такав систем, мало ће ко зарад мале тренутне користи бити спреман да ризикује трајно одузимање лиценце за рад. Нелојална конкуренција, на пример, у ценама услуга по јединици времена, тиме ће постати део прошлости.

Лиценца се неће издавати правним лицима уколико имају раднике који истовремено раде за друге фирме, значи инсистираће се на професионализму. Тренутно свака фирма раднике обучава за себе, али је неминовност изједначити услове под којима се спроводи обука за послове обезбеђења и строго контролисати њено извођење. Са МУП-ом, Удружење ФТО мора да има институционалну комуникацију која неће зависити од личних односа оних који комуницирају.

Чланице Удружења ФТО донеле су правила пословне етике којих се придржавају. Тим правилима усвојене су норме понашања

КАКО ФУНКЦИОНИШУ ПРИВАТНА ПРЕДУЗЕЋА ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ

ФИРМЕ ОД ПОВЕРЕЊА

Током посете приватној "ГЕМ компанији", која се бави пословима физичко-техничког обезбеђења, сагледали смо како се та фирма, упркос томе што није донет закон о њиховој делатности, у пракси професионално односи према захтевима клијената

"ГЕМ компанија", један од типичних представника фирми за пружање услуга ФТО, основана је 2004. године. Од четворице њених оснивача, тројица су раније радила у Војсци, генерал у пензији Бранимир Миловановић, затим садашњи директор фирме Горан Јоксић и један од извршних директора Срба Степановић. Други извршни директор Драгослав Ковачевић пре садашњег посла радио је у МУП-у.

Како каже Срба Степановић, извршни директор и један од власника фирме, "ГЕМ компанија" се претежно бави пословима обезбеђења и труди се да својим пословним референцама привуче кориснике услуга који су постали синоним за успешно пословање на нашем тржишту, јер они који и сами желе да буду успешни, морају да сарађују са успешнима.

Акцент у пословању фирме је на давању услуга обезбеђења објеката, имовине и лица. Током свог постојања фирма је обезбеђивала

најразличитије објекте, од грађевинских преко индустријских до тржних центара и хотела. Неки од клијената фирме су грађевинско предузеће "Напред", фабрика прехрамбене индустрије "Полимарк", сви тржни центри "Меркатора" и хотел "Ин" на Новом Београду.

ТРЖИШНА ОРИЈЕНТАЦИЈА

– Тржишно смо оријентисани и послујемо под условима који су карактеристични за тржиште Србије, које у највећој мери заправо чини тржиште Београда. Део својих послова обављамо и у другим српским градовима, на пример, у Чачку и Новом Саду – истиче господин Степановић.

Дежурни центар из ког се оперативно руководи активностима "ГЕМ компаније" налази се на Новом Београду, који је данас најпродуктивнија локација у Србији. У њему се највише гради, и ту ничу представништва реномираних светских привредних субјеката.

– Све фирме нашег профила своју регистрацију за рад добијају у Трговинском суду, као и било које друго предузеће које се бави неком привредном делатношћу – наглашава господин Степановић и додаје: – После регистрације у трговинском суду, фирма која жели озбиљно да се бави тим послом дужна је да, ако жели да набави оружје, затражи дозволу Министарства унутрашњих послова.

У захтеву фирме јасно је истакнуто због којих потреба се дозвола тражи, са прецизном спецификацијом количине и врсте наоружања. Неопходно је поседовати и просторију за чување оружја и муниције са специјалном касом. Врата те просторије морају бити отпорна, не само на физичка оштећења приликом могућих провала, већ морају да имају и одређени степен негоривости. Предмет на крају иде у градски МУП, где се коначно издаје дозвола. После завршетка провера и добијања сагласности, набавља се оружје.

Срба Степановић

ПРИВАТНИЦИ НА ПРИЈАВНИЦИ

У свету се неретко дешава да је физичко и техничко обезбеђење војних објеката или полицијских станица поверено управо приватним фирмама. Код нас је то још табу. Но, кад се сетимо да је свако ко је запослен у тим фирмама одслужио војни рок с оружјем, јасно је да ту не би смело да се исказује неповерење. Процес реформи система одбране можда ће ускоро на пријавнице касарни довести и припаднике обезбеђења из приватних фирми.

у служби, начин конкурисања на тржишту, и слично, али без санкција је немогуће избећи несавесно понашање појединца. Сада је суд части по кодексу ПКС једини начин да се на одговорност позове неко ко се непрофесионално односи у послу.

■ ВОЈСКА И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ

– Често су пензионисана војна лица, или људи који су у процесу реформи система одбране остали без посла, потражили радна места у фирмама за обезбеђење и, колико је мени познато, добро су се показали. Нама су нарочито добродошли људи са одређеним знањима у овом послу, и сматрам да има простора да ми, као фирме које се баве пословима обезбеђења, амортизујемо део социјалног притиска који се ствара у ситуацији када један број људи тражи нови посао на тржишту рада – сматра господин Николић.

Фирме за обезбеђење могле би да приме део кадра из Војске јер задовољава критеријуме које захтева стручни профил у тој области. Они могу много да допринесу надоградњи процеса обуке за обезбеђивање људства и објеката, посебно у едукацији, јер иза себе имају значајна искуства.

при обезбеђењу објеката што стриктније поштују оцене изнете у анализи и плану.

Сигурносне мере које се предvide у плану за обезбеђивање објекта иду за тим да се на најеконичнији начин изврши квалитетна заштита. За додатне безбедносне захтеве обично нема потребе издвајати још новца, али фирма је ту да испоштује захтеве клијената које води максима да опреза никад није доста, а вољни су да плате и додатне мере заштите.

У “ГЕМ компанији” располажу са 57 професионалних радиостаница, типа GP 340 и GP 2000 “моторола”, са базним станицама и дежурним центром који је 24 часа повезан са објектима који се обезбеђују. Одатле, у кратком року, на лице места може да буде послата група за интервенцију, која помаже људству на објектима, али је најчешће довољно да им се изда само одговарајућа инструкција како да се понашају у датој прилици.

ЛОЈАЛНОСТ

Екипа намењена за интервенцију, на сву срећу, ретко мора да се употреби, па се дежурно возило користи за контролу рада по објектима. Пракса је показала вишеструку корист таквог начина рада. Проверавање је одувек било једини начин на који се може утицати на одговорнији приступ раду.

Радници су дужни да по свим питањима комуницирају са дежурним центром. Избегнута је свака могућност за постављање захтева “заобилазним” путем. Од обичних захтева за замену смене, до информација о дешавањима на објекту, сваки контакт радника са централом се евидентира у дежурном центру. Истим путем се раднику и одговара на захтев.

КОНТРОЛА

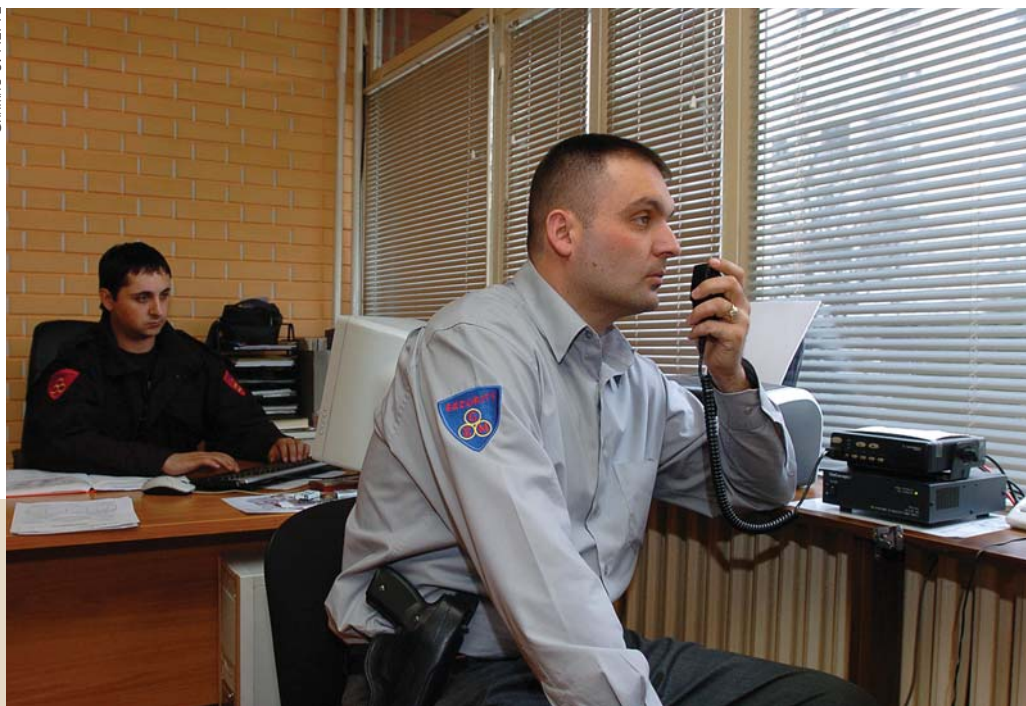
Радник наоружање добија од фирме која га упосљава, и дужан је да се придржава свих законских норми за његову употребу, што значи да се због несавесног руковања оружје може одузети, а он може да буде удаљен с посла.

Дозвола која се добија за ношење оружја на конкретном објекту, тзв. образац број тринаест, омогућава радницима да оружје носе само на одређеном објекту који је наведен у обрасцу. Када се ради сменски, образац се посебно попуњава за сваку смену, на пример дневну и ноћну, иако он иначе важи месец дана

“ГЕМ компанија” се придржава безбедносне процене о угрожености неког објекта, коју израђују компетентни стручњаци. Анализа стања безбедности и предлог мера заштите објекта јесу документи који уједно чине пословни предлог који се из фирме упућује сваком потенцијалном послодавцу, али и оперативни план на основу кога се то обезбеђење врши. Пожељно је да се

ПО ИСО СТАНДАРДУ

– Ми ћемо ових дана добити стандард ЈС ИСО 2001-9001. Према тим стандардима у систематизацији радних места постоји место директора контроле квалитета. То довољно јасно говори о важности примене пословних стандарда у раду фирми за обезбеђење. Савремени тренд је и да директори фирми који су општа стручна лица, са завршеним Правним или Економским факултетом, а током радне каријере нису имали додир са пословима безбедности, морају да се усавршавају у струци и стекну специјализацију из области којом се предузеће бави – објашњава господин Степановић.

Могуће је да они учествују и непосредно у техничком обезбеђењу, а делимично и на обезбеђењу лица. При том се првенствено мисли на људе који су стручни у давању безбедносних процена и анализи ризика при одређеним активностима. То су људи који су радили много значајније послове, командовали сложеним војним саставима и старали се о безбедности читавих војних комплекса. Пријемом једног броја квалитетних и образованих људи приватни сектор и сам може да оствари извесну корист.

На питање шта мисли о идеји која се појавила у јавности да би приватне фирме за обезбеђење могле да учествују у одржавању активне резерве Војске Србије, господин Николић оцењује да је у сваком случају реч о веома занимљивој идеји. До сада није било конкретних иницијатива у том смислу, али би вредело озбиљно размислити да ли је таква идеја остварива.

– Мени се чини да таква идеја може да има упориште у пракси, јер су наши радници кадри да обављају послове тако да буду од помоћи и полицији, и Војсци. Наравно, то не би могли да раде сви, већ само они одабрани, који би прошли и специфичну обуку – тврди председник Удружења ФТО. – Бројне су ситуације у којима би такав резервни састав нашао добру примену. Елементарне непогоде и слични акциденти догађају се широм територије, а наше

фирме имају своје запослене у великом броју места, тако да су способне да брзо одреагују и компетентно заштите безбедност грађана.

■ **ДОБРОДОШЛА САРАДЊА**

Можда би и у будућим мировним мисијама наше војске људи из тих фирми нашли своје место, нарочито на пословима обезбеђења објеката којима се и овде баве. Господин Николић претпоставља да би њихово ангажовање на тим пословима било знатно јефтиније за Војску и државу, јер би се тиме професионални војници растеретили превеликог броја обавеза и могли би да своју пажњу концентришу на борбену обуку.

Неопходно је, наравно, да таква сарадња Министарства одбране и групације фирми које Удружење ФТО окупља добију институционализован карактер, а удружење са своје стране гарантује да би у фирмама такав задатак био најозбиљније схваћен и професионално извршаван. Област ФТО је толико широка да пружа и ту могућност. Има фирми чији су људи високообучени, јер су завршили курсеве противдиверзионе заштите и сличне специјализоване курсеве.

– Драго ми је што се ваш часопис, а надам се и његови читаоци, заинтересовани за област којом се наше фирме баве, и желео бих да позовем све који су расположени за сарадњу да нам се јаве на [meil fto@pks.co.yu](mailto:fto@pks.co.yu). Просторије Одбора су у Привредној комори Србије, Ресавска 13–15, Београд – истиче господин Николић на крају разговора. ■

Александар АНТИЋ

Оснивачи и највећи део руководећег кадра фирме већ имају искуство на безбедносним пословима у државним службама. Директор фирме Горан Јоксић је завршио специјализацију из области тероризма и организованог криминала на Факултету политичких наука.

А кога и под којим условима руководиоци “ГЕМ компаније” намеравају да упосљавају, и колико су њихови радници задовољни оним што добијају за свој рад?

– Трудимо се да услуге корисницима пружимо са што мање примедби и сугестија и да свој рад валоризујемо на обострано задовољство. Радници примају редовне зараде. Нисмо никада дозволили да средства намењена за зараде радника буду уплаћивана у друге сврхе, јер ништа не може имати виталнији значај за постојање и рад фирме од мотивисаности и лојалног односа радника. Стратешки циљ нам је да радници што дуже остану у радном односу код нас, јер је кључна реч у послу обезбеђења поверење, а оне који завреде поверење својих колега не желимо олако да изгубимо – тврди господин Степановић.

Сви квалитетнији објекти у власништву реномираних послодавца по правилу се обезбеђују од стране стално запослених радника, као знак обостране пословности. Ти најзначајнији корисници услуга обезбеђења воле да се на извршан начин идентификују са људством које обезбеђује њихове објекте и да их у одређеној мери сматрају и својим запосленицима.

УСЛОВИ ЗА ПРИЈЕМ РАДНИКА

Појединац може кроз рад на различитим објектима да упозна себе и своје реакцију у околностима које нису уобичајене у свакодневном животу, тако да и сам може добро да оцени је ли способан за посао обезбеђења или не. И овде важи она Наполеонова крилатица да сваки војник у торби носи маршалску палицу. Неко ко има веће спо-

ДЕО ПРИБЛИЖАВАЊА ЕВРОПИ

Своје мишљење о термину доношења закона о ФТО господин Степановић износи на следећи начин: – Фирма је у стручном смислу контактирала са другим субјектима из своје области рада и усагласила је с њима више заједничких предлога који би се уградиле у закон. Привредна комора је највише радила на том плану. Претпостављам да ће и закон о ФТО бити донет кад и низ других закона којима се стандарди пословања у нашој земљи усклађују с онима у Европској унији. Када буде убрзан рад на приближавању наших закона онима који важе у Европи, закон о физичко-техничком обезбеђењу свакако ће бити један од првих који ће бити донет.

собности, и амбиције које те способност прате, може да се наметне пословодству фирме и да преузме много одговорније послове од оних на којима се почиње.

Сви потенцијални радници фирме морају да попуне картон евиденције лица у коме су наведени подаци као што су матични број и пребивалиште, и неке физичке предиспозиције, као што су висина и тежина. Поред тога, у картон су уписане и вештине и интересовања од значаја за рад на пословима обезбеђења, као

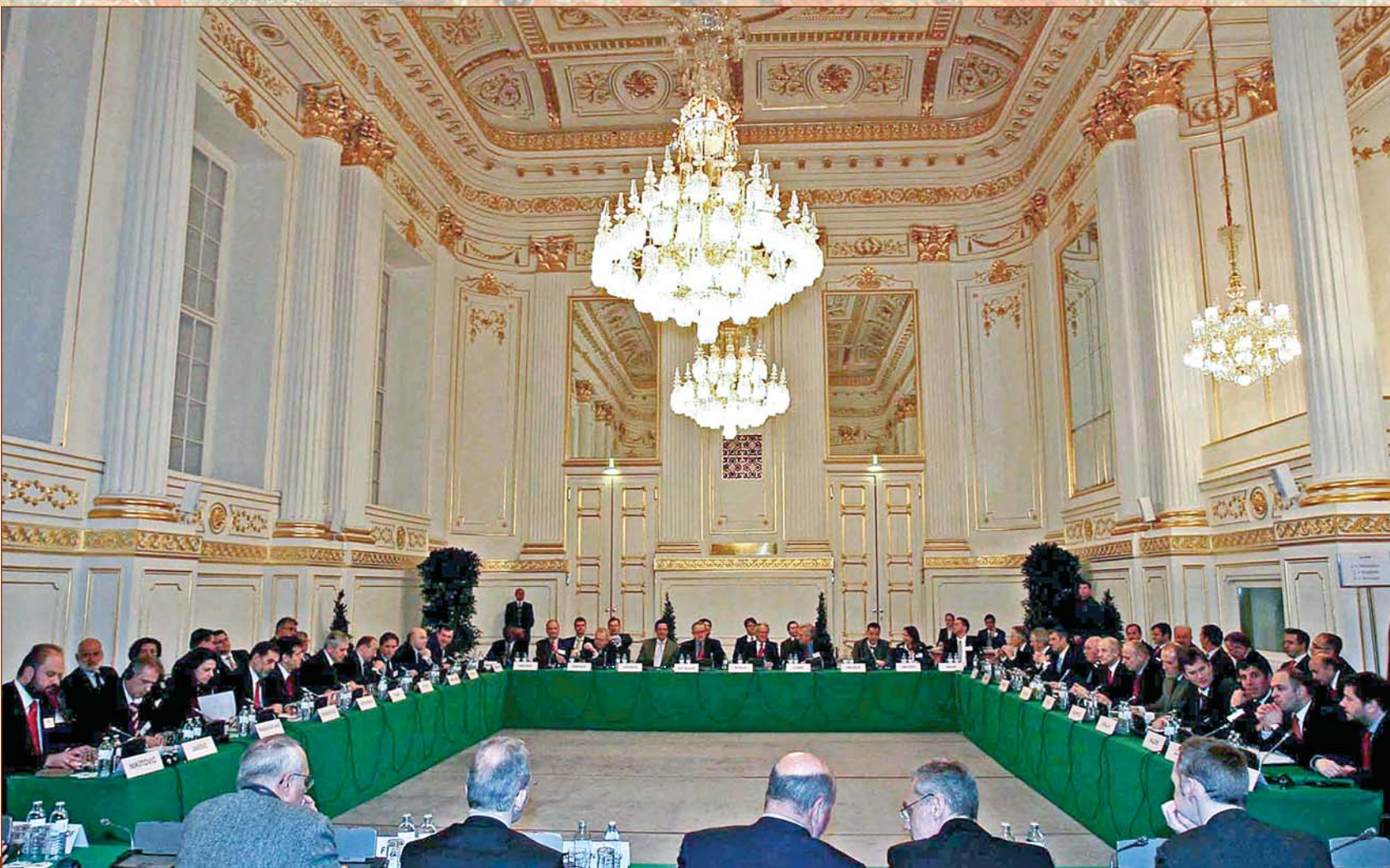
што је познавање борилачких вештина. Знање страних језика се такође обавезно евидентира, а та ставка ће неизоставно са привредним развојем Србије добити на значају.

Лекарски преглед плаћа фирма, а од полиције се добија извештај да ли је будући радник кривично гоњен или осуђиван, и да ли може да се бави послом обезбеђења. При том полиција има дискреционо право да у извештају наведе да неког кандидата за посао сматра неподобним за рад у обезбеђењу. Када се утврди да је неко способан за рад, и да пред њим нема законских препрека, руководство фирме према степену образовања, годинама и специфичним знањима распоређује радника на објекат на коме се претпоставља да ће показати најбоље радне резултате.

Радници имају обавезу да чак и када долазе из полиције или војске, положи испит познавања и коришћења наоружања. Испит се састоји из теоретског и практичног дела. Једино пензионисани припадници војске и полиције, са приложеном фотокопијом решења о пензионисању, могу да буду изузети од те обавезе.

Фирма сама организује што чешће тренинге коришћења наоружања за своје запослене, док се о физичкој кондицији као важном предуслову своје радне способности брину сами. Стручни испит из противпожарне заштите радницима који га положи омогућава да уз свој посао раде и на пословима ватрогасца или референта противпожарне заштите. ■

А. АНТИЋ

ПРЕГОВОРИ О СТАТУСУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

ИЗМЕЂУ ИСТОРИЈЕ И ПОЛИТИКЕ

За Србију је Косово и Метохија симбол националног идентитета, историјско памћење сјаја и славе не-мањићког доба, утемељење православља и надахнуће у пет векова дугом чекању да се успостави српска држава. Зато Србија, уважавајући нову реалност на Косову, даје све, али не и да се у колеџи њене државности роди нова албанска држава.

Косовски Албанци, задојени својим митовима о илирском пореклу и праву на територију коју су им Срби наводно узурпирани, сматрају да је нова реалност управо најзрелија фаза њихове дуге борбе за независност покрајине.

Сада је на светским силама да одлуче о будућем статусу Косова и Метохије. Ахтисаријев план улази у завршну фазу разматрања у Савету безбедности Уједињених нација. Русија је јасно најавила опречне ставове у односу на намере САД и Европске уније. Можда ће такав став следити и Кина? А и остале чланице Савета безбедности деле свест да проблем није само локални, већ задире у темељне принципе светског поретка.

Наметнуто решење Србија неће признати, јер би то значило одрицање од свог националног бића и одрицање историјског права на територију где, иако су Срби систематски протеривани, остају њени државни и духовни темељи, културно-историјски споменици који су већ део светске баштине. И њене цркве и манастири са којих ће православна звона увек опомињати чија је то земља.

ПРОФЕСОР
ДР СЛОБОДАН САМАРЦИЋ,
САВЕТНИК ПРЕДСЕДНИКА
ВЛАДЕ СРБИЈЕ
И КООРДИНАТОР
ПРЕГОВАРАЧКОГ ТИМА ЗА КИМ

Међународни посредник све време преговора недопустиво је држао страну албанској делегацији. Питања која њој нису одговарала уопште није стављао на дневни ред. Тако смо добили документ који се састоји од тринаест делова (општа начела и дванаест анекса), од којих о седам уопште није било разговора. То су били наводни преговори о будућем статусу Косова и Метохије а да о главној теми, о статусу самом, готово да уопште није било речи.

БИЛАНС ОТВОРЕНОГ ПРЕЛОМА

Годину дана преговора о будућности Косова завршено је без споразума – објавио је 19. марта изасланик Уједињених нација Марти Ахтисари, на крају последње рунде преговора у Бечу. "Никакви додатни преговори то неће изменити. Мој је чврст закључак да је могућност преговора исцрпљена", рекао је он, објашњавајући да две стране нису могле да пронађу никакву заједничку платформу по ревидираној верзији његовог плана за Косово. Разговор са професором др Слободаном Самарцићем, координатором државног преговарачког тима за Косово и Метохију, саже-то и јасно указује на то да је из цитиране изјаве тачна само једна ставка – годину дана је изгубљено. Истинских преговора, по свему судећи, није ни било, а како могућност преговарања није ни покренута, тешко може да буде исцрпљена. Зато је ових дана покренута бурна дипломатска активност, која све више показује да су размишљања о Косову и Метохији међу другим државама знатно другачија од оног што из Ахтисарије-вих понуђених решења испливава на површину.

□ Које су суштинске примедбе српске стране на Ахтисаријев пакет решења за Косово и Метохију?

– Наше основно неслагање садржано је у томе што се тај документ отворено залаже за независност Косова. То је очигледно из великог броја одредаба садржаних у свим деловима *Свеобухватног предлога*. Могу за ову прилику навести само неке од тих недопустивих одредаба, као што су могућност дата Косову да закључује међународне споразуме и да затражи пријем у међународне организације, право на усвајање устава који не би имао никакву правну везу са Уставом Србије, држављанство Косова, оснивање снага безбедности поред полиције, значи војске Косова, потпуна законодавна, извршна и судска власт и друго. То што се у Предлогу уводе одређене цивилне и војне надзорне мере од међународне заједнице, фактички Европске уније и НАТОа, за Србију нема важности будући да би Косово и Метохија у том случају и формално и стварно било независно од Србије. Због тога смо на последњој преговарачкој рунди у Бечу, која је трајала од 21. фебруара до 2. марта, уложили више од пет стотина амандмана на овај текст.

□ Да ли су исцрпљене све дипломатске активности, или нам је преостао још неки важан корак у решавању статуса Космета?

– Дипломатске активности нису ни приближно исцрпљене. Оне су након последњег састанка у Бечу, на којем су учествовали највиши представници Србије, нарочито интензивирани. У међувремену, све чланице Савета безбедности исцрпно су обавештене о нашим ставовима и све су примиле примерке наших амандмана на Ахтисаријев документ. Ти амандмани, осим тога, у најскорије време биће дистрибуирани у Уједињеним нацијама као званичан документ. Наши билатерални контакти са свим државама које могу да утичу на решавање косметског питања су стални. Многе европске државе посматрају проблем много пажљивије и са више осећаја за реалност. Али, то се посебно односи на велики број држава, тзв. несталних чланица Савета безбедности, које јасно виде да се овај проблем не може преломити преко колена, као што предлажу САД и Велика Британија.

□ На адресу УН стиже и Ахтисаријево пропратно писмо у коме он износи какав статус сматра најбољим за Косово. Према незваничним најавама то је – надгледана независност. Шта можемо да очекујемо?

– То писмо нема никаквог новог значаја нити садржаја у односу на *Свеобухватан предлог*. У Предлогу независност није коришћена као реч, али цео садржај упућује на њу. Сада, у пропратном писму, Ахтисари као потпуно отвара карте употребом израза "надгледана независност". Све то је једно отворено кршење међународног права у форми предлога за отимање дела територије од једне суверене државе, чланице УН.

Српски преговарачки тим на састанку у Бечу

Тако нешто до сада се није догодило у историји УН, па неће ни сада. Пошто Ахтисари ништа није радио на своју руку, неће били лако ставити овај документ *ад акта*, али на крају – он ће ипак служити као показатељ сеновите стране у историји УН.

▣ *Какав је Ваш тренутни увид а каква очекивања имате у вези са ставом међународне заједнице када је косовска криза у питању.*

– Наредне недеље и месеци проћи ће у интензивним консултацијама око тога шта и како даље. Ово кажем с обзиром на процену да се од Ахтисаријевог документа неће направити никаква одлука УН у виду резолуције или неке друге обавезујуће одлуке. За тако нешто не постоји расположење у УН, при чему не мислим само на Русију и Кину, које теоријски и саме могу да спрече

било какву преку одлуку, него и на завидан број држава које не желе да учествују у кршењу међународног права. С друге стране није, такође, реално да би после почетног неуспеха у усвајању преке резолуције неке земље, као што су САД и Велика Британија, а онда и неке друге за њима, једнострано признале Косово као независну државу, ако ни због чега, онда због тешкоћа у формулисању и примени потоњег међународног цивилног и војног присуства на Косову. То не би било међународно присуство, већ неко *ад хок* међудржавно присуство ван система УН, што би нарочито државе Европске уније настојале да избегну. Због свега тога, предстоје бројне консултације на различитим нивоима и међу различитим актерима. Улога Београда у вези са косметским питањем убрзано расте у међународним размерама, и она се мора додатно појачати током предстојећих активности.

▣ *Постоје многи сценарији за расplet косовске кризе. Који је за Вас највероватнији, имајући у виду и суштинско разрешење и временску одредницу?*

ОТИМАЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ

У пропратном писму, Ахтисари као потпуно отвара карте употребом израза "надгледана независност". Све то је једно отворено кршење међународног права у форми предлога за отимање дела територије од једне суверене државе, чланице УН. Тако нешто до сада није се догодило у историји УН, па неће ни сада. Пошто Ахтисари ништа није радио на своју руку, неће били лако ставити овај документ *ад акта*, али на крају – он ће ипак служити као показатељ сеновите стране у историји УН.

– О расплету је рано говорити. Чак и када бисмо били на почетку нормалног преговарачког процеса, нико не би могао ништа поуздано да каже о томе. Ми смо, нажалост, захваљујући неозбиљности Ахтисарија и његовог тима изгубили више од годину дана без било каквог резултата, тако да смо и данас, као и пре годину дана, веома далеко од расплета. Јер, добар преговарачки процес, који прихватају обе стране у спору и који стога представља основ за изградњу међусобног поверења, је-сте услов, а у неку руку и гарант повољног епилога преговора. Ову прилику Ахтисари је неодговорно упропастио. Надам се не заувек.

▣ *Да ли је током преговора о Косову било истинског простора за дијалог?*

– Битан део одговора садржан је у жалосном билансу да документ задовољава само једну страну, а било је више од петсто

амандмана приложених од друге стране. Како су разговори вођени, друго се није могло ни очекивати. Међународни посредник све време преговора недопустиво је држао страну албанској делегацији. Питања која њој нису одговарала уопште није стављао на дневни ред. Тако смо добили документ који се састоји од тринаест делова (општа начела и дванаест анекса), од којих о седам уопште није било разговора. То су били наводни преговори о будућем статусу Косова и Метохије а да о главној теми, о статусу самом, готово да уопште није било речи. Једноставно, Ахтисари, који је диктирао дневни ред, није допустио да се о томе разговара. Оно, пак, о чему се преговарало – децентрализација, положај Српске православне цркве и заштита верског и културног наслеђа, економска питања и положај заједница у Покрајини – био је више предмет наше расправе са међународним посредником и његовим експертима него са представницима Приштине. Једном, када све ово буде готово, причаћемо опширније о овим нечасним преговорима. Сада, када нам је важно да се процес настави, морамо се концентрисати на блиску будућност. ■

Драгана МАРКОВИЋ

ДР ДУШАН Т. БАТАКОВИЋ,
САВЕТНИК ПРЕДСЕДНИКА
СРБИЈЕ И ЧЛАН ДРЖАВНОГ
ПРЕГОВАРАЧКОГ ТИМА

Ми нисмо довољно урадили да свету покажемо и докажемо да не постоји посебан косовски идентитет у оном смислу који се на Западу данас користи. Нема, дакле, косовске нације, нити посебне косовске културе. Да тако нешто заиста постоји, како то тврде Албанци, зашто би онда они као већина косовског становништва учествовали масовно у уништавању баштине друге, бројчано слабије заједнице, у овом случају српске.

САДАШЊОСТ ДОЛАЗИ ИЗДАЛЕКА

О томе како су, када је реч о српској културној баштини, текли преговори о статусу Косова и Метохије у Бечу, али и како смо уопште дошли у ситуацију да преговарамо, а када већ преговарамо, да ли је историјско помирење Срба и Албанаца могуће – без победника и поражених, и колико је Косово заиста српско, разговарамо са др Душаном Т. Батаковићем, историчаром, саветником председника Србије и чланом државног преговарачког тима.

□ *Колико је питање статуса Косова и Метохије историјско, а колико политичко? Историја је у чињеници о светој и вековној српској земљи, али постоји и историја нечињења или погрешног чињења која је обележила период од Другог светског рата наовамо, непостојањем јасне државне стратегије, погубном кадровском политиком, непознавањем суштине албанског сепаратизма, као што постоји и историја одбијања албанског живља на Косову и Метохији да учествује у било каквом демократском процесу који је иницирала српска демократија. Колико све те историје утичу на ток разрешења статуса Косова и Метохије?*

– Нема разумевања политике без познавања историје, а мени образовање историчара даје један шири и поузданији увид у савремене политичке процесе који, разумљиво, имају своју дужу или краћу предисторију. Садашњост, заправо, долази издалека. Та шири историјска перспектива, умрежена с непосредним искуством на политичком и дипломатском пољу, оспособљава вас да са знатно више поуздања процењујете не само прошле и садашње него често и долазеће догађаје.

На Косову и Метохији се већ читав век, с малим изузецима, води погрешна национална политика, на махове, без правог континуитета, увек подређена неким вишим циљевима и недовољно фокусирана на суштину проблема. Ја одавно упозоравам да је дисконтинуитет наш једини континуитет.

После балканских ратова (1912–1913), када је Косово поново враћено у састав Србије, а Метохија највећим делом укључена у састав Црне Горе, није било времена да се политички и економски капитализују резултати спектакуларних ратних победа, а да се у већ по Србе неповољној, промењеној етничкој структури успоставе трајнији облици сарадње са несрпским становништвом, пре свега са Албанцима, или Арбанасима, како су их онда називали.

После Првог светског рата, Краљевина Србија се, заједно с Косовом и Метохијом, утопила у једну нову утопијску творевину: Краљевину СХС, будућу Краљевину Југославију, у којој је још политички нестабилан косовкометохијски простор остао немирна, слабо утврђена гранична област, упорно оспоравана из Албаније од тамошњих националиста, простор на којем је, уз ситније успехе, ипак доста траљаво и недоследно спроведена колонизација и установљена једна недовољно компетентна и лоше вођена локална, претежно српска администрација. Други унутардржавни проблеми, пре свега растући сукоби с Хрватима око опстанка или преуређења заједничке државе, уз непрекинуте спорове са суседним, ревизионистички настројеним државама (Бугарска, Мађарска, Италија), нису оставили времена да се стање на Косову и Метохији осетније поправи, јер су косовски Албанци, избегли у Албанију, имали знатан утицај на тамошњу политику, а при том су уживали и високу заштиту тадашње главне супарнице југословенске државе – Италије. Југословенство, интегрално или федерално, србоцентрично или поливалетно, а потом и комунизам, као други утопијски пројект на претежно Србима насељеним просторима, били су две велике, замало и фаталне заблуде Срба, чије последице и данас прескупо плаћамо.

У Југославији, делимично у ројалистичкој, али изнад свега у оној федералној, Титовој, Срби су се, заправо, одрекли себе: својих традиција, своје цркве, владарске куће и

важнијег дела властитога идентитета. Пристали су, после уништења националне елите у првим поратним годинама, да предано служе једну страну, увезену идеологију под диктаторским вођством човека за кога ни данас не знамо којег је био порекла, како је доспео на чело партије и државе, када га је ко поставио и зашто, а још смо несвесни какве нам је несреће све донео, поништавајући, постепено, резултате наших двовековних ослободилачких борби за националну самосталност и уједињење и поништавање опипљивих резултата нашег несумњивог културног, националног и државног успона. Такво стање, у новим околностима, уз помоћ комунистичког режима вешто су и до краја на Косову и Метохији искористили тамошњи Албанци да постепено, а од Устава 1974. године дефинитивно, поврате власт и утицај који су имали у последњим вековима турске владавине, када су могли, као муслимани, односно део владајуће структуре у једном теократски устројеном друштву, да систематски угњетавају, протерују и делимично преверавају домаће Србе хришћанске вере. У једном новом идеолошком кључу, косовски Албанци постигли су све оно што су сматрали да су им Срби одузели по одласку Османлија 1912, док их је Милошевићева владавина, срачуната више да очува пропало комунистичко устројство него да обнови националну политику, својом аутистичношћу, бахатошћу и обесхрабрујућом недоследношћу, учинила жртвама у очима међународне јавности. Српски су интереси таквом политиком били дугорочно дискредитовани, а већ 1999. године на Косову, упркос храбром војном отпору, били су доведени на најнижу тачку, коју је само правно санкционисао Кумановски споразум, наметнут после великог војног дебакла, обележеног трајним повлачењем војног и полицијског персонала, не само са државних граница него и из читаве јужне покрајине Србије.

□ Ви се већ дуго професионално бавите Косовом и Метохијом. Написали сте више књига са том тематиком. "Косовска хроника", објављена 1992. године на енглеском, била је међу првима. Шта у последњој години, колико трају преговори у Бечу, битно дописујете у тој хронизици?

– Ми смо, као што рекох, наследили једну тешку, скоро немогућу ситуацију, у најнеповољнијим историјским околностима, откако Срби живе на Косову и Метохији, а томе има већ 14. векова. Допишују се нове странице сукоба, прогона и страшних изгона, на простору где још увек влада она сурова брђанска пословица: чије овце, његова и планина. Када се на то надовеже стална међународна подршка албанском схватању косовског питања, онда се као делимично успешно може оценити оно што смо у последњој години, као представници демократске и одговорне Србије, успели да поправимо, бар кад је међународна подршка у питању, и када се с нешто већим уважавањем почело да говори о српским интересима у покрајини. Не кажем да није било и пропуста, али је одређени напредак, у поређењу са ситуацијом од пре годину дана, ипак, уочљив. Проблем је, међутим, у томе, што је наш народ у покрајини слабо организован, политички несложен, прилично деморалисан, иако постоји одређена структура која би могла, уз строгу координацију

Преговори о заштити српске културне баштине на Косову

Косово је, сматрам, онолико српско колико на њему живи и буде живело Срба. Територија без српског народа може бити део Србије, али није нужно и српска, у смислу културе и идентитета. Јер Косово је за нас Србе важан део националног идентитета, а када је о томе реч, не смемо се, ни међусобно, ни било с ким другим погађати. То не значи да Албанцима не треба дати сва права која им припадају, али не и право на државу, јер већ имају своју матичну, у непосредном суседству.

из Београда, да боље организује тамошњу заједницу, распршену у више неповезаних енклава.

□ Током 1993. године објављујете и "Спиралу мржње" на француском, објавили сте друго издање већ познате монографије "Дечанско питање", а прошле године је изашло друго, допуњено издање Ваше књиге "Косово и Метохија у српско-албанашким односима". Да ли је историјско помирење Срба и Албанаца могуће?"

– Могуће је, јер нема добрих и лоших народа, али има злог наслеђа и традиције сукоба, има одсуства политичке, односно демократске културе и тебног наслеђа комунистичке искључивости. Помирење је, међутим, могуће само у случају равноправног статуса оба народа, пре свега на самом Косову и Метохији, а потом и шире унутар Србије.

Албанци морају да схвате да се косовско питање не може решити без Срба, а Срби да решења за Косово и Метохију нема без договора с тамошњим Албанцима, који су већина покрајинског становништва. Штета је, велика, што су изостали директни контакти, како сам предлагао, него је у нашим редовима превладао став да с њима треба разговарати само преко међународних посредника. И даље сматрам да треба преговарати и непосредно, бар о питањима која су решива и корисна за обе заједнице, а не тичу се само будућег статуса, него решавања свакодневних, често горућих проблема и, на дужу стазу, успостављања међусобног уважавања. Не треба посебно да напомињем колико је то у интересу управо српске заједнице.

Требаће, међутим, бар још једна генерација да до помирења и неопходне толеранције и солидарности дође, подразумевајући при том, за сада још несигуран предуслов да Срби на Косову и Метохији опстану као равноправна национална заједница, која ће у међувремену добити властите институције и очувати властиту културу, језик и идентитет. А за то је косовско-метохијским Србима, који су у покрајини конститутиван народ, потребан посебан ентитет (други би рекли заједница српских општина или региона), са сопственим установама, неометаном везом са Београдом и ојачаном међународном заштитом верскога и културнога блага у свим садашњим и будућим заштитним зонама.

□ Колико је у Бечу уопште било простора за дијалог? Чињеница је да пристрасност арбитра увек "охрабрује" преговараче да не преговарају.

– Више је то била размена међусобно супротстављених платформи, али је било, повремено, нешто директних дебата, премда је више практиковано, а посебно међу Албанцима, директно обраћање посредницима. С албанске стране посебно, јер су они Уносек третирали не као непристрасну посредничку страну, него као тело које најбоље разуме њихове непосредне интересе и од којих очекују пуну подршку. Ни међународни посредници се, са своје стране, нису посебно трудили да такво стање ствари прикрију, осим што су повремено, и то сасвим формално, настојали да неке од наших предлога, и то углавном оне који нису били суштински важни за децентрализацију надлежности старих и нових општина или заштиту црквене баштине, уврсте у своје закључке и прогласе их уступцима српској страни.

□ *Како сте током преговора у Бечу и својеврстан сведок историје, можда би било занимљиво чути од Вас и с ким сте, ипак, имајући у виду албанску страну, најлакше разговарали?*

– Најлакше се разговарало у кулоарима, и то, у зависности од ситуације, са представницима Уносека, а потом и са самим Албанцима, дакле, у оном незваничном времену, обично између сеанси, када у сличним ситуацијама искусне дипломате додатно сондирају терен и, користећи личне везе, покушавају да наговесте одређене међусобне уступке како би се нешто од опште важности помакло с мртве тачке. Више амандмана који се тичу статуса цркве успео сам да припремим у таквим разговорима, јер сам увек настојао да унутар преговарачког тима останем у другом плану, како бих имао један шири маневарски простор за евентуалне договоре о питањима од виталног значаја за српску заједницу, упркос свим претходно наведеним ограничењима која су суштински омеђавала бечке преговоре и отежавала позицију нашег тима. Координатори нашег тима били су обавезани државном платформом да буду непопустљиви, а сами раније нису имали дубље личне контакте са Албанцима из приштинског преговарачког тима.

За разлику од њих, а у настојању да постигнем исте државне и националне циљеве, уз стандардно флексибилнији и изнијансиранији дипломатски приступ, могао сам опширније и знатно отвореније да разговарам са представницима Албанаца, међу којима имам и старих знацаца, попут Ветона Суроија или Илбера Хисе. Премда се и даље не слажемо у већини питања, лични контакт је допринео да се направе извесни помаци, пре свега када је реч о црквеној баштини, која је била моје непосредно задужење у преговарачком тиму, заједно са Сандом Рашковић-Ивић.

□ *Предлог Русије, о коме се све више говори, подразумева наставак преговора уз именовање другог специјалног изасланика за Косово. Ви сте врло вешто "испровоцирали" Ахтисарија да изговори ону чувену реченицу због које је избила недавна афера: "Ви сте криви, ви морате да платите",*

која је најјасније открила квалитет дијалога и преговора. Колико би неко са неупоредиво бољим искуством, верујем и пристојном непристрасношћу, био права личност за наставак преговора?

– У комуникацији са међународним посредницима, с којима је у разговорима један истанчан и толерантан дипломатски такт више него неопходан, упркос пристрасности која није скривана, сваки разговор заснован на међусобном поверењу отвара могућност за добијање важних, релевантних одговора и процена. Није стога било случајно што је Ахтисари баш мени поверио да сматра да су Срби колективно криви као народ, док је са свима другима из преговарачког тима, с којима се много чешће састајао, успевао да остане на безбедној дистанци. То наводим само као корисну илустрацију за важност дипломатског такта. Тако смо бар сазнали за нас непријатну и шокантно увредљиву, дубоко неправедну истину, шта међународни посредник заиста мисли о нама као о народу. А то је објашњавало многе његове претходне и потоње поступке. Упркос томе, ја сам и касније с њим разговарао о важним питањима, јер овде ствари не треба узимати *ad hominem*, него доследно бранити државни и национални интерес. Још два амандмана, на пример, договорио сам с њим током последњег састанка. Премда је Ахтисаријев предлог у целини неприхватљив, није немогуће да ће се у будућности нека од понуђених, за нас повољних решења, примењивати у пракси. А то су они ситни, али не и неважни резултати нашег једногодишњег преговарачког рада.

Уз новог, непристрасног преговарача, како предлаже Русија, и уз боље и прецизније дефинисане услове и рокове, мислим да бисмо могли релативно брзо да дођемо до међусобно прихватљивог компромиса.

□ *Културна баштина на Косову и Метохији вероватно је једна од најугроженијих европских баштина на почетку 21. века. Ипак, стиче се утисак да су у Бечу преговори управо о тој теми били најконструктивнији. Који су најважнији захтеви српске стране садржани у анексима? Где је линија испод које се не иде?*

– У том домену, заиста, најбољи резултати постигнути су у преговорима о заштићеним зонама за манастире, цркве и културне објекте, уз асистенцију представника Савета Европе и Унескоа. Остао је, међутим, нерешен проблем непосредног управљања и надлежности, који се тичу саме безбедности заштићених зона и верских објеката, њихове трајне војне заштите, али и непостојање модела одговорности и санкција за неизвршавање одредби из будућег споразума. Али то је тема за наставак преговора које ускоро очекујемо, под повољнијим условима. Безбедност и стална заштита су, разумљиво, најважнији.

□ *Поразно искуство Србије када је у питању заштита верских објеката на Косову и Метохији од 1999. године наовамо сведочи да је више од 150 споменика културе и црква срушене. Како је најбоље сачувати њихову безбедност у будуће?*

– Најважније је да се обезбеди трајна војна и цивилна заштита, с међународним гаранцијама и јасним надлежностима у безбедности. Друга по важности јесте успостава сарадње са локалним становништвом, посебно ако је оно непријатељски расположено, што је у Метохији обавезно и изражено, према српском наслеђу. Треће, да се обезбеди трајни мониторинг Европске уније, јер овде није у питању само српско наслеђе, већ онај његов део који спада у сјајније садржаје европске ризнице културног блага.

□ *У анексу В о верском и културном наслеђу, члан 6 Ахтисаријевог предлога, стоји следеће: “Република Србија вратиће археолошке и етнолошке предмете који су узети као позајмица из Музеја Косова за привремене поставке у Београду у 1998–1999. у року од 120 дана од дана ступања на снагу овог предлога решења”. Шта Ви о томе мислите?*

– Ми смо постигли један начелан договор да се повраћај археолошких предмета обави, преко заједничких комисија, а после склапања за Београд прихватљивог споразума о трајној заштити црквене и верске баштине, уз повраћај црквене земље и имовине. Ова понуда је и даље на столу, али да би била реализована потребни су додатни, веома крупни уступци албанске стране, односно испуњење поменутих услова из наших амандмана о црквеној и културној баштини.

□ *Данас на Косову и Метохији под управом УН скоро да не функционише ниједна српска установа културе, док тече покушај деетнизације српског наслеђа. Како гледате на покушај албанске стране да промовише косовски идентитет, који би био заједнички свим његовим становницима?*

– Ми нисмо довољно урадили да свету покажемо и докажемо да не постоји посебан косовски идентитет у оном смислу који се на Западу данас користи. Нема, дакле, косовске нације, нити посебне косовске културе. Да тако нешто заиста постоји, како то тврде Албанци, зашто би онда они као већина косовског становништва учествовали масовно у уништавању баштине друге, бројчано слабије заједнице, у овом случају српске. Ја на томе стално инсистирам, али сам обично и једини који на то истрајно указује.

□ *“Политичке одлуке, како год вешто биле срочене, најчешће се поигравају људским животима”, рекао је недавно и председник Тадић. Какав је Ваш осећај везан за политичке одлуке које се у овом тренутку, везано за будућност Косова, доносе?*

– Једини прави ресурс који један народ има јесу људи, а уз њих упоредо иде и знање, које подразумева стално улагање у људе који стварају и традицију, и културу, и историју, и администрацију, и економију... Људи су заиста све и људски животи се не смеју ни по коју

цену игнорисати. Председник Тадић је најдуже од свих српских државника после 1999. године био на Косову и Метохију, обишао места страдања, видео се с људима у невољи, упознао њихову несрећу на лицу места. Отуда његова стална брига, као председника, за људске судбине.

Насупрот томе имате људе који се хвале тиме да никада нису били на Косову и да не осећају то као проблем. Срећом, мали их је број. Ја им обично кажем да се најпре одрекну 15 одсто онога што им је лично најдрагоценије, па да тек онда крену да олако отписују Косово. После тога такви несрећници обично занеме.

Косово је, сматрам, онолико српско колико на њему живи и буде живело Срба. Територија без српског народа може бити део Србије, али није нужно и српска, у смислу културе и идентитета. Јер Косово је за нас Србе важан део националног идентитета, а када је

о томе реч, не смемо се, ни међусобно, ни било с ким другим погађати. То не значи да Албанцима не треба дати сва права која им припадају, али не и право на државу, јер већ имају своју матичну, у непосредном суседству.

□ *Постоје многи сценарији за расplet косовске кризе. Који је за Вас највероватнији, имајући у виду и суштинско решење и временску одредницу?*

– Не верујем у исхитрена решења, а надам се да ће и у нашим редовима, после образовања нове владе, бити довољно политичке мудрости, државничке истрајности и дипломатске вештине да се, у свету који постаје поново мултиполаран, изнађе решење у којем неће бити ни победника ни поражених. Тешко је, заиста, веровати да су исцрпљене, како тврди Ахтисари, све могућности за договор. Напротив, сматрам да такве могућности, уз многа неиспитана институционална решења, још увек нису исцрпљене, и да их треба искористити за добробит свих грађана наше јужне покрајине, уз велике самоуправне повластице и за Србе и за Албанце. Временски, тешко је рећи колико то још може трајати. То је, ипак, процес који ће се одвијати у неколико фаза, вероватно у једном дужем раздобљу.

□ *Пре десетак година изјавили сте: “Требало би да се створи једна Велика Србија, али Велика Србија не у смислу територије, него Велика Србија која ће бити шампион демократије. Значи, велика у демократији, велика у финансијској моћи и велика у културној хегемонији, какву је увек имала на овим просторима”. Где смо на том путу?*

– С обзиром на свој геополитички положај и стратешку тежину у региону, Србија има све предуслове да испредњачи у реформама и напретку на свим пољима. Ми смо народ велике енергије, великог замаха, али слабе истрајности и исувише подложни личним амбицијама и ситничавим, партикуларним интересима, без довољног осећања националне дисциплине, културне солидарности, прихватања параметара општег добра и осећања целине, чији је укупни напредак уједно и наш лични успех.

Зато би два најважнија министарства у овој земљи требало да буду министарства културе и просвете. Министарство културе, које би мењало однос према духовности и општим вредностима у нас, а у свету постепено променило и негативну слику о нашој држави и народу, док би Министарство просвете недвосмислено показало да је једино вредно улагати у људе и знање, као основни извор сваког бољитка и напретка, по личним способностима и заслугама, а не преко корупције и монопола. Знање и култура су свуда мотори развоја и величине, каквој ми, као велики међу малим народима, велики по културним достигнућима и прегнућима, већ вековима, уз сва посртања и даље стремимо. ■

Драгана МАРКОВИЋ

САНДА РАШКОВИЋ-ИВИЋ
У ОБРАЋАЊУ САВЕТУ
БЕЗБЕДНОСТИ УН

На самом почетку истакла бих став Републике Србије да на трајни мир и сигурност у мојој земљи, али и у другим државама широм света, пресудан значај могу имати управо одлуке Савета безбедности Уједињених нација. Данас су многи погледи усмерени ка Западном Балкану, јер знатан број суверених и демократских земаља стрепи пред могућим преседаном нарушавања фундаменталног принципа поштовања суверенитета и територијалног интегритета међународно признатих држава, истакла је у свом обраћању Савету безбедности, 19. марта у Њујорку, Санда Рашковић-Ивић, председница Координационог тела за Косово и Метохију.

ПРОТИВ НАМЕТАЊА РЕШЕЊА

Пре свега бих хтела да истакнем посебан значај који Савет безбедности има као гарант остваривања Повеље УН. Ово тело се стара за очување универзалних начела међународног права, што значи да од њега најнепосредније зависи стабилност читавог светског поретка. Србија изражава своје чврсто уверење да ће СБ, поштујући Повељу УН, одбаци сваки покушај да се Републици Србији као чланица УН отима 15 одсто њене територије и да се прекрајају њене међународно признате границе.

Вама је свима добро познато да су разговори о будућем уређењу српске покрајине Косово и Метохија у Бечу били неуспешни, да нису дали никакав резултат јер није постигнут споразум. Подсетила бих да је мандат специјалног изасланика генералног секретара УН Мартија Ахтисарија био да он буде посредник у изналажењу компромисног решења. Уместо тога, Ахтисари се, прекорачујући мандат који му је поверен, определио за наметање решења које одговара само једној, албанској страни.

ЈЕДНОСТРАНИ АКТ

Важно је и да истакнем да Ахтисаријев предлог није настао као дело које су градиле две стране у разговорима и да у том предлогу дословно нема ниједног јединог суштинског става из платформе коју је заступао Београд. Желећи да будемо конструктивни ми смо и на Ахтисаријев наметнути предлог уложили близу 500 амандмана, који су редом игнорисани и одбијени. Другим речима, Ахтисари је Републици Србији, која је суверена држава и чланица УН, уручио предлог наметнутог решења, којим се крше Повеља УН, Резолуција СБ 1244, Завршни хелсиншки акт и Устав Републике Србије. Слободна сам да поставим питање шта би државе које ви представљате урадиле да добију овакав предлог. Такође, слободна сам и да поставим питање шта би Финска, коју је некад водио Марти Ахтисари, урадила да добије овакав предлог. Одговоре сви унапред знамо, па је самим тим и коначан одговор Србије познат и јасан, а он гласи да одбацујемо предлог којим се отима 15 одсто наше територије.

Влада моје земље чврсто остаје при уверењу да ће Савет безбедности остати доследан поштовању Повеље УН, што би омогућило започињање правих преговора о будућем статусу Косова и Метохије, са новим посредницима у преговорима. Србија сматра да је нови круг преговора једини пут ка праведном и одрживом решењу и спремна је за компромис око будућег уређења покрајине Косова и Метохије. Користимо и ову прилику да истакнемо да је Република Србија спремна да албанској националној мањини на Косову обезбеди највиши степен аутономије, да смо спремни да обезбедимо суштинску аутономију за покрајину. Суштинска аутономија сигурно представља најперспективнији начин да албанска национална мањина у покрајини управља својом будућношћу.

Посебно желим да истакнем да је у Србији ових дана обележена трогодишњица ужасног насиља албанских терориста и сепаратиста, који су 17. и 18. марта 2004. године покушали да до краја заврше етничко чишћење Косова и Метохије. И док Резолуција 1244 налаже потпуно јасне обавезе и стандарде које је неопходно испуњавати, живот Срба и неалбанаца у покрајини се одвија у знаку насиља и сталне претње терором албанских сепаратиста. Сви знамо да до сада нико није изнео ниједан аргумент зашто би албанска национална мањина требало да на територији Србије створи још једну албанску државу. Пошто је такав аргумент немогуће наћи, јер би он директно кршио начела међународног права, онда се сада већ јавно и гласно саопштава да ће албански терористи поновити сценарио од пре три године када су 17. марта убијали Србе и палили и уништавали све што је српско у покрајини.

Србија овде, у Савету безбедности, на време упозорава на ове претње албанских сепаратиста и терориста и захтева да СБ предузме све мере како би се поштовала Резолуција 1244, која гарантује мир и безбедност за све становнике покрајине. Никада се до данас није десило да се отворено прети насиљем и пркоси конкретним одредбама Резолуције коју је ово тело усвојило. Посебно је неприхватљиво да се одговорност за најављено насиље албанских терориста може пребацити на неког другог и рећи да нису

криви терористи већ жртве зато што нису добровољно испунили захтеве терориста. Нико нема право да окрене главу од истине и да данас, док је још време, јасно и гласно не осуди сваку претњу терором. Нема никакве разлике када је терор и тероризам у питању било да се он дешава на Косову или у било ком делу света. Обавеза је СБ да упозори да се Резолуција 1244 мора поштовати и да ће сваки облик насиља бити најстроже кажњен.

А да се свакодневно крши Резолуција 1244 и да су Срби и неалбанци изложени насиљу сведоче конкретни докази. Тако су на подручју Косова и Метохије само у протекла четири месеца извршена 52 етнички мотивисана напада на Србе или припаднике неалбанских заједница. У 22 наврата на мети екстремиста били су повратници Срби или њихова имовина. Напади су изведени претежно на подручју северне Метохије. Насиље над мештанима Прилужја код Вучитрна унапред је најављено лецима, а у систематско застрашивање укључили су се и припадници специјалне јединице КПС "Роса", који су претње упућивали мештанима Штрпца на Брезовици. Застрашивање је евидентно и на централном Косову, на северу, у Ораховцу и Косовском Поморављу. Албански дневни листови објављују спискове непожељних Срба. Имена непожељних Срба објављују се и на билбордима. Прети се масовним егзодусом. У седам случајева оскрнављени су и оштећени верски објекти Српске православне цркве. Навешћу пример оскрнављења српске цркве св. Јована Претече у Пећи које се догодило 5. марта ове године. Ова црква је оштећена у погрому над Србима марта 2004. године и била је обновљена средствима Савета Европе, да би је албански сепаратисти опет оскрнављивали.

Посебно велику забринутост изазива поновно појављивање људи у црним униформама који не припадају ниједној званичној формацији на Косову и Метохији. Ради се о припадницима паравојних формација који илегално заустављају аутомобиле, врше претрес, утврђују националност људи, киднапују и пребацију Србе. Само у периоду од 6. до 9. марта, Срби из Чаглавице и Лапљег Села били су неколико пута жртве насиља и пљачке ових паравојних формација. Реч је о нападима на Славишу Столића, професора Дејана Митића и радника Зорана Драговића. Такође у Чаглавици, четири маскиране особе отеле су и олпљачкале Зденка Горсеа, радника који дистрибуира штампу на српском језику.

Све то, понављам, десило се само у три дана, али као ни много других трагичних догађаја није утицало на квалификацију Унмика према којој су "безбедносна ситуација и слобода кретања стабилне, али крхке". Само речник сурове бирократије може да објасни толики степен конвергенције појмова – стабилност и крхкост – тврдећи да ова неспојивост чини целину. Међутим, колико год администрација чинила напоре да је ублажи и са готово поетском слободом замагли, сурова реалност на Косову и Метохији бележи црне хронике смрти, бола и рана.

Свакако највећу забринутост изазива питање повратка прогнаника. Опште је познато да је више стотина хиљада Срба протерано са Косова и Метохије, те да је у двадесетом веку драстично промењена етничка структура становништва у Покрајини. Познато је да је педесетих година прошлог века ту живело 30 одсто Срба. Тај број је, због деловања сепаратиста, притисака на Србе и њиховог протеривања, данас екстремно смањен. То најбоље сведочи да се у основи идеје независног Косова и Метохије налази пројекат етнички чистог Косова и Метохије. То је кључни разлог што сепаратисти и екстремисти, пред очима међународне мисије у покрајини, систематски спречавају повратак избеглих Срба, а застрашују и покушавају да протерају оне који су опстали.

Према подацима UNHCR, 2006. године вратило се само 1.608 лица од којих су 31 одсто Срби, а 54 одсто Роми. Број повратника мањи је него 2005. године, но ни тај мали број од 1.608 повратника није тачан. Најсвежији пример јесте покушај да се седамдесет пет породица под покровитељством привремених косовских институција врати у село Бабуш. Реч је о пројекту одрживог повратка који је требало да има две компоненте. Једна компонента била је обнова кућа,

а друга је требало да буде гарантовање економске одрживости, односно изградња мини-фарме, од чијих би прихода повратници живеће. Куће јесу обновљене, али обавезе које омогућавају економску одрживост повратка, косовске институције нису испуниле, иако је новац, управо за то, обезбеђен. Седамдесет пет српских породица вратило је кључеве од својих кућа, јер немају други елементарни предуслов за опстанак. Ово је само један од многих примера који илуструје систематско протеривање већ једном протераних Срба.

Кад је реч о приватизацији која се спроводи на Косову и Метохији, још једном треба нагласити њену, на етничкој основи, дискриминаторску природу, јер су Србима потпуно укинута основна права. Срби су практично онемогућени да остваре имовинска права, као што је такво право ускраћено и држави Србији. Нема ниједног Србина на челу макар једног јавног предузећа. Из Приштине, главног града Покрајине, Срби су за осам година протерани потпуно и од 41.000 колико их је живело 1999, сада их је мање од стотину, а живе кријући се у условима недостојним човека. У клиничком центру у том граду пре доласка Унмика радило је око 50 одсто Срба, данас не ради ниједан.

Наша је заједничка обавеза да косовско-метохијско питање сагледамо онако како нам налаже Резолуција 1244 Савета безбедности Уједињених нација. Резолуција изричито потврђује суверенитет и територијални интегритет и неповредивост међународно признатих граница Републике Србије, јер Резолуција СБ не може бити у супротности са Повељом УН. Али, та резолуција утврдила је и јасне обавезе које се морају испунити на Косову и Метохији. Реч је о стандардима, пре свега о правима Срба и других неалбанаца на Косову и Метохији.

НЕИСПУЊАВАЊЕ СТАНДАРДА

Лако проверљива истина гласи да се у свим суштинским стварима стандарди не испуњавају. Само неколико месеци дели нас од осмогодишњице доласка међународних снага на Косово и Метохију. Прошло је, дакле, осам година откад је међународна заједница преузела одговорност за спровођење владавине права на Косову и Метохији.

Од највеће је важности да се коначно постави питање испуњавања свих обавеза које произилазе из Резолуције 1244. То мора бити темељ свих наших будућих разговора о Косову и Метохији. Једноставно морамо објективно сагледати и утврдити шта је конкретно урађено са стандардима и које обавезе и због чега нису испуњене. Посебно наглашавам да се морамо у свим разговорима држати Резолуције 1244, имајући у виду да је Ахтисаријев предлог у потпуној супротности са важећом Резолуцијом. Пошто Ахтисаријев предлог не испуњава ниједан услов, ни формални ни суштински да се нађе пред СБ, јер је то предлог који заступа искључиво интерес албанске стране, и што је још важније овај предлог директно крши Повељу УН, од суштинског је значаја да управо обавезе и постављени услови из Резолуције 1244 усмере све даље разговоре о уређењу покрајине.

Сагласно Резолуцији 1244 сматрамо да је сада најважније увести модел суштинске аутономије за Покрајину Косово и Метохија као фундаментално питање новог круга разговора. Неопходно је на одговоран и озбиљан начин испробати могућност да уређење покрајине буде засновано на истинским демократским темељима у виду суштинске аутономије. То је реално и одрживо решење, и што је посебно важно искључује стварање веома опасног преседана који би угрозио мир и стабилност не само у региону, већ би се одразио и на целокупан светски поредак.

Влада Србије снажно подржава иницијативу Русије за наставак преговарачког процеса. Влада Србије користи и ову прилику да позове на дијалог и наставак разговора, правих и темељних, који ће се у доброј вољи водити на основу Резолуције 1244. Само такви разговори могу довести до компромиса и споразумног решења, које ће бити у складу са Повељом УН, а на добробит подједнако Срба и Албанаца и њихове заједничке будућности. ■

ДР НЕНАД ПОПОВИЋ,
ШЕФ ЕКОНОМСКОГ ТИМА
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ
И ЈУГ СРБИЈЕ

Економска ситуација на Космету је, благо речено, катастрофална, посебно у оним деловима где живе Срби. Они пре свега нису безбедни, а питање безбедности потребно је решити као предуслов развоја економије. Косовским Србима угрожена су основна људска права, право на слободу кретања, уживања имовине, право на рад... Када говоримо о људским правима, Косово је црна тачка Европе. Тако је и са организованим криминалом, трговином дрогом, оружјем...

КОСОВО ЈЕ ЦРНА ТАЧКА ЕВРОПЕ

М еђу задацима Економског тима за Косово и Метохију и југ Србије су и израда и спровођење Стратегије дугорочног економског развоја југа Србије, рад на стварању услова за формирање нових радних места, заштита српских економских интереса на КиМ. Докле се стигло са остваривањем постављених задатака, изван и у оквиру преговора у Бечу и каква је тренутна ситуација на Косову и Метохији, само су нека од питања за др Ненада Поповића.

– Покрајина Косово и Метохија је у извештајима великог броја домаћих и међународних организација означена као “црна рупа” Европе, у којој царују организовани криминал, корупција и насиље. О безбедности Срба најбоље говори податак да је у току терористичких дејстава током 1998. године и после доласка Привремене мисије Уједињених нација на Косову и Метохији (у даљем тексту УНМИК), протерано око 230.000, убијено више хиљада, а нестало близу 700 људи, већином Срба. Уништен је огроман број верских, сакралних и културних објеката.

На Косову и Метохији данас су Србима и неалбанцима угрожена елементарна људска права и слободе, попут права на живот, права на слободу и безбедност, право на имовину, права на слободу кретања и права на рад и учешће у управљању јавним пословима. Заштита тих права предуслов је развоја економије.

Један од најважнијих задатака Економског тима за КиМ и југ Србије била је израда стратегије дугорочног економског развоја југа Србије – општине Прешево, Бујановац и Медвеђа и српске заједнице на Косову и Метохији. Стратегије су завршене у децембру прошле године, добиле су позитивна мишљења Министарстава и усвојене су на седници Владе почетком јануара. Приликом њихове израде коришћена је савремена методологија, заснована на већ опробаним рецептима Ирске и Словачке.

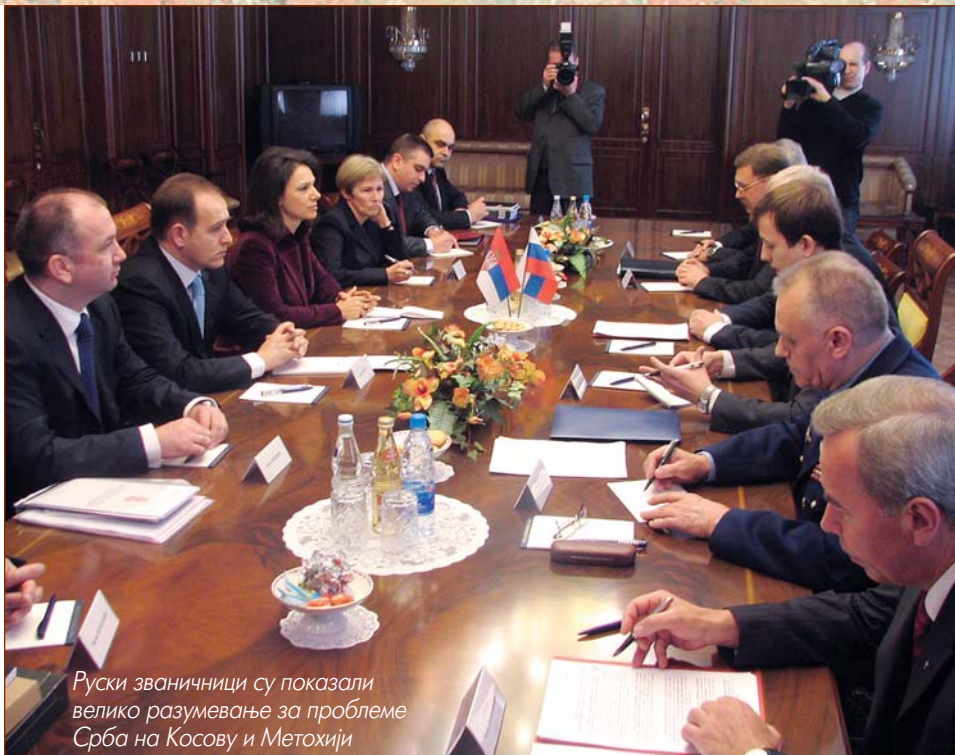
Стратегија дугорочног економског развоја југа Србије – општине Прешево, Бујановац и Медвеђа усаглашена је са Стратегијом привредног развоја Републике Србије до 2012. године и свим другим стратегијама које је усвојила Влада, а настала је као резултат заједничког рада Економског тима, Координационог тела Србије за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа, локалних самоуправа, надлежних министарстава и других релевантних институција на републичком и локалном нивоу.

За спровођење Стратегије дугорочног економског развоја српских заједница на КиМ потребна су улагања између 50 и 70 милиона евра годишње. Акционим планом, који је саставни део Стратегије, дефинисани су конкретни пројекти, највећи број у области инфраструктуре, а неки су већ почели да се спроводе уз финансирање из средстава Националног инвестиционог плана за Косово и Метохију у износу од 32,6 милиона евра.

Од укупног износа средстава НИП-а за област економског развоја издвојено је 4,8 милиона евра. Након објављивања јавног позива за доделу средстава за 2006. годину, пројекте је предало око 1.500 физичких и правних лица. Посебан нагласак је стављен на реализацију start-up пројеката, који су намењени за samozapošljavanje и покретање породичних фирми, будући да оне на Косову и Метохији имају традицију и својерсну самоодрживост.

Иако је наша првобитна намера била да заједно са свим заинтересованим странама израдимемо стратегију дугорочног економског развоја за целокупно Косово и Метохију, за овакву иницијативу нисмо добили подршку на другој страни.

На питање о утицају преговора у Бечу на остваривање наших задатака, поновићу оно што сам већ више пута рекао, преговарање је процес у коме нема наметнутих рокова и решења, а резултат мора бити компромис. Стога дубоко верујем у наставак преговора све дотле док се не дође до праведног и правичног решења, ма колико времена за то требало. За то време на Косову и Метохији неизвесност се обрушила над обичне људе, који у 21. веку свакодневно страхују за голи живот, без права на рад и

Руски званичници су показали велико разумевање за проблеме Срба на Косову и Метохији

без услова за egzistenciju. Зато је дужност одговорних људи да им омогућимо боље услове живота, нова радна места и виши стандард.

□ Које су суштинске примедбе српске стране на Ахтисаријев пакет решења за Косово и Метохију када је економска проблематика у питању? Шта ту можемо да очекујемо када је реч о имовини Републике Србије?

– Суштинска примедба нашег преговарачког тима јесте статусног типа. Ахтисари својим предлогом не само да не спомиње суверенитет, већ напротив, отима Републици Србији, једној од земаља оснивача УН, 15 посто територије и на најгрубљи начин крши повељу организације која му је поверила мандат.

Што се тиче примедби у вези са економским и имовинским питањима, ми сматрамо да Покрајина Косово и Метохија треба да буде одговорна за део спољног дуга Републике Србије, који је утврђен и о којем је постигнут договор. Алоцирани спољни дуг ће постати обавеза Косова и Метохије кад год се крајњи корисник налази на Косову и Метохији, а неалоцирани спољни дуг биће расподељен између страна по кључу, који ће се утврдити договором двеју страна, у сарадњи са ММФ-ом, а не како је Ахтисари предложио користећи се начелима алокације сувереног дуга СФРЈ, јер Покрајина никада није имала статус републике. Такође сматрамо да Космет треба да буде одговоран за главнице, плаћене камате, али и за опортунитетне трошкове тих средстава, у износу одговарајуће камате која се добија на пласиране девизне резерве Народне банке Србије код комерцијалних банака у иностранству.

Тражили смо заштиту законито стечене имовине на Косову и Метохији у складу са међународним стандардима и праксом која укључује праксу Европског суда за људска права, а да се законитост стицања својине утврђује на основу законодавства важећег у тренутку стицања.

Што се тиче јавних и друштвених предузећа, наш је захтев да све одлуке на основу којих су на Косову и Метохији јавна предузећа

Свуда у Европи обављана је приватизација у којој се продаје капитал, што значи имовина и све обавезе предузећа, док је модел спин-офф, који је примењен на Косову и Метохији - први пут употребљен на Старом континенту. Тај модел не узима у обзир власнике, повериоце, нити остале актере у процесу. Осим тога, могу да кажем да је реч о најнетранспарентнијој приватизацији, у којој се имена купаца предузећа крију иза одређених шифри. Па и поред њих, зна се да су 99 посто предузећа купили Албанци из иностранства или Албанци са Косова и Метохије, тако да је то етнички чиста приватизација, једина те врсте у Европи.

основана одвајањем делова јавних предузећа Републике Србије прогласе за правно ништавне, а да компанијама делом у јавном, а делом у приватном власништву (на пример, Телеком Србија А. Д.), које су без правног основа и накнаде биле лишене својине и права пословања у областима попут телекомуникација, та својина и право буду враћени, а у случајевима где повраћај није могућ, да се исплати пуна накнада. Друштвеним предузећима и предузећима у јавном власништву из централне Србије и Војводине, као и са Косова и Метохије, мора бити дата пуна накнада за њихов акцијски капитал у друштвеним предузећима на Косову и Метохији која су приватизована. Такође смо тражили учешће Агенције за приватизацију Републике Србије и локалне самоуправе у будућим приватизационим процесима.

Подсећам Вас да се имовина на Косову и Метохији, настала улагањем средстава Фонда за развој привредно недовољно развијених република и те покрајине мора третирати као имовина Србије, јер је у периоду од 1961. до 1980. године, када је настао фонд, на КиМ уложено 17,6 милијарди долара, од чега је Србија уложила 5,5 милијарди.

У крајњем случају решење имовинско-правних односа биће предмет судских спорова.

□ На адресу УН иде и Ахтисаријево пропратно писмо у коме он износи какав статус сматра најбољим за Косово. Према незваничним најавама то је – “надгледана независност”.

– С обзиром на досадашњи ток преговора којима је руководио господин Ахтисари, сматрам да је садржај пропратног писма очекиван, али понављам да је као такав за нас неприхватљив.

Господин Ахтисари није имао мандат да мења границе Републике Србије, већ да нађе компромисно решење које је засновано на Резолуцији 1244 Савета безбедности Уједињених нација. Било какав концепт независности је неприхватљив за нас и ми се с тим нећемо сложити, а уверен сам и да ће велики део представника међународне заједнице бити против независности. Јасна је позиција у том погледу Русије и Кине, али и неких земаља које су чланице Европске уније, попут Словачке, Грчке, Шпаније, Кипра, Италије.

□ Под покровитељством Унмика на КиМ се увелико одвија апсурдна приватизација имовине, најчешће и по етничкој линији, “која нема никакво економско утемељење” – како сте Ви крајем 2006. године и упозорили. У којој је тренутно фази продаја предузећа у бесцење?

– Када је реч о приватизацији на Косову и Метохији, она не само да нема економско већ нема ни утемељење у Резолуцији 1244. Савета безбедности УН, јер Унмик као привремени орган није имао право да трајно мења власништво. То је потпуно незаконито. Спорна тачка нелегалне и нелегитимне приватизације је свакако и такозвани spin-off модел приватизације, по коме се продаје само имовина предузећа, без вођења рачуна о власницима, повериоцима и

спољном дугу Републике Србије, а око његовог избора нису сагласне кључне заинтересоване стране.

Спровођење приватизације у условима непостојања слободе кретања, угрожености елементарних људских права и без правне сигурности, узрок је чињеници да није било ниједне озбиљне и директне стране инвестиције, нити повећања продуктивности и запослености. Насупрот томе, предузећа су за неколико пута ниже цене продана Албанцима са КиМ и из иностранства, што је довело до етничке дискриминације, како је у свом извештају навео господин Каи Еиде, специјални извештач генералног секретара УН. На тај начин су оштећени власници, повериоци и запослени, од којих су већина Албанци, а којима следује 20% приватизационих прихода. Најбољи пример који иде у прилог изнетој тврдњи јесте продаја "Пећке пиваре" за свега десет милиона евра, а то је, према проценама експерата, десет пута нижа цена од реалне.

Због свега тога у више наврата тражили смо мораторијум на приватизационе процесе до решења статуса Косова и Метохије, када ће инвестициони ризик бити нижи, а клима за инвеститоре повољнија.

Сва продата предузећа у будућности ће бити предмет судских спорова, јер је неопходно да буду обештећени сви радници тих предузећа, али и њихови власници и повериоци.

□ *После енергетске кризе на КиМ од прошле зиме, која је највише погодила Србе, говорило се о посебној енергетској агенцији која би о том проблему бринула. Шта је на томе учињено?*

– Електропривреда Косова и Метохије је до 1999. године производила довољно струје не само за територију Покрајине већ и за остале делове Србије, па и за извоз. Данас УНМИК/КЕК увози струју, на снази су вишесатна, па и целодневна искључења електричне енергије, уз катастрофалну наплату. У тренуцима када је производња УНМИК/КЕК на 30 одсто некадашњег нивоа, тражимо повратак 8.000 протераних радника српске националности и учешће наших професионалаца у руковођењу, јер је, да се подсетимо, од 1999. године Република Србија, конкретније Електропривреда Србије, уложила стотине милиона евра у плате тих људи, који се и данас воде на списковима ЕПС-а. Ситуација није боља ни у осталим јавним

предузећима на Косову и Метохији, која су такође преживела етничко чишћење. Због недостатка стручних кадрова УНМИК/КЕК данас трпи велике последице, чије ће се катастрофалне размере осетити у будућности.

Економски тим је УНМИК-у поднео више иницијатива за решење проблема у снабдевању електричном енергијом. Предложили смо да "Електрокосмет" постане независни оператер дистрибутивног система. Функције "Електрокосмета" као независног оператера дистрибутивног система биле би следеће: (1) управљање дистрибутивном мрежом у областима насељеним већином Србима и развој дистрибутивне мреже, (2) одржавање дистрибутивне мреже и (3) набавка и продаја електричне енергије тарифним потрошачима. Такође је упућена иницијатива УНМИК/КЕК-у за заједничко улагање у изградњу једног далековода и три трафо-станице, што би за кратко време довело до побољшања у снабдевању. Наш предлог је био и да се отпуштени радници што пре врате на посао. Када би се то догодило, убеђен сам да би се за шест месеци ситуација у снабдевању електричном енергијом радикално променила и сви би имали користи, и Срби и Албанци. Међутим, све наше иницијативе до сада су наилазиле на негативне одговоре УНМИК-а.

□ *Највећи спор у Бечу био је око питања сукцесије. Шта су захтеви Београда у том погледу и на који начин је могуће заштитити сопствене интересе и права?*

– Наш став је јасан и аргументован: сукцесија, каква је примењивана између република бивше СФРЈ након распада заједничке државе, не може да се примени на Косово и Метохију. Косово и Метохија су одувек били аутономна покрајина у саставу Србије, а не република. С обзиром на ту чињеницу, Србија је улагала у Косово и Метохију као и у друге делове републике, у складу са својом политиком равномерног регионалног развоја.

□ *Срби на КиМ живе на граници беде, у условима незапослености... Шта је са заштитом људских права, као што је између осталих и право на рад, о којима се толико говори на нивоу међународне заједнице? Каква је тренутна економска ситуација на КиМ?*

Термоелектрана "Обилић"

РМК "Трепча"

– На Косову и Метохији су данас Србима угрожена елементарна људска права и слободе, попут права на живот, права на слободу, безбедност и слободу кретања. Економска ситуација је, благо речено, катастрофална, посебно у оним деловима где живе Срби, а организовани криминал, трговина дрогом, оружјем и људима узимају огромне размере.

Најважнији макроекономски индикатори сасвим јасно указују на то да улагања без икаквог резона, без јасне визије и стратегије, не могу знатније да поправе укупно стање. Реална стопа незапослености на Косову и Метохији данас се креће око 60%, од тога су већина жене. Око 37% људи живи у сиромаштву, према критеријумима Светске банке, тј. са мање од 1,43 евра дневно, а чак 15% становника живи у екстремном сиромаштву, тј. са мање од 0,93 евра дневно. Трговински дефицит јужне српске покрајине је незабележен у свету - извоз у 2006. години износио је 48,9 милиона евра, а увоз чак 1,18 милијарди евра. Већ годинама уназад увоз је само са неколико процената покривен извозом. Производње скоро и да нема, цела привреда је заснована на услужним делатностима. Истовремено, основна структура прилива девиза из иностранства драстично се променила - од 2000. године вредност укупних донација је опала за 87%. Данас више новца долази на Косово и Метохију са дознакама Албанаца из иностранства него од донација. Тренутно не постоји статистика прилива директних страних инвестиција на Косово и Метохију, али, како сматрају најугледнији економисти, не постоје ни праве директне стране инвестиције.

Три су основна проблема која морају да се реше: безбедност, криминал и корупција, али и постојећа енергетска ситуација. Срби морају да имају право на безбедност и слободу кретања, као елементарна људска права. Проблем криминала и корупције, који су директни противници приливу страних директних инвестиција и економском развоју, могу се решити само уз чврсто опредељење локалних власти у борби за њихово сузбијање. Трећи проблем повезан је са енергетском ситуацијом, јер ниједно предузеће не може да ради уколико свака три или четири сата нестаје струја. Што се тиче енергетске ситуације, сматрам да би целовита Стратегија економског развоја за КиМ, која би се радила уз учешће САД, Русије, Кине и ЕУ, допринела решавању не само овог већи других економских проблема.

Господин Ахтисари није имао мандат да мења границе Републике Србије већ да нађе компромисно решење које је базирано на Резолуцији 1244 Савета безбедности Уједињених нација. Било какав концепт независности је неприхватљив за нас и ми се с тим нећемо сложити, а уверен сам и да ће велики део представника међународне заједнице бити против независности.

□ Какав је Ваш тренутни увид а каква очекивања имате у вези са ставом међународне заједнице када је косовска криза у питању? Предлог Русије о наставку преговора оценили сте као вероватно најбоље и конструктивно решење за ситуацију у којој се налазимо.

– Русија је принципијелна у свом ставу да преговоре треба наставити до изналажења компромисног решења, прихватљивог и за Београд и за Приштину. То је потврђено и прошле седмиче, када сам као члан делегације Србије, коју су предводили госпођа Санда Рашковић-Ивић и министар Зоран Лончар, боравио у Москви. Имали смо прилику да разговарамо са председником руске Думе Борисом Гризловим, замеником министра иностраних послова Владимиром Титовим, и представницима посланичких клубова Думе. Представници Русије су истакли своје залагање за наставак преговарачког процеса, током којег би требало да се пронађе компромисно решење за статус Косова и Метохије. Господин Гризлов је нагласио да је потребно да Приштину испуњава стандарде које је установила међународна заједница и да се створе услови за повратак избеглих и расељених лица.

Руски званичници су истакли да ће Русија засигурно искористити право вета у Савету безбедности УН, уколико предлог решења буде наметнут. Наравно, они се надају да до тога неће доћи и сматрају да претходно треба искористити сва дипломатска средства.

□ Постоје многи сценарији за расплет косовске кризе. Који је за Вас највероватнији?

– Искрено верујем да ће преговори бити настављени. Колико год да су гласни они који прете насиљем у случају да Косово и Метохија остану у саставу Србије или они који говоре о самопроглашавању или унилатералном признавању независности јужне српске покрајине, ја

дубоко верујем у једини правичан и праведан сценарио, а то је онај утемељен на принципима међународног права.

□ Истинског простора за дијалог није ни било?

– Не, прави, суштински преговори двеју страна нису ни вођени, а да циљ није компромис могло се видети већ након првих неколико рунди. Надам се да ће доћи до наставка преговора, дугих и конкретних, чије ће решење бити прихватљиво за обе стране. Стекао сам утисак да се током преговора игнорисала позиција Београда, и да се господин Ахтисари оријентисао на суверенизацију Косова, вешто избегавајући изричито помињање речи независност, мада се у његовом предлогу Косову и Метохији дају сви атрибути независне државе. Разлог више за моје уверење јесте то да готово ниједан од више стотина амандмана које је поднео београдски тим није уважен. Преговори ни у ком случају не могу изродити неко компромисно решење ако је једна страна током тих преговора у потпуности протежирана, док се ставови друге занемарују и игноришу. Још једном ћу поновити да господин Ахтисари није добио мандат за отимање територије једној сувереној држави, већ за проналажење компромиса.

Не слажем се са мишљењем неких међународних званичника да је кључ решавања косовских проблема у независности. Сматрам да је независно Косово у сваком смислу неодрживо и да би као такво довело до отварања "Пандорине кутије" и нових нестабилности на Балкану. Такође, многи региони у свету прате збивања у вези са Косовом, тако да је могуће отварање нових кризних подручја широм света. Мој лични став је да се треба посветити наставку преговора заснованих на Резолуцији 1244 СБ УН, без временског ограничења, до постизања компромиса прихватљивог и за нас и за Албанце. ■

Сања САВИЋ

РЕЗОЛУЦИЈА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ПОВОДОМ
"ПРЕДЛОГА ЗА СВЕОБУХВАТНО РЕШЕЊЕ СТАТУСА КОСОВА"
СПЕЦИЈАЛНОГ ИЗАСЛАНИКА ГЕНЕРАЛНОГ СЕКРЕТАРА УН МАРТИЈА АХТИСАРИЈА
И НАСТАВКА ПРЕГОВОРА О БУДУЋЕМ СТАТУСУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Полазећи од Устава Републике Србије, који у Преамбули утврђује "да је Покрајина Косово и Метохија саставни део територије Србије, да има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије и да из таквог положаја Покрајине Косово и Метохија следе уставне обавезе свих државних органа да заступају и штите државне интересе Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним политичким односима",

Полазећи и од члана 8. Устава Републике Србије који констатује да је "територија Републике Србије јединствена и недељива" а "граница Републике Србије неповредива", као и од члана 182. који утврђује да ће се "суштинска аутономија Аутономне покрајине Косово и Метохија уредити посебним законом који се доноси по поступку предвиђеном за промену Устава",

Полазећи истовремено и од основних начела и норми међународног права, а посебно од Повеље Уједињених нација, Завршног акта Конференције о европској безбедности и сарадњи из Хелсинкија (1975) и других докумената међународних организација у којима се државни суверенитет и територијални интегритет одређују као темељи савременог међународног поретка,

Подсећајући да је Резолуција Савета безбедности УН бр. 1244 (1999), уз гарантовање суверенитета и територијалног интегритета СР Југославије, одредила положај Косова и Метохије као суштинску аутономију унутар СРЈ, чији је Република Србија међународноправни следбеник,

Уверени да се питање будућег статуса Косова и Метохије мора решавати на темељу основних начела и норми међународног права, а тежећи мирном, свеобухватном и трајном решењу путем преговора,

Имајући у виду да је Специјални изасланик Генералног секретара УН за будући статус Косова Марти Ахтисари предао државним органима Републике Србије свој "Предлог за свеобухватно решење статуса Косова", који не уважава суверенитет и територијални интегритет Републике Србије у односу на Косово и Метохију, а истовремено предлаже да Косову и Метохији буде признат низ права и прерогатива који припадају само сувереним државама,

Потврђујући још једном Резолуцију Народне скупштине Републике Србије усвојену 21. новембра 2005. године о мандату за политичке разговоре о будућем статусу Косова и Метохије, а посебно став да би "Народна скупштина Републике Србије свако наметнуто решење будућег статуса Косова и Метохије прогласила нелегитимним, противправним и неважећим",

Потврђујући и Платформу Државног преговарачког тима о будућем статусу Косова и Метохије од 5. јануара 2006, основне ставове изнесене у говорима Председника Републике Србије Бориса Тадића и председника Владе Републике Србије Војислава Коштунице на бечким преговорима 24. јула 2006. године, као и садржину докумената које је Државни преговарачки тим изложио током 2006. године на преговорима у Бечу (о децентрализацији власти у Покрајини и оснивању нових општина са српском већином, заштити Српске православне цркве, њених цркава и манастира, њене имовине и српског културног наслеђа у Покрајини, економским и другим питањима),

Народна скупштина Републике Србије утврђује следеће ставове:

Народна скупштина Републике Србије закључује да Предлог Специјалног изасланика ГС УН Мартија Ахтисарија крши основне принципе међународног права, јер не уважава суверенитет и територијални интегритет Републике Србије у односу на Косово и Метохију. У овом Предлогу Косову и Метохији се неосновано и у супротности са међународним правом придају атрибути суверене државе, чиме се на противправни начин полажу темељи за стварање нове независне државе на територији Србије.

Народна скупштина стога одбацује све ставове из Предлога Специјалног изасланика ГС УН којима се крши суверенитет и територијални интегритет Републике Србије као међународно признате државе. Народна скупштина упозорава да се на овај начин доводи у питање могућност постизања компромисног, споразумног решења као основног циља преговора о будућем статусу Косова и Метохије.

Народна скупштина још једном истиче да се само преговорима под окриљем Уједињених нација, без притисака и вештачки одређених рокова, може доћи до узajамно прихватљивог и трајног решења, које ће бити у складу са међународним правом и демократским вредностима уграђеним у темеље савремених држава и њихових међусобних односа.

Полазећи од овог суштинског опредељења, Народна скупштина обнавља мандат Државном преговарачком тиму и обавезује га да на предстојећим преговорима у Бечу о будућем статусу Косова и Метохије заступа претходном Резолуцијом Народне скупштине усвојену а овом Резолуцијом потврђену политику одбране суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије, заштите права и интереса српског народа и Српске православне цркве у Покрајини, очувања целокупног српског верског и културног наслеђа на Косову и Метохији, као и интереса неалбанских заједница.

Народна скупштина посебно обавезује Државни преговарачки тим да у наставку преговора изнесе став Републике Србије о целини Предлога Специјалног изасланика ГС УН, формулишући, у складу са овом Резолуцијом, своје конкретне предлоге и решења, као и да одмах по повратку са преговора поднесе извештај Народној скупштини, која одлучује о даљем току преговора.

Залажући се за компромисно, споразумно решење будућег статуса Косова и Метохије, Народна скупштина указује да би наметнута независност Покрајине имала несагледиве негативне последице. Такав исход би далекосежно дестабилизовао прилике у региону, отежао европску перспективу целог Западног Балкана и представљао би изузетно опасан преседан за решавање мањинских питања и територијалних спорова широм Европе и света. Стога Народна скупштина позива све државе, међународне организације и друге међународне чиниоце да се супротставе угрожавању суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије и одбаце било какво наметнуто решење будућег статуса Косова и Метохије. ■

У Београду, 14. фебруара 2007. године

БУДУЋНОСТ КОСОВА

ВЕРНОСТ КОРЕНИМА

На Косову је данас, као и свагда, све подељено. Територија је суштинска одредница и садашње битке, која се у континуитету вековног сукоба, бије за нови статус Косова.

Србима је Косово симбол националног идентитета, историјско памћење сјаја и славе немањићког доба, утемељење православља и надахнуће у пет векова дугом чекању да се успостави српска држава. Зато Србија, уважавајући нову реалност на Косову, даје све, али не и да се у колевци њене државности роди нова албанска држава.

Косовски Албанци, задојени својим митовима о илирском пореклу и праву на територију коју су им Срби наводно узурпирани, сматрају да је нова реалност управо најзрелија фаза њихове дуге борбе да они владају Косовом. Они верују да имају све, траже само независност.

МИТОВИ И СТВАРНОСТ

И док албански митови сежу у даљу, али непровериву прошлост, зна се да је од 11. до 14. века на простору данашњег Косова и Метохије цветала немањићка држава, а да су Албанци у малом проценту живели на планинским ободима према данашњој Албанији. Важан геостратегијски значај тог подручја доносио је потом сталне промене, у којима је, почев од потпадања Србије под османлијску власт у 15. веку па до најновијег рата 1999. и албанског насиља над Србима 2004. године, растао проценат албанског живља. Албанци су на том простору увек пристајали уз непријатеље Србије, зарад властите користи и свог даљег ширења.

Данас на Косову већину од 90 посто чине Албанци, остало су Срби и припадници осталих неалбанских заједница. Огроман је притисак већинског становништва на међународну заједницу, која обезбеђује власт у Покрајини, да се одреди статус Косова као независне државе. У том циљу прети се и новим насиљем против неалбанског становништва, а ескалација би свакако довела и до сукоба са међународним снагама.

Аргументи албанске стране да створе своју државу, у први план истичу безбедност, привредни развој и обезбеђење права свих који живе на Косову. Они истичу да би позитивно решење њихових захтева повећало безбедност у региону, поспешило привредни развој, а одговорност за поштовање слобода и права људи и посебно права мањина преузела би већинска заједница.

Србија се после два века нове државности и свих ратова да ту државност ојача, на почетку новог века и миленијума нашла у ситуацији да изгуби 15 посто своје територије, на којој би била створена још једна албанска национална држава. И то противно свим нормама међународног права и Повеље УН о територијалном интегритету и непромењивости граница!

Покушај међународне заједнице да реши проблем Косова, који Србија подржава дајући Покрајини максималну аутономију, отишао је

у крајност која би била историјски преседан, а то је отварање питања територијалног интегритета Србије и отимања дела њене територије!

Осетљивост тог питања довела је до подела у међународној заједници, како због поштовања темељних принципа на којима почива међународни поредак, тако и због страха да би се охрабрили сепаратистички захтеви, каквих у свету није мало.

Бројни су аргументи да би независност Косова додатно дестабилизovala ионако крхки мир и стабилност у региону. Наиме, нема гаранција да ће независно Косово бити ни безбедна држава, ни подручје новог привредног развоја, а најмање сигурна земља за неалбанске мањине које у њој остају да живе, нарочито Србе. На Косову су и садашње институције нестабилне, организовани међународни криминал и исламски тероризам ту имају јака упоришта, а независност би само довршила исељавање преосталог српског становништва.

Пут ка стварање велике Албаније, сан албанских националиста и сепаратиста кога се никада нису одрекли, био би широко отворен и представљао би даљу претњу суседним државама – Србији, Црној Гори, Македонији и Грчкој, за отимањем њихових територија.

Јако присуство радикалног исламског фактора на Косову полазиште је за даље продирање на запад. А могло би се десити, како се и предлаже, да западни савезници својом вољом створе нову исламску државу управо ту где је вођена прва велика битка против надирања ислама у Европу, 1389. године. Да ли је то у интересу Запада, који се све отвореније суочава са изазовима и претњама нагавештеног сукоба цивилизација?

ЗАКОН СИЛЕ

Све је то, дакле, познато светским силама на којима је и одлука о будућем статусу Косова. Русија је у дипломатским надигравањима која следе јасно најавила опречне ставове у односу на намере САД и Европске уније. Можда ће такав став следити и Кина? А и остале чланице Савета безбедности деле свест да проблем није само локални, већ задире у темељне принципе светског поретка.

А улог је велики. То је 15 посто територије Србије сада. А сутра? Апетити на једној страни могу још расти. Али свакако и жеља за реваншизмом у неком повољнијем распореду међународних снага!

Наметнуто решење Србија неће признати, јер би то значило одрицање од свог националног бића и одрицање историјског права на територију где, иако су Срби систематски протеривани, остају њени државни и духовни темељи, културно-историјски споменици који су већ део светске баштине. И њене цркве и манастири са којих ће православна звона увек опомињати чија је то земља. ■

Раденко МУТАВЏИЋ

ХРОНОЛОГИЈА ДОСАДАШЊИХ ПРЕГОВОРА О СТАТУСУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

24. октобар 2005. Савет безбедности Уједињених нација одобрио почетак преговора о будућем статусу Косова и Метохије.

11. новембар 2005. Савет безбедности УН именовao бившег председника Финске Мартија Ахтисарија за изасланика УН у преговорима о статусу Косова.

Јануар 2006. године. Контакт група за Косово донела је смернице за преговоре и заузела став да не може бити повратка на стање пре 1999. године, поделе Косова нити његовог припајања некој трећој земљи.

20. фебруар 2006. *Прва рунда* преговора – тема је била децентрализација власти на Косову. Разматрани су основни принципи преношења надлежности на општине у области здравства, образовања, културе, социјалног осигурања, полиције и судства. Скупом је председавао заменик специјалног изасланика УН за преговоре Албер Роан, а Београд и Приштину представљале су осмочлане делегације. Две стране су начелно биле сагласне у вези са областима које треба да буду уређене на локалном нивоу, али се нису сложиле око степена аутономије општина.

17. март 2006. Током *друге рунде* преговора разматрана су питања у вези са финансирањем на локалном нивоу, међуопштинском и сарадњом општина са Србијом. Две стране су сагласне да је финансирање из Београда прихватљиво уз услов да се обавља на транспарентан начин и да је ограничено на области у надлежности општина, те да српске општине могу да се међусобно повезују, односно да одржавају сарадњу са Београдом.

Међутим, постојале су дубоке разлике у ставовима у вези са начином на који би се све то остваривало пошто је приштинска страна истакла да страхује да би се на тај начин увео нови "ниво власти" између будућих косовских централних и општинских органа, због чега је инсистирала да финансирање из Београда иде искључиво преко централних приштинских власти, односно преко буџета Приштине. То српска страна није прихватила, инсистирајући на директном финансирању, уз транспарентност и могућност независне контроле. На крају, није постигнут формалан договор ни о једном од разматраних питања.

3. април 2006. Канцеларија специјалног изасланика УН Мартија Ахтисарија (УНОСЕК) сачинила је документ који је требало да помогне приближавању ставова двеју страна приликом *трећег сусрета*. Документом, који је требало да представља неку врсту резимеа прве две рунде преговора, обухваћени су принципи децентрализације, надлежности општина, финансирање, међуопштинска и сарадња српских општина са Београдом.

Испоставило се да и даље постоје знатне разлике у концептима, при чему приштинска страна инсистира да се успостави систем децентрализације применљив у свим будућим општинама, који би, наводно, био "етнички неутралан", док српска страна инсистира на високом степену аутономије за општине са српском већином, институционализованим везама са Београдом уз ограничену улогу косовских централних власти.

4. и 5. мај 2006. Тема *четврте рунде* преговора била је формирање нових општина, односно кориговање граница постојећих општина са српском већином.

"Наш предлог да се оснује тринаест нових општина заснован је на строго дефинисаним критеријумима: бројности становништва, који подразумева да је повратак главни разлог за прављење нових општина, власништву над земљом, како приватном и друштвеном, тако и црквеном, те на територијалном распореду цркава и манастира,

при чему је циљ да спојимо цркве и манастире са општинама где је то могуће”, објаснио је члан српског преговарачког тима Слободан Самарџић.

Током преговора, албанска и српска страна највише су се сукобиле око статуса Косовске Митровице. Српски тим сматра да Северна Митровица треба да се споји са Звечаном, док албанска делегација тражи решење да новоформирана (под)општина Северна Митровица буде у саставу града Косовске Митровице, који би био под међународном управом у периоду од три године, након чега би били одржани локални избори, а “град интегрисан”, односно стављен под контролу локалних Албанаца.

23. мај 2006. Пета рунда преговора посвећена је заштити верског и културног наслеђа на Косову и оцењена је као корисна. Делегације су се сложиле да је неопходна физичка заштита културних и верских споменика, али су испољене разлике у концептима те заштите.

Осим о заштитним зонама које би требало успоставити око манастира, пре свега оних у Метохији који се налазе близу насеља у којима углавном живе Албанци, српски преговарачки тим тражио је да Српска православна црква на Косову и Метохији буде у просветном, здравственом и социјалном систему Републике Србије.

Остала су отворена питања надлежности која се тичу обнове срушених и оштећених црквених и других објеката, те враћања експонатна музеја са територије КиМ који се тренутно налазе у Београду.

31. мај 2006. Први циклус директних статусних преговора завршен је шестом рундом преговора о економским питањима, која је генерално оцењена као најтежа до тада. Кључна питања за тим из Београда била су својина и приватизација. Било је речи и о концесији, термоелектранама, рудницима, текућој економској сарадњи, косовском дугу и повратку запослених на радна места.

20. јун 2006. У Њујорку је одржана седница СБ УН посвећена Косову и Метохији. Извештај о стању у Покрајини поднео је тадашњи шеф Унмика Сорен Јесен-Петерсен, а став Београда изнела је председница Координационог центра за КиМ Санда Рашковић-Ивић.

13. јул 2006. Марти Ахтисари је известио чланове Савета безбедности УН о току преговора и о својој намери да организује политички састанак на високом нивоу. На освојеним састанцима говорили су премијер Србије Војислав Коштуница и председник Косова Фатмир Сејдију.

24. јул 2006. У Бечу су одржани први директни преговори највиших званичника власти о статусу Косова. Председник Србије Борис Тадић и премијер Војислав Коштуница заузели су се за широку аутономију Косова као компромисно решење за будући статус Покрајине, а косовски председник и премијер, Фатмир Сејдију и Агим Чеку, за независност и да Косово што пре постане држава.

7. и 8. август 2006. На осмој рунди преговора две стране су остале на почетним позицијама о надлежности нових општина са српском већином, а и разговори о правима мањина завршени су без напретка.

7. и 8. септембар 2006. Централне теме девете рунде преговора биле су формирање нових општина на Косову и питање Косовске Митровице, те заштита црква и манастира и заштита права националних заједница.

15. септембар 2006. Ни десета рунда преговора, на којој је настављен разговор о децентрализацији, није дала значајније резултате.

После тог састанка председавајући Албер Роан изјавио је да начин на који су до тада вођени преговори Београда и Приштине не може довести до успеха.

20. септембар 2006. Контакт група је овластила главног међународног преговарача Мартија Ахтисарија да почне израду свеобухватног решења за статус Косова.

19. октобар 2006. УН су продужиле мандат свом специјалном изасланику за преговоре о статусу Косова до јуна 2007. године. Саопштавање предлога за решење питања Косова, предвиђено за крај 2006. године, одложено је за фебруар 2007. године, због парламентарних избора у Србији.

2. фебруар 2007. Марти Ахтисари представио нацрт плана за статус Косова и Метохије у Београду и Приштини.

12-23. фебруар 2007. Настављени билатерални разговори Београда и Приштине када је Марти Ахтисари поново представио свој предлог решења статуса Косова и Метохије.

Том приликом, преговарачки тим Србије затражио је да Косово и Метохија буде Аутономна покрајина у саставу Републике Србије, којом би се управљало на демократски начин уз пуно поштовање владавине права и мултиетничког карактера њеног становништва. То је суштина сета амандмана које је београдски тим поднео на разговорима у Бечу. Београд је тражио да се из Ахтисаријевог предлога потпуно избрише цео први став општинска начела свеобухватног предлога за решење статуса КиМ, у коме је наведено да “Косово треба да буде мултиетничко друштво које ће, преко својих законодавних, извршних и правосудних институција, и уз пуно поштовање владавине права спроводити своју демократску владу”.

8. март 2007. Државни преговарачки тим оценио је да нови предлог специјалног изасланика УН није прихватљив за Србију јер није уважен ниједан од амандмана Београда који се односи на очување суверенитета и интегритета Србије. Оцењено је и да у новом предлогу Ахтисарија нема суштинских промена у односу на прву верзију његовог предлога, којим се крши суверенитет и територијални интегритет Србије, као ни других решења која уважавају потпуно оправдане ставове Србије о осталим питањима о којима се преговарало у Бечу.

10. март 2007. У палати Хофбург, делегације предвођене председницима и премијерима Србије и привремених косовских институција изнеле ставове о иновираном предлогу изасланика УН Мартија Ахтисарија о уставном уређењу Покрајине. По завршетку преговора, представници Србије оценили су да је за Србију независност Космета “неприхватљива”. “Наш предлог је суштинска аутономија, са међународним гаранцијама, и сматрамо да би такво решење допринело дугорочној стабилности на Балкану и дало допринос свим народима на Балкану као и мирној солуцији овог вишедеценијског конфликта”, рекао је председник Србије Борис Тадић у Бечу.

Председник Косова Фатмир Сејдију изјавио је да Ахтисаријев предлог за Приштину представља “болан компромис који смо прихватили како бисмо убрзали комплетан процес”.

По завршетку састанка, изасланик УН Марти Ахтисари изјавио је да су исцрпљене све могућности за изналажење компромиса Београда и Приштине и да нема потребе за даљим преговорима.

15. март 2007. Заменик шефа изасланика УН за Косово Албер Роан предао је предлог за решење статуса Косова генералном секретару УН Бан Ки Муну.

ПРЕДЛОГ
МАРТИЈА АХТИСАРИЈА
О БУДУЋЕМ СТАТУСУ
КОСОВА

Специјални изасланик УН
предложио је, у извештају
Савету безбедности,
да статус Косова буде
независност под надзором
међународне заједнице

НЕЗАВИСНОСТ УЗ МЕЂУНАРОДНИ НАДЗОР

У извештају Мартија Ахтисарија, који је прослеђен Савету безбедности и 26. марта објављен у седишту светске организације, истиче се да "после годину дана директних преговора и консултација, Београд и Приштина нису успели да се договоре о статусу Косова. Обе стране су остале при супротстављеним ставовима. Сматрам да је исцрпљена свака могућност договора о статусу Косова", наводи Ахтисари у извештају и закључује да "реинтеграција Косова у Србију није одржива опција".

„Успостављањем мисије УН на Косову, у складу са Резолуцијом 1244... створена је ситуација у којој Србија нема никакву власт над Косовом"... "То је реалност коју нико не може да пориче, то се не може вратити на старо. Повратак Србије на Косово не би био прихватљив за огромну албанску већину на Косову... Аутономија Косова у оквиру Србије једноставно није одржива", наводи Ахтисари у извештају.

Специјални изасланик УН навео је да је од суштинске важности да се питање Косова што пре реши. "После пажљивог разматрања недавне историје Косова, реалног стања на Косову данас и преговора на којима су учествовале све стране, дошао сам до закључка да је једино одрживо решење за Косово независност, коју би у почетку надгледала међународна заједница".

У извештају се наводи да косовски Срби морају активно да учествују у косовским институцијама. "Мојим предлогом обезбеђују се основе за будуће независно Косово, које је одрживо и стабилно и где ће све заједнице живети у миру и достојанству", навео је Ахтисари и додао да је за економски развој Косова потребна стабилност "коју може да пружи само независност".

Ахтисари истиче да је "Косово јединствен случај који захтева јединствено решење. Он није преседан за друге нерешене конфликте".

МУЛТИНАЦИОНАЛНО ДРУШТВО

Јавности је доступан и коначни "Свеобухватни предлог решења статуса Косова" са 12 анекса, у коме пише да ће "Косово бити мултинационално друштво, управљаће собом на демократски начин, уз пуно поштовање владавине закона, уз највиши ниво међу-

народно признатих права човека и основних слобода, и залагаће се за миран и напредан живот свих својих становника".

План предвиђа обезбеђење заштите права мањина, "инклузивног правосудног система", заштите и промовисања верског и културног наслеђа и осигурање "слободног и неометаног постојања и деловања Српске православне цркве".

Скупштина Косова, у договору са међународним цивилним представником, који ће представљати и ЕУ, треба да, у прелазном периоду од 120 дана после потписивања споразума о решењу статуса, донесе устав, којим ће се гарантовати ти и други кључни принципи.

Током прелазног периода, Скупштина Косова требало би да усвоји и законе за спровођење решења. Ти закони и устав ступили би на снагу на крају прелазног периода.

МЕЂУНАРОДНИ ЦИВИЛНИ ПРЕДСТАВНИК

"Свеобухватни предлог решења статуса Косова" специјалног изасланика Мартија Ахтисарија предвиђа да Међународна група за управљање постави међународног цивилног представника, који ће "имати највишу власт у надгледању спровођења споразума". Мандат међународног цивилног представника трајаће док Међународна група за управљање "не утврди да је Косово применило одредбе решења".

Међународни цивилни представник имаће овлашћења да поништава одлуке и законе власти Косова, уводи санкције и смењује званичнике "за чије се активности утврди да нису у складу са словом и духом решења".

Предвиђено је да ће све избеглице и расељена лица са Косова имати право на повратак својим домовима и право да траже враћање своје покретне и непокретне имовине.

Планом се предвиђа да се мисија Уједињених нација на Косову заврши на крају прелазног периода, када ће њена законодавна и извршна овлашћења бити пренета, у целини, на власти Косова.

"Девет месеци од ступања на снагу споразума о решењу, биће одржани парламентарни и локални избори", наводи се у предлогу.

План предвиђа међународно присуство "ради надгледања и подршке релевантним напорима власти Косова", јер ће остваривање одговорности Косова у складу са решењем захтевати широк обим сложених и тешких активности. Међународна група за управљање, према плану, поставиће Међународног цивилног представника, који ће "имати највишу власт у надгледању спровођења споразума".

Европска мисија за безбедност и политику одбране "надгледаће и саветовати у свим областима повезаним са владавином права" и помагаће Косову у развијању "ефикасних, фер и репрезентативних полицијских, правосудних, царинских и казних установа". Мисија ће имати овлашћења и да "обезбеди одржавање и јачање владавине права, јавног реда и безбедности".

Предвиђено је да у року од годину дана буду установљене "нове професионалне и мултинационалне Снаге безбедности Косова",

са највише 2.500 активних и 800 резервних припадника. Постојећи Косовски заштитни корпус биће распуштен у року од годину дана после завршетка прелазног периода.

НОВЕ ОДРЕДБЕ

У односу на план који је представљен 2. фебруара, у коначном предлогу

налази се неколико измена, али оне не мењају суштину предлога.

У коначној верзији предлога, у првом члану општих принципа додата је одредба према којој Република Србија и Косово треба да формирају мешовиту комисију задужену за олакшавање међусобне сарадње и развијање добросуседских односа. Поред раније утврђених званичних језика, српског и албанског, у новом предлогу додата је одредба према којој на општинском нивоу као званични језици могу бити коришћени и турски, бошњачки и ромски језик.

У делу који се односи на права избеглица и интерно расељених лица, унета је одредба да сви они имају право да "слободно бирају место на које ће се вратити".

У члану у којем се говори о уставној комисији и изборима, унета је одредба да право гласа имају пунолетне особе које су живе на Косову у тренутку ступања на снагу решења о статусу, и оне које су покрајину напустиле од 1. јануара 1998. године.

Додата је и одредба према којој ће министри и њихови помоћници бити бирани после консултација партија, коалиција или група које представљају мањинске заједнице, а именовање министара или њихових помоћника мора бити званично потврђено већином гласова у скупштини.

У делу који се односи на верско и културно наслеђе, додате су одредбе према којим Српска православна црква треба јавности да омогући приступ својим просторијама како би се "боље разумео и оценио њен верски, културни и историјски значај". Наводи се и да власти Косова не могу на арбитражан начин забранити улаз или боравак на Косову ни представницима СПЦ, ни обичним верницима.

У регулисању међународног војног присуства додата је одредба према којој НАТО треба да подржи успостављање структура и компетенција неопходних за контролу и управљање косовским безбедносним снагама, пре свега у домену израде стратегије, планирања снага, управљања људством, планирања вежби и набавки. ■

Р. М.

РЕАГОВАЊА НА АХТИСАРИЈЕВ ПРЕДЛОГ О НЕЗАВИСНОСТИ КОСОВА И ПОДРШКА И ОСПОРАВАЊЕ

Због разлика у ставовима о Ахтисаријевом плану, које се јасно виде из првих реакција САД и Европске уније, с једне стране, и Русије и Србије, с друге стране, неизвесно је каква ће бити судбина предлога специјалног изасланика УН

Ахтисаријев предлог о независности Косова као решење будућег статуса јужне српске покрајине наишао је на снажан отпор најпре у Србији, чији су званичници и раније истицали неприхватљивост таквог решења и своје дубоко неслагање са преокрајањем граница и отимањем дела њене територије.

Своје противљење таквом решењу истакла је и Русија, залажући се за наставак преговора и постизање решења прихватљивог за обе стране – српску и албанску.

СНАЖНО НЕСЛАГАЊЕ

Председник Србије Борис Тадић пренео је америчком државним подсекретару Николасу Бернсу снажно неслагање са одлуком Стејт департмента да подржи план Мартија Ахтисарија, у коме се препоручује надгледана независност за Косово и Метохију.

Како је саопштила Прес-служба председника Републике, Тадић је америчком званичнику рекао да је за Србију било какав об-

лик независности Косова и Метохије неприхватљив и да ће настојати да у контактима са земљама чланицама Савета безбедности УН изрази потребу за компромисним решењем, до кога је потребно доћи наставком преговора.

“Убеђен сам да има простора за даљи дијалог и да специјални изасланик генералног секретара УН за преговоре о будућем статусу Косова и Метохије Марти Ахтисари није исцрпео све могућности преговора”, рекао је председник Тадић у телефонском разговору са Николасом Бернсом.

Он је нагласио да је Србија спремна за конструктивно учешће у даљим преговорима. Председник Србије је истакао да је од виталног интереса да се учини све како би се осигурали мир и стабилност на Косову и Метохији, истакавши да највећу одговорност за то сноси НАТО, али и да је Србија спремна да помогне у очувању мира и стабилности у покрајини, наведено је у саопштењу.

Председник Владе Србије Војислав Коштуница рекао је америчком државном подсекретару Николасу Бернсу у телефонском разговору да је Србија одбацила Ахтисаријев предлог зато што се тим предлогом суштински крше Повеља УН, Устав Србије и међународно право, те зато што подржава интересе само једне, односно албанске стране, изјавио је Танјугу директор владине Канцеларије за сарадњу с медијима Срђан Ђурић.

Коштуница је посебно нагласио да је уверен да ће у Савету безбедности пропасти Ахтисаријев план и да ће после тога започети нови, прави преговори са новим међународним посредником, пре него је Ђурић националној агенцији.

НАСТАВАК ПРЕГОВОРА

Русија је за наставак преговора и дипломатских напора за правилно одређење статуса Косова у интересу проналаска компромисног решења, изјавио је званични представник руског МИП-а Михаил Камињин.

„Тај проблем се не може регулисати неким измишљеним решењем”, рекао је Камињин поводом представљања плана специјалног изасланика Мартија Ахтисарија Савету безбедности Уједињених нација.

Према саопштењу руског МИП-а, СБ УН прво ће размотрити план Ахтисарија, а за април је предвиђена дискусија у СБ о том предлогу, после чега ће бити разматрани и конкретни предлози заинтересованих страна.

Русија се више пута изјашњавала за наставак преговора о Косову, сматрајући да статус Косова мора да садржи решења које одговара и Београду и Приштини.

Москва није искључила ни смену Ахтисарија, наводећи да специјални изасланик УН није уважавао ставове Београда, већ се оријентисао на “суверенизацију” Косова.

ЗАПАДНИ САВЕЗНИЦИ ПОДРЖАВАЈУ АХТИСАРИЈА

У саопштењима и изјавама званичника Сједињених Америчких Држава, Европске уније и НАТО подржан је предлог Мартија Ахтисарија и истакнута потреба да решење за Косово и Метохију буде што пре пронађено.

“Сједињене Државе поздрављају и подржавају Ахтисаријеве препоруке”... “Процес решавања статуса Косова улази у одлучујућу фазу. САД ће бити укључене у свеобухватне и интензивне консул-

тације са партнерима из Савета безбедности и укљученим странама”, наводи се у саопштењу Стејт департмента, уз напомену да решење статуса Косова треба посматрати у историјском контексту трагичних последица распада бивше Југославије.

“Председништво Европске уније верује да је предлог фер и уравнио тежен компромис који показује пут напред за Косово”, истиче се у саопштењу ЕУ.

С представљањем предлога Савету безбедности УН процес улази у “одлучујућу фазу”, наглашава се у Бриселу и додаје да се “верује да ће Савет безбедности УН преузети своју одговорност, те да ће благовремено подржати предлог”.

Амерички државни подсекретар Николас Бернс изјавио је у Бриселу да је пренео председнику и премијеру Србије да званични Вашингтон подржава “надгледану независност Косова”, коју је предложио изасланик Уједињених нација Марти Ахтисари, те да желе да до гласања у Савету безбедности УН дође крајем априла или почетком маја.

Бернс је истакао да је у одвојеним телефонским разговорима и председнику Борису Тадићу и премијеру Војиславу Коштуници пренео да се администрација у Вашингтон противи новим преговорима о статусу Косова и Метохије и избору новог преговарача.

“Рекао сам им (Тадићу и Коштуници) да желимо да имамо више дискусија с њима, јер је Србија пријатељ САД и желимо да слушамо њихове идеје”, рекао је Бернс. “Ми поштујемо обојицу, имамо добре и отворене односе с њима и ја се радујем томе што ћемо моћи да видимо како да ојачамо односе САД и Србије током овог веома тешког процеса”, нагласио је амерички званичник.

Бернс је додао да САД сматрају како “демократска Србија у будућности треба да буде члан НАТОа и ЕУ” и да желе да “основе за то буду постављене ове године”.

И високи представник ЕУ за спољну политику и безбедност Ха-вијер Солана и генерални секретар НАТОа Јап де Хоп Схефер поновили су подршку Европске уније и НАТОа Ахтисарију и оценили да је Косово јединствен случај који неће имати последица на друге случајеве у свету.

РАСПРАВА У САВЕТУ БЕЗБЕДНОСТИ

Према најавама из седишта светске организације у Њујорку, очекује се да ће седница Савета безбедности Уједињених нација, на којој ће бити отворена расправа о предлогу решења статуса Косова и Метохије бити одржана током прве седмице априла. Прецизира се да ће датум одржавања те седнице бити познат 2. априла, до када Велика Британија треба да начини план рада Савета безбедности за април.

Међутим, опречне изјаве о Ахтисаријевом плану наговештавају могућност другачијег тока ствари, по којима ће процес преговарања трајати знатно дуже, а доношење одлуке о будућем статусу Косова померити у неизвесну будућност. Најмање је пожељно да за то време дође до унитарних одлука косовских институција или западних земаља о проглашењу независности Косова, јер би то могло довести до нових заоштравања односа између Запада и Русије и даље дестабилизације прилика на Балкану. ■

Р. МУТАВЦИЋ

ВОЈНА МЕДИЦИНСКА ЕКИПА НА ВЕЖБИ НАТОА

Представници Војне болнице Ниш и Војномедицинске академије учествовали су на вежби НАТОа "Cold Response 2007", која је од 5. до 14. марта одржана у Норвешкој. Шест лекара и медицинских техничара били су у саставу медицинског батаљона норвешких оружаних снага.

Медицински тим из Србије, у сарадњи са норвешким колегама, демонстрирао је начин тријажирања, оперативног и постоперативног збрињавања и евакуације током вежбе. Чланови тима присуствовали су и показној вежби у којој су учествовале тенковске, инжењеријске, хеликоптерске и пешадијске јединице из 21 земље чланице НАТОа. Наш тим је такође представио и своја искуства из ратне хирургије.

Лекари и медицински техничари из ВМА, Војне болнице Ниш и Војномедицин-

ских центара Београд и Нови Сад су у току фебруара ове године похађали "Тактички и траума курс за учешће у мировним операцијама", који је одржан у Центру здружених санитетских служби Норвешке у Севолмену. ■

УСПЕШНА ТРАНСПЛАНТАЦИЈА БУБРЕГА

Поводом успешне трансплантације бубрега, која је 10. марта ове године изведена у Нишу, у сарадњи лекара Војномедицинске академије и Клиничког центра Ниш, на Војномедицинској академији одржана је конференција за новинаре.

Том приликом истакнуто је да, имајући у виду велики значај трансплантације органа, Управа ВМА је прихватила да организовано и плански учествује у едукацији кадра Клиничког центра Ниш за програм трансплантације бубрега. Као резултат такве одлуке, у Клиничком центру Ниш 14 чланова мултидисциплинарне екипе стручњака са ВМА, заједно са колегама из Ниша, урадило је успешну трансплантацију бубрега.

Сарадња Војномедицинске академије и Клиничког центра Ниш има дугорочни карактер, уз договор да буде интензивни-

рана до потпуне обучености лекара из Ниша да самостално реализују програм трансплантације бубрега. Значај поменуто сарадње је утолико већи када се има у виду да је на југу Србије више од хиљаду становника на дијализи, од тога је 70 до 80 посто на листи чекања за нови бубрег.

"Ако узмемо у обзир да годишње у Србији на милион становника имамо 30 до 70 нових болесника који почну лечење дијализом, то говори да број бубрежних болесника расте по принципу мале епидемије. Због тога кључ решења проблема јесте у ширењу програма трансплантације што је медицински најприхватљивији начин, а уједно и најисплативији", рекао је том приликом проф. др Видојко Ђорђевић, руководилац програма дијализе и трансплантације Клиничког центра Ниш. ■

С. С.

СИМПОЗИЈУМ О ДИЈАБЕТЕСНОЈ НЕФРОПАТИЈИ НА ВМА

На Војномедицинској академији 21. марта одржан је симпозијум на тему – "Дијабетесна нефропатија, анемијски синдром, кардиоваскуларни коморбидитет – значај превенције и лечења". Поздрављајући учеснике, начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић истакао је да Војномедицинска академија, као лидер у многим пољима медицинске професије на нашим просторима, жели да подели оно што зна и да то спроведе у пракси. Зато је 2007. година посвећена едукацији.

Начелник дијагностичког поликлинничког центра ВМА пуковник проф. др

Ђоко Максић, у име организатора, подсетио је на значај симпозијума и опасности дијабетесне нефропатије, од које данас болује преко 150 милиона људи. Он је истакао да војни санитет мора бити спреман да активно делује на превенцији тих болести, а научни скуп је један од начина да се стручњаци "умреже" и боље сарађују.

Симпозијум је организован у пет предавања која се баве проблемима дијабетеса, дијабетесне нефропатије, анемије, болести срца и крвних судова. ■

А. П.

УКРАТКО

Епидемија у гарнизону
Пожаревац под контролом

РЕГУТ ДОНЕО МАЛЕ БОГИЊЕ

Епидемија морбила (малих богиња), која је проглашена у Србији, захватила је и Центар за обуку Копнене војске у Пожаревцу, војнички колектив у који свака три месеца из грађанства долази велики број регрута.

Код регрута Јаноша Варге, 2. марта, непосредно по његовом јављању на одслужење војног рока, примећени су симптоми заразне болести малих богиња чије је постојање потврђено након прегледа војника на клиници за инфективне и тропске болести ВМА. Од морбила је наредних дана оболело још пет припадника гарнизона Пожаревац који су приликом Варгиног пријема у јединицу дошли с њим у контакт.

По добијању информације о томе да је регрут из Новог Сада заражен морбилама, 6. марта у јединицу су упућени епидемиолог и инфектолог са ВМА. Спроведена је опсежна имунизација припадника гарнизона Пожаревац у оквиру које је вакцинисано 535 лица.

Управа за здравство МО наредила је низ мера чијим спровођењем је заустављено ширење епидемије. Очекује се још евентуално обољевање извесног броја војника током тзв. другог епидемијског таласа, након чега би убрзо могао да буде проглашен званичан престанак епидемије. ■

А. А.

САМОУБИСТВО ВОДНИКА

Беживотно тело водника прве класе Миливоја Кнежевића пронађено је у уторак, 27. марта око 8 сати, у гарнизону амбуланти касарне "Четврти пук" у ужичком насељу Крчагово.

Увиђај је извршио истражни судија Окружног суда у Ужицу, Зоран Милинковић. Обдукцијом, која је завршена истога дана, утврђено је да је Кнежевић извршио самоубиство пиштољем калибра 7,65 мм.

Водник прве класе Миливоје Кнежевић рођен је 1980. године у Требињу, а у Војсци је од 2000. године. ■

ОСАМ ГОДИНА ОД АГРЕСИЈЕ НАТОА

ЈАКИ ДОК ПА

Прошао је и овај март, осми по реду, од агресије НАТОа на Југославију. За становнике северне Земљине хемисфере, којој и ми припадамо, март је месец пролећа, радости, буђења живота.... Од 1999. године, српски народ тај најрасцветалији месец у години не може да раздвоји од бомби, ваздушних узбуна, експлозија, смрти... За 78 дана, колико је трајала агресија 19 земаља на Југославију, погинуло је више од хиљаду припадника Војске и око две и по хиљаде цивила. Свој последњи сан у некој од тих незаборављених ноћи уснуло је и деведесеторо деце. Рањено је више од пет хиљада људи.

Од 24. марта, када су на југословенске градове пале прве бомбе, до 9. јуна и последњих дејстава авијације НАТОа по објектима у Србији, уништено је више од педесет мостова, оштећено на стотине путева, тргова, улица, срушено на десетине стамбених зграда... Непроцењиву штету претрпели су и споменици културе, манастири, цркве, многобројна велелепна здања у Београду, Нишу, Новом Саду, на Косову и Метохији...

За тих једанаест недеља само у Београду страдало је неколико архитектонских бисера, попут здања Авалског торња, Пословног центра "Ушће", зграде старог Генералштаба, председничке резиденције у Ужичкој, зграда Телевизије у Абердаревој и Министарства унутрашњих послова у Милошевој улици, Команде Ваздухопловства у Земуну... Оштећени су манастири и цркве из 16. и 17. века.

Авијација НАТОа није бирала циљеве. Осим бројних

ДАН СЕЋАЊА

Полагањем венаца на спомен-обележја жртвама бомбардовања и парастосима који су служени у црквама СПЦ, 24. марта обележена је осма годишњица од почетка ваздушне интервенције НАТОа против СРЈ 1999. године.

Парастосу у цркви светог Марка у Београду присуствовао је и председник Владе Србије Војислав Коштуница. Цвеће и венци положени су на спомен-обележје седморици припадника Гардијске бригаде и тројници пацијената Клиничко-болничког центра "Драгиша Мишовић", на спомен-обележје погинулим радницима РТС-а и на гроб трогодишње девојчице Милице Ракић на Батајничком гробљу. У Нишу, у касарни "Мија Станимировић", положени су венци на споменик погинулим припадницима Војске.

У касарни "Бањица 2" у Београду, припадници 250. ракетне бригаде ПВО обележили су Дан сећања на своје колеге који су погинули током ратних дешавања 1999. године. Венац на спомен-обележје у касарни, посвећено деветорици настрадалих ракеташа, положили су припадници бригаде и делегација Скупштине града Београда.

Подсетимо, након неуспелих преговора у Рамбујеу, 24. марта 1999, нешто пре 20 часова, Северноатлантски савез почео је ваздушне нападе на тадашњу СРЈ. Југословенска влада исте ноћи прогласила је ратно стање. Бомбардовање је окончано 10. јуна, усвајањем Резолуције 1244 Савета безбедности УН и потписивањем Кумановског споразума, којим је власт на Косову преузела међународна војна управа.

МТИМО

споменика, доказа вишевековног трајања српског народа на овим просторима, бомбе и крстареће ракете погађале су индустријска и привредна постројења. Уништавани су погони нафтне, машинске и хемијске индустрије, розарани складишта горива и бензинске пумпе, гађане су електране, спречавана је дистрибуција струје и воде... Над електропривредном инфраструктуром испробана су и нова оружја, попут графитних бомби. Велике штете претрпела је и саобраћајна инфраструктура, поред многобројних мостова и надвожњака, страдали су и аеродроми, путеви, железничке пруге, хотели...

Нису поштеђени ни стамбени објекти. "Колатерална штета", нанета српском народу на градским трговима, пијацима и многим веома прометним улицама, попут оних у Нишу, Куршумлији, Владичином Хану, Сурдулици, Новом Пазару, Алексинцу... никада не сме бити заборављена. За 78 дана непрекидног бомбардовања цену тог новогворног, еуфемистичког термина, измишљеног да би се оправдали злочини над недужним становништвом, платило је животом више од 400 особа. Од 5. априла 1999. године, када је, у центру Алексинца погинуло 17 грађана, до бомбардовања Старачког дома у Сурдулици, почетком јуна, догодило се најмање 15 сличних "грешака". Гађане су телефонске централе, болнице, возови, аутобуси, избеглички конвоји, затвори...

Овог марта, док су се Срби сећали жртава бомбардовања у последњој години 20. века, Европа је обележавала

пет деценија од оснивања заједнице којој и Србија тежи. Уласком у Партнерство за мир, закорачили смо у предворје Уније, чији су челници пре неки дан упорно понављали да славе пола века мира. Управо зато, али не само због тога, осам година после агресије НАТОа на Југославију, земљу које више нема, подсећамо на жртве српског народа, свесни чињенице да текстови попут овог, пуни бројева, немају душу. Ипак, да је не бисмо сасвим изгубили, подсећамо на још једну истину. Једино од нас зависи да ли ће ови бројеви остати само бројеви, или ће увек, бар за нас, значити људе. ■

Душан ГЛИШИЋ

НАДАХНУЋЕ НА ИЗВОРУ ЖИВОТА

Немамо националну стратегију, и то нам се свети, кажу стручњаци за демографију. Млади се правдају да све теже оснивају породицу јер им материјалне прилике то не дозвољавају. Брачни парови се задржавају на једном, евентуално двоје деце. Забрињавајући је број прекида трудноће, а за то време нестају читава села. Немамо подмладак који би поправио слику временског народа... Живот је скуп, али много је скупље када га нема. Одговоре на питање шта нам је чинити потражили смо од стручњака, људи добре воље, представника верских заједница...

Јесенас је Срећко пошао у школу. Ономад је донео прве петице на увид својој старатељици у Центру за незбринуту децу. Прича о ведром, паметном и лепом дечкићу уверава нас како време брзо пролази, а људске мане се споро мењају. Да се подсетимо: јавност је једне хладне зимске вечери била шокирана телевизијском вешћу и сликом да су ловци у атару једног сремског села нашли у рити тек рођену бебу. Тачније нањушили су је пси трагачи и довели људе до помодрелог новорођенчета. Касније ће лекари рећи да је било на рубу живота и спасено је у последњи час...

Малиша је убрзо освојио срца неговатељица које су га крстиле и дале име – Срећко. Одбачен од мајке, остављен у шипражју, прозебао и гладан, осуђен да напусти свет пре него што је у њега закорачио, успео је да победи судбину. Данас је Срећко опет на животној раскрсници. За њега су силно заинтересовани парови без деце који би га радо усвојили, али он би хтео међу вршњаке у неку хранитељску породицу. О томе ће неко донети одлуку у његово име...

■ ЦРНА ХРОНИКА

Нажалост, појава да се бебе остављају одмах по рођењу постала је нешто што нас згражава и плаши. На пример, за последњих годину дана у Ужицу су остављене четири бебе. На Одељењу за неонатологију тамошње болнице кажу да је главни узрок нежељена трудноћа. Према речима медицинског особља реч је о мајкама "углавном ниског интелектуалног нивоа и тешког материјалног статуса".

Нажалост, тиме није исцрпљена црна хроника. Листамо догађаје у фебруару и марту: у Бољевцу мајка бацила бебу у контејнер. Тело новорођенчета нађено у Тиси. На депонији у Свилајнцу задављено тек рођено дете. Трудница из села Дружетићи покушала самоубиство скоком у бунар. Само чудом је остала жива а плод је сачуван...

Познати адвокат Горан Петронијевић, који се бави изучавањем ове појаве, каже да се чедоморство сврстава у такозвана привилегована убиства, попут убиства на мах, лишење живота из самилости и убиства из нехата.

– Запрећене су казне од шест месеци до пет година, што се заснива на претпоставци битно смањене урачунљивости, као последица хормонског поремећаја жене пре и после порођаја. Уколико би судски вештаци утврдили да чедоморство није почињено у стању смањене урачунљивости, онда би се такво дело третирано као класично убиство – каже господин Петронијевић.

Бизарна вест из једног италијанског града где су отворене кутије за "одлагање" нежељених беба, свакако није узорна идеја већ решење у самоодбрани. Тамо је нарастао број исељеника и проблема, а један од њих су одбачена деца која су скончавала у контејнерима, по околним шумама, каналима... Појава је до те мере узбуркала јавност да су тражили хитно решење. И, ето, донето је...

Вратимо се нашој муци. Чувени хуманиста професор Павле Шафарик је још 1840. године утврдио да у Србији живи пет и по милиона становника, истовремено забринут јер би по његовом мишљењу, имајући у виду прилике и окружење, тај број морао бити двоструко већи. Нарочито у селима и варошицама које су "језгро српског рађања". Такође, визионарски је предвидео како ће историјске буре које незаобилазно дувају преко наших простора неумитно успорити демографски просперитет.

■ ЗАЧАРАНИ КРУГ

Тако је говорио мудри професор, а где смо данас?

Широм земље Србије живи свега 6.180.000 људи. Свакако, далеко мање од онога што је могуће и логично. Стручњаци Унеска који се баве светском демографијом и изучавају, боље речено прате развој свих земаља, кажу да би Србија требало да броји између осам и по до десет милиона житеља. Тачно је да су нас у новијој историји задесиле многе несреће, ратови, пустошења, отимања... Међутим, масовне губитке људских живота доживели су и Пољаци, Руси, Јевреји, па су се опоравили и поправили демографску слику. Од периода који помиње професор Шафарик, Албанаца је седам пута више, Турци су четворостручили популацију, румунски народ се увећао за 45, а бугарски 35 посто.

Шта рећи на податак да су Српкиње од завршетка Другог светског рата до данас, више од десет милиона пута прекинуле трудноћу. Према подацима Републичког завода за статистику, сваки склопљени брак прате скоро два развода. У просеку породица има (нема) једно дете (0,88 одсто). Тужним бројкама морамо додати да у Србији живи 58,05 процената нежељених мушкараца и чак 66,2 одсто жена.

Ако се овако настави Срби ће као народ нестати за 500 година, док би 2100. године постали национална мањина у сопственој држави.

Најчешће се каже да су на потезу политика и политичари, влада и посланици. Они одлучују, да ли баш о свему? Тешко да могу променити погледе и навике, свест у којој је превисше страха а премало одлучности. Велики српски песник Душко Радовић био је познат по бритким опаскама на многе друштвене појаве. У парафрази његових стихова данас налазимо коментар и поруку младима: "Док ви не нађете с ким ћете, па како ћете и где ћете, дете вашег комшије је проходило, а друго је на путу, па ви видите." Иначе, песник је много волео децу, често им се обраћао, писао о њима и за њих. О родитељима, брижним и онима који то баш и нису, такође. На свој начин доприносио је наталитету.

Иронични стихови познатог рокера Боре Ђорђевића плод су, како каже, његовог гнева према конформизму, идеји девојака да радије летују на азурној обали него да заплоче у брачне воде: "Наталитет опада па Србија пропада, то ми се не допада..." А књижевни великан Лав Толстој је рекао: "Рука која њише колевку, управља светом."

Госпођа Лепосава Главовић је председик Удружења "Опстанак" које се деценијама бави проблемом беле куге.

– До 1981. године није се смело говорити о наталитету у Србији. То је, једноставно, била табу тема. И данас, најалост, политичари гурају овај велики проблем наше државе под тепих, иако сви у Скупштини добро знају каква је ситуација. Сви посланици су

ВЕЧНА ПОРУКА

Судбину српског народа у вишевековном суживоту на овим просторима дели и јеврејски народ. Када је у питању породица и рађање, њихова вера сасвим је јасно одређена. Рабин јеврејских општина за целу Србију, Исак Асијел каже:

– Све лепо пише у Првој књизи Мојсијевој – *волите се и множите*. Вечна порука и обавеза чврсто је утемељена у нашој вери. Млади треба што пре да оснују породицу и имају децу. Не постоји оправдање у економским тешкоћама. Породице и деца су покретач снаге и идеје, када се хоће ствара се. Друго је питање што су се и они утопили у померени систем вредности где материјална добра односе превагу у односу на моралне скрупуле. То има за последицу себичлук, непостојање жеље да се одрекну јефтине забаве и пролазних задовољстава. Човек се мора окренути породици, деци. Са њима треба водити што је могуће више времена. Погледајте на шта личе породице које се једва окупе за недељним ручком.

Одговор на овакво понашање је, сем осталог, јеврејски обичај *Шабат*. То је окупљање једне или више породица у вечерњим часовима када се искључују телефони, телевизори, све што омета мир. Уз јело се воде разговори без тешких тема, а деца су уз родитеље, у кругу пријатеља. Тако осећају сигурност, веру, стичу позитивне навике. Исто важи за суботњи ручак, након одласка у синагогу.

Рађање и деца су смисао живота. Што се тиче прекида трудноће, јудаизам то оправдава само у једном случају, ако плод угрожава живот мајке.

добили књигу професора др Марка Младеновића "Србија, свећа која догорева". У опсежној студији предочен је његов три деценије дуг рад, анализа стања, поруке, поуке. И до данас нисам чула ни коментар, а камоли нечију иницијативу да се ситуација измени – каже госпођа Главовић уз констатацију:

– Нацрт *Закона о сузбијању беле куге* мора хитно у скупштинску процедуру, а да Скупштина о томе почне да расправља и донесе политичке одлуке у корист Србије. Народ треба да зна какво је стање наталитета у држави. Са највишег места, од најважнијег органа власти. Подаци су поражавајући. Ако се усвоји нацрт Закона чији је аутор професор Младеновић, биће нам потребно десет до двадесет година да постигнемо просту репродукцију. Тада нам млади

Синод Српске православне цркве лако и недвосмислено тумачи своја непоколебљива начела вере везана за породицу, децу, чин рађања... Љубав и добротинство се подразумевају, свеколика помоћ сиромашнима, помоћ да се подигну најмлађи и да их је што више. Самим чином зачећа почиње живот, тако да је одузимање права детету да дође на свет, ма у ком периоду трудноће, практично чедоморство. Српска православна црква, тачније њено учење, не само да осуђује прекид трудноће и сматра неморалним чином већ га поистовећује са богохулним одузимањем права детета на живот.

Нажалост, у нашој широј јавности мало је познато да патријарх српски господин Павле лично стоји на челу акције под називом "Удахнимо живот Србији", која је трајног карактера, а циљ је да се на све

начине да допринос борби против беле куге, подстакне рађање, увећају породице, помогне материјално угроженим родитељима и њиховој деци. Циљ није да се маше бројкама кућа, износи ма донација, набавкама учила, хране и одеће, већ само истинска, несебична, дубоко хумана и хришћански благословена рука која у духу своје вере помаже. Свуда и свагда. Такође и нажалост, мало је познато да се његова светост патријарх Павле одрекао свих припадности, укључујући и пензију, како би их поделио онима који немају, поготово за подизање деце. Пример какав се ретко среће, зар не?

Међутим, у Синоду Српске православне цркве пожалили су нам се на све учесталије прозивке од појединих чланова, неких невладиних ор-

неће напуштати ову нашу лепу земљу већ ће овде радити, стицати, формирати породице и рађати.

Знам да је ово велики проблем, али ако смо добронамерни и уколико истински волимо Србију, наћи ћемо решење – поручује госпођа Главовић.

■ ТРАЧАК НАДЕ

Када у сржи големе невоље лежи материјални фактор онда проблеми запошљавања младих никако не смеју остати мртво слово на папиру. Сви који су стекли дипломе треба најкраћим путем да стигну до радног места. Ако нема друге, словом закона. Исто је и са стамбеним питањем. Покушаји владе да подстакну банке јесу за сваку похвалу. Стамбени кредити су један од начина да се помогне младима, али фер кредити са постојаним камата-

ОСНОВА ЉУДСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

У београдском жупном уреду Римокатоличке цркве добили смо тумачење њихове вере када су по среди породица, брак и рађање. Породица је основ људске заједнице, уздигнута на ниво сакраманта. У брак ступају жена и мушкарац. Дакле црква се оштро противи хомосексуалним везама и браковима. Врхунац њихове љубави јесу деца. Вера забрањује контрацептивна средства и свако зачеће је Богом дато.

Прекид трудноће је тешки грех супротан петој Божијој заповести ("Не уби"). Ових дана је папа Бенедикт опширно говорио о праву сваког зачетог детета да буде рођено. Чак и она деца за које медицина утврди да ће доћи на свет са неком аномалијом. И они имају право на живот. Међу људима мора бити места за све...

ма, а не лихварско задуживање и зеленашка отимачина. Има помака, али се све ради некако стидљиво, без енергичног става и дугорочног програма.

– Невероватно је колико наши лидери не схватају да убрзано нестајемо као народ. Ако умре матица, умреће и дијаспора. Онда ћемо се скупљати у "сабирном центру" небеске Србије. Ми нисмо као Јевреји да се вратимо после 2.000 година. Наш пут може бити пут без повратка – упозорава професор др Марко Младеновић, по многим мишљењима водећи стручњак за област демографије,

заговорник рађања, велики борац против беле куге и прекида трудноће. Признати стручњак је творац *Закона о обнављању становништва и заштити деце*.

– Морамо се лечити од митоманије, ината, неслоге, од деоба и сеоба, хазарског синдрома, самоубилачког порива... Срби, најзад, морају да се сложе, множе и обоже. Потребан нам је култ духовне величине (као код Јевреја), треба нам снаге да бисмо опстали. Постали смо некако равнодушни, разочарани, сумњичави, као да нам је свеједно хоће ли убудуће на нашим просторима живети Кинези или Енглези, Бошњаци или Албанци – упозорава професор Младеновић и тврди да постоји решење:

– Одлучном прерасподелом националног дохотка могуће је готово безболно обезбедити сасвим довољна средства за стварање и подизање потомства ове земље. Велике резерве леже и у дијаспори. Често сам говорио и поновићу, једино рађање четвртог детета може битније поправити демографску структуру. Наравно, држава мора наћи средства и за подстицај рађања првог, другог и трећег детета, а посебно треба помоћи породицама са четворо и више деце. Још нешто, у поменутом нацрту Закона прецизирано је оснивање фонда који би се звао "Дечији динар". Идеја је да се од сваког склопљеног посла одвоји динар који би био намењен деци. Из тог фонда би се лако издвајали далеко већи дечији додаци и то прогресивно, од првог детета па надаље. Такође, неопходно је да се материнство призна као позив. То није ништа необично у многим земљама. Шта је суштина? Мајка са троје и више деце посвећује се њиховом подизању и васпитању. Добија редовно плату и тече јој радни стаж. Наравно, продужетак плаћеног породичног одсуства такође је део плана.

Сви артикли намењени деци морају се у великој мери ослободити пореза, а посебна средства држава треба да одвоји за лечење стерилитета. Све треба учинити како би се Срби масовно враћали у матицу, а не да се и даље исељавају. Треба штампати поштанске марке намењене деци, затим узимати већи део од пореза од игара на срећу. Незаобилазна тема је повратак селу. Тамо леже неисцрпне биолошке резерве које могу спасити Србију од депопулације.

Посебну одговорност носи школа, образовни систем уопште, програми по којима деца похађају наставу. У њима мора бити више речи о друштвеним вредностима, породици, односу према родитељима, љубави, деци... И средства јавног информисања могу дати огроман допринос развоју популације.

ганизација како СПЦ наводно не чини довољно не би ли спречила насиље над њима, помогла им подизањем објеката посебне намене, да се не оглашава по том питању и слично. Што би наш народ рекао, *где ће им душа?* Наравно да ниједна наведена примедба не стоји. Ако за тренутак занемаримо већ наведене податке, нека ти новокомпоновани "добročинитељи" пажљиво послушају, сем осталог, речи патријарха током највеће службе Велике лектнемије, молитве за цео свет, па ће чути и речи намењене злостављаној деци, тачније онима који зло над њима чине.

А што се тиче објеката за децу, СПЦ их је подигла и даровала, чиниће то и у будуће, нарочито онда када јој се врати насилно и неправедно одузета имовина и земљиште. Реч је о великом броју објеката и на хиљаде ари земљишта. Ту се планира смештај незбринуте деце, проширење помоћи хранитељским породицама, простор за школе и вртиће. Свега онога што најмлађима недостаје, а преко је потребно. Ових дана јавности су се обратили представници владине Дирекције за повраћај имовине. Чврсто су обећали да ће приоритет имати црква и да ће се то питање решавати по хитном поступку.

Уместо што често и без сваке мере величају кич, необуздани едонизам, лаку забаву..., добро би дошли прилози посвећени истинским проблемима младих где би лакше препознали себе.

■ ЗДРАВ О ЈЕЗГРО

Ситуација јесте тешка, али треба се борити. Свака ваљана иницијатива ипак уроди плодом. Додуше, код нас човек заиста мора да се помучи. Зато су нам драгоцене енергични и стручни људи попут професора Младеновића. Срећом, он није усамљен. Напротив.

– Рађање је најузвишенији чин за жену. Све прође, мода, каријера, ова и она материјална задовољства. Оно што заиста вреди и даје радост жени је материнство – каже мр Биљана Спасић, аутор књиге "Зашто Срби нестају", која је доживела четврто издање.

– Пре десетак година писала сам магистарски рад и истраживала демографску структуру Србије. Веома су ме забринули подаци до којих сам дошла. Готово ме уплашило сазнање да смо после Јапанаца најстарији народ на планети с просеком од 40 година. Посебно ме погодила чињеница да нам прети опасност постанка мањине у властитој држави. Настави ли се овај тренд, број малолетног становништва 2021. године спустиће се испод 20 одсто. А реч је о популацији која представља репродуктивни, радни и одбрамбени потенцијал. Додајмо томе да смо са 250.000 насилних прекида трудноће годишње неславни рекордери – истиче госпођа Спасић. Та хумана мајка у својој племенитој мисији путује по земљи, држи предавања, обраћа се јавности, даје предлоге, апелује... Лане је одржала 90 предавања на тему natalитета. Путујући широм Србије уверила се, каже, да у нашем народу постоји здраво језгро и витално ткиво народа. Право надахнуће нашла је на извору живота. Своје искуство са терена пренела је не само међу корице нове студије већ и великом броју интелектуалаца које окупља Удружење за борбу против беле куге "Опстанак", чији је један од потпредседника. Предавања, путовања, фото и видео материјал сама је финансирала продајом књиге. ■

Бранко КОУНОВИЋ

Муслиманска верска заједница и њени верници део су нашег друштва. Промисљајући о проблему који нас погађа, Главни београдски муфтија Мухамед Јусуфспахић каже:

"Породица је основни стуб друштва, људске заједнице у целини и појединца. Ислам посебну пажњу посвећује баш породици, која је уједно и први амбијент са којим се сусреће новорођени човек. Хармонија породице услов је хармонији друштва и појединца. Љубав међусобну нам је Бог усрдио и она је магнет који привлачи свако добро човеку. Рађање човека је благодат Божија. Благодат родитељима, самом новорођенчету, заједници широм. То је чин у коме је сажета порука с поучком. Постојање деце у нашим животима омогућује реалнији приступ животу. Деца су у исто време објекат и субјекат одгојног процеса. Породица је тако школа у којој понајвише науче учитељи. Божији благослов везан је за њих уз одгој исправан, и казна ако се одговорност не изврши. Још већа је казна проузрокована немарношћу. Брак је штит, индивидуалног и друштвеног морала. Деца су штит менталне равнотеже појединца и биолошког опстајања човечанства. Разлог су поноса оних који су им дружили, уз помоћ Творчеву, одгој, браћу и сестре, (с) којима ће бити добročинитељи.

Прекид трудноће је начелно забрањен по исламским прописима. Он може бити дозвољен ако његово извршење неће штетити мајчином здрављу. Услови који га чине дозвољеним су угроженост мајчиног здравља и живота трудноћом и породом, или утврђена аномалија детета, и као таквог, подвлачим пожељно га је спровести до краја шесте недеље трудноће, а могуће га је извршити и касније у случају овакве нужде.

Верујемо у план Божији, Његову мудрост и исправност. Наши животи део су његовога плана. Део његовога плана је и то да и ми људи имамо своје планове, али да смо свесни да се остварује оно што План је Божији, макар се остваривало баш оно што планирасмо ми. Свест о томе зове се вера. Убеђење да ће нам деца донети беду, бедно је, јер беду ће нам донети лењост наша, а свако биће са собом носи опскрбу своју, свемилосном мудрошћу Творчевом. Таква је став и према планирању породице. Тако је било и онда док Ева је близанце само, рађала за време јединствене људске породице. Тако беше и када су Заветом Старим – Тором Аврамови Агарјани навештавани као многољудни народ, и онда кад се Заветом Новим – Јеванђељем, ништа у том погледу променило није, и онда када је Заветом Последњим – Кур'аном такав став остао."

ОДГОВОРИ СУ У КЊИЗИ

“Идеологија и историја”,
Одбрана, бр. 36, 15. март 2007)

Као аутор дела “Последњи српски ђенерал – вештина ратовања”, које је после промоције (20. фебруар 2007) у виду приказа представљено читаоцима “Одбране”, у броју од 1. марта, прозван сам да одговорим на неколико питања др Милана Терзића, научног сарадника Одељења за војну историју Института за стратегијска истраживања.

Господин Терзић вели да је “наслов књиге нетачан, јер је Дража Михаиловић био официр југословенске војске...”

Подсећам да Уредба о формацији (АВИИ, ЧА ВК ЈВО, К-5, бр. рег. 4/4) регулише да се ЈВО састоји из три посебне армије: српске, хрватске и словеначке и групе муслиманских корпуса. Мени није познато да се ђенерал Михаиловић изјашњавао као припадник неке друге нације, а видело се да је експеримент “југословенски народ од три племена” пао на самом почетку.

Друга примедба односи се на коришћене изворе. Могу да кажем да сам користио 12 кутија архивске грађе Војноисторијског института, које имају до пет фасцикли, а фасцикле између 30 и 50 докумената; а “извори из прве руке” су објављене књиге команданата корпуса и бригада ЈВО, које се могу наћи у понеким књижарама, што је све побројано у књизи на стр. 469–471.

Следећа примедба се односи на то да су ђенерала Михаиловића савезници “издали” и оставили, па господин Терзић категорички тврди “што је ненаучно, поједностављено, површно сагледавање, које указује на непознавање општег контекста догађаја у Другом светском рату”. Затим мало даље пише: “Иако се аутору одају толика признања, у тексту се каже да му је остало нелогично зашто је Тито као вођа паравојске дошао у први план. Ако и сам није закључио, шта ће нам таква књига која не даје одговор на то, по нама, суштинско питање у Другом светском рату...”

Такве оцене и квалификације не стоје јер “Последњи српски ђенерал – вештина ратовања” управо даје одговоре на сва та питања, посебно на “суштинско”, у што би се уверио и сам господин Терзић само да је прочитао поглавље – *Савезничка специјална операција против Југословенске војске*, које обухвата 164 странице, у којем су објашњени разлози за покретање такве операције, њен циљ, снаге, средства, начин реализације и последице које и данас трају. Ту се налази одговор на питање зашто је Тито, као вођа паравојске, дошао у први план, а савезници издали Војску Краљевине Југославије.

У реаговањима на новинарски приказ књиге даље Терзић наводи да се “у тексту Д. Михаиловић представља као високоморалан, што ништа не значи у контексту одређења тога појма у Другом светском рату... Истиче се његово командантско маневрисање и тражење немогућег излаза, а ми се питамо (не знам да ли је то питање и одељења Института?) каква је то вештина када се тражи немогући излаз”.

Опет могу да кажем да у овом случају господин Терзић није прочитао поглавља у књизи – *Командантске особине*, које почиње с осећањем дужности и официрске части (има их 13), и Пропусти у командовању. Мишић и Тепић су помињани у том контексту и врло је занимљиво да он, академског звања, то схвата као да је идеологија, а не да је реч о фундаменталним принципима ратне вештине.

На крају Терзићев закључак: “Питамо зашто се у вези историографије не консултују надлежне институције у Министарству одбране које се баве том науком...”. Питање ми је нерасуђљиво, јер сам много времена провео у Војном архиву Војноисторијског института радећи на дипломском раду у Генералштабној школи, а затим припремајући књигу о којој је реч, и не верујем да сам иоле неки документ погрешно протумачио и представио. ■

Генералштабни пуковник у пензији
Новица СТЕВАНОВИЋ

УМЕСТО ОДГОВОРА

“Последњи српски ђенерал – вештина ратовања”,
Одбрана број 35, 1. март 2007, и “Идеологија и историја”,
Одбрана број 36, 15. март 2007)

Без жеље за полемиком, мада сам лично “окривљен” у реаговању др Милана Терзића за приказ најновије књиге Новице Стевановића о Дражи Михаиловићу, имам задовољство да, уместо одговора др Терзићу, јавности пренесем образложење жирија о додели награде “Драгиша Кашиковић” за публицистику у 2007. години Новици Стевановић за књигу “Последњи српски ђенерал – вештина ратовања”. Оно гласи:

“У складу са нашом народном изреком да за истину никада није касно, последњих година се, с почетка опрезно и емотивно, а с временом све самосвесније и аргументованије у низу књига кристалисала права истина о Југословенској војсци у отаџбини и њеном изузетном и трагичном врховном команданту Дражи Михаиловићу. Коначно можемо рећи да након више од шест деценија, захваљујући неколицини непоткупљивих, часних и професионално одговорних историчара, онај ко жели да зна праву истину може да је сазна, чиме се наша историографија искупила за деценије грехова и грешака у домену властитог рада и постојања.

Жири је са задовољством донео једногласну одлуку да се ова награда за публицистику додели Новици Стевановићу за књигу *Последњи српски ђенерал – вештина ратовања*, чиме је овај наш донедавно активни официр, а већ двадесет година изузетно плодни војни историчар и публициста, рекли бисмо ваљано и логично, заокружио своју трилогију из историје ратне ве-

штине. Уз књигу коју данас награђујемо, ту трилогију чине његове две претходне књиге: *Ратна лукавства српске устаничке војске (1804–1815)* и *Вештина ратовања Војда Карађорђа*.

Стевановићева књига темељно и аргументовано тражи одговор на питање коме је и зашто требало да се истина о Југословенској војсци у грађанском рату и Другом светском рату свим средствима сакрије, баш као и гроб последњег српског Генерала. Чак је и британски министар спољних послова Ентони Идн признао да му је енглеска издаја Михаиловића најтежи терет на савести у целокупној политичкој каријери, само овде никада и нико из другог нашег антифашистичког покрета није желео да призна ништа што би расветлило истину о нашем *генералу мртве војске*. Био је то почетак несавесног моралног сунврата, чије трагичне последице живимо и данас кроз поделе, омразе, лажи, политичка убиства и накарадно схваћен патриотизам. Није чудно што из историје ништа нисмо научили, с обзиром на то да смо себи дозволили да о сопственој новијој историји истину заправо и не знамо или нећемо да је прихватимо."

Поменута награда аутору ове књиге уручена је у Министарству дијаспоре Републике Србије, 8. марта 2007.

Награду су потписали председник жирија књижевни критичар Љиљана Шоп и чланови жирија књижевници Александар Чотрић, Миодраг Јакшић, др Славомир Гвозденовић и новинар Предраг Мандић. ■

Душан МАРИНОВИЋ
уредник у магазину "Одбрана"

Управни одбор фондације "ДРАГОЈЛО ДУДИЋ"
расписује

36. наградни књижевно-публицистички

КОНКУРС

за необјављена оригинална књижевна и публицистичка дела на тему ослободилачких ратова српског народа за 2007. годину

1. Конкурс за књижевност отворен је за све књижевне врсте: романе, драме, збирке песама и поеме, збирке приповедака, новеле, сценарија, есеје, мемоаре и документарна књижевна дела на тему ослободилачких ратова српског народа.

Конкурс за публикацију отворен је за дневнике, историјске и мемоарске записе, биографије, хронике, монографије, студије и друге истраживачке радове са тематиком ослободилачких ратова српског народа. Публицистички радови треба да буду аутентични, засновани на провереним историјским изворима и да тематиком представљају новину. Магистарски радови и докторске тезе могу конкурисати уколико нису објављени.

Право учествовања на конкурсима имају грађани Републике Србије и други заинтересовани.

3. Радове потписати шифром, а у посебном затвореном коверту доставити име и презиме, адресу и шифру аутора. Радови се примају до 1. јула 2007. године.

4. Најбољим радовима доделиће се три новчане награде из књижевности и три из публицистике, а висина награде биће накнадно одређена.

5. Рукописи, који пре завршетка Конкурса буду објављени у било ком виду, неће се узимати у обзир.

6. Резултати Конкурса биће објављени у јавним гласилима до 17. новембра 2007. године.

7. Радови треба да буду на српском језику и до 20 ауторских табака. Откуцане радове доставити на адресу: Фондација "Драгојло Дудић", 11000 Београд, ул. Савски трг бр. 9/4, са знаком "За Конкурс".

Сва обавештења могу се добити на телефон: 011/2641-494.

УКРАТКО

"ЗЛАТНИ БЕОЧУГ" ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

Културно-просветна заједница Београда доделила је 21. марта награде организацијама и појединцима за културни допринос у 2006. години. Међу добитницима је и Војна академија којој је додељен "Изванредни златни беоцуг".

Награда "Златни беоцуг" установљена је 1970. године. Председник жирија за доделу признања за прошлу годину била је сликарка Оља Ивањицки. Према одлуци жирија "Изванредни златни беоцуг – за животно дело" припао је редитељу Емиру Кустирици, глумцу Павлу Минчићу, композитору Жарку Петровићу и академику Миодрагу Протићу. "Изванредни златни беоцуг" додељен је Војној академији и Матици исељеника Србије, а награду "Златни беоцуг" добило је 18 организација, установа и појединаца из области културе, науке и спорта.

Свечано уручење награда је 12. априла ■

НОВИ ДОКТОР НАУКА

Потпуковник мр Сафет Муратовић, заступник директора Дирекције за туризам и производњу одбранио је 22. марта докторску дисертацију "Управљање еколошким ризиком при водоснабдевању у ванредним условима", на Географском факултету Универзитета у Београду.

Председник комисије наставно-научног већа београдског универзитета била је професор др Љиљана Гавриловић, а у комисији су били професор др Јован Деспотовић, професор др Душан Стајић, професор др Зоран Стевановић и ментор професор др Милутин Љешевећ. ■

ОФИЦИРСКИ БАЛ У ЧАЧКУ

Већ традиционални официрски бал у Чачку, који организују Општинска организација резервних војних старешина и Техничко-ремонтни завод, 16. марта одржан је по осми пут. Официрски бал отворио је генерал-мајор Драган Катанић, командант Ваздухопловства и ПВО, а госте су у име организатора поздравили резервни пуковник Драган Васовић, идејни творац ове манифестације, и пуковник Војислав Миланковић, директор ТРЗ Чачак. Специјално признање – официрска сабља, ове године додељена је пуковнику мр Данку Јовановићу, начелнику Управе за одбрамбене технологије.

Официрски бал у Чачку први пут је одржан 1999. године, обнављајући традицију таквих манифестација у српској војсци. Вече дружења, плеса, песме и игре, коме је ове године покровитељ чачанска општина, окупило је активне и пензионисане официре, генерале и адмирале, њихове супруге и пријатеље из Чачка и других градова Србије.

Вече су улепшали чланови чачанског КУД "Абрашевић" са традиционалним плесовима, приређена је ревија хаљина из периода грађанске Србије, стихове је казивала студент глуме Тијана Вујиновић, а наступили су и оперски певач Оливер Њего, естрадни уметници Нада Попов и Зоран Бркљач и Уметнички ансамбл "Станислав Бинички". ■

Р. М.

ВОЈНА СЛУЖБА БЕЗБЕДНОСТИ
ШВАЈЦАРСКЕ ВОЈСКЕ

НОВИМ

Иако више од 200 година није ратовала, Швајцарска посвећује знатну пажњу одбрани земље. Будно је пратила војно-политичку ситуацију и догађања у ширем окружењу и томе прилагођавала организацију своје војске и система одбране.

ОДГОВОР РИЗИЦИМА

Швајцарска конфедерација је систем одбране и организацију војске прилагодила чињеници да је врло мала вероватноћа непосредног оружаног угрожавања државе, али да може бити изложена "новим" безбедносним изазовима, као што су тероризам, организовани криминал и слично. Закључено је да у новим околностима војска мора бити способна да учествује у заштити становништва, пре свега када се догоди катастрофа и у другим ургентним приликама, али и да учествује у заштити националних интереса Швајцарске у земљи и иностранству.

■ МИЛИЦИЈСКИ МОДЕЛ

Да би војска и организацијски одговорила тим захтевима сачињен је пројекат "Војска 21", који је спроведен до краја 2004. године. У принципу, иако је у основи задржан милицијски модел организације одбране, бројна величина војске је смањена, али је повећан број професионалних војника, уз задржавање регрутног система и увођење могућности "продуженог" служења војног рока. У оквиру тог пројекта посебна пажња посвећена је војној служби безбедности. Она је дефинисана као професионална војна организација којој су додељени следећи задаци: праћење безбедносне ситуације и процене; заштита информација, војних објекта-

та и информатичка безбедност; обављање послова војне полиције – сузбијање криминала, ред и дисциплина (поредак), послови саобраћајне војне полиције и заштита људи и објеката (кључних инфраструктурних објеката одбране); пружање физичке заштите лицима на служби у савезној влади и министарству.

Уз то, у њеној надлежности је и праћење и уништавање неексплодираних убојних средстава и војно и хумано деминирање. Према потреби ангажује се и за пружање помоћи органима цивилне власти (по кантонима).

Надлежности војне службе безбедности нису само класични војнополицијски послови, већ је овлашћена и да прикупља и обрађује податке о лицима у функцији заштите војних информација и објеката. Такође, служба обавља и неке контраобавештајне послове, пре свега у функцији заштите припадника војске и њених активности од шпијунаже, саботаже и других недопуштених активности.

Реч је, дакле, о служби јавне безбедности у војсци, са задацима који су комплементарни осталим војним, али и полицијским и безбедносним службама Швајцарске. Као елемент највишег нивоа борбене готовости, оспособљена је, у оквиру додељених задатака, да тренутно (без посебне припреме) интервенише и у Војсци, и у функцији подршке цивилним органима власти, пре свега полицији. При томе војна служба безбедности није ни у ком случају конкуренција цивилној полицији и власти. Изван Војске интервенише у строго одређеном оквиру, пре свега у функцији заштите Савезне владе и самог Министарства одбране и по позиву – захтеву цивилних органа власти. Такође, припадници војне полиције ангажовани су и у заштити швајцарских амбасада у иностранству. Швајцарска, као правна и демократска држава је све то дефинисала и уредила законима и прописима.

У организацијском смислу команда војне службе безбедности налази се у саставу копнених снага, али је њена надлежност

проширена на целу војску. Сама команда организацијски је оспособљена да управља пословима војне безбедности. Непосредно се бави израдом одговарајућих безбедносних процена, безбедносним проверама и заштитом информација (укључујући и информационе системе), издавањем безбедносних лиценци припадницима војске, али и кадровањем, контролом и финансијским пословима за потребе саме службе.

■ ОРГАНИЗАЦИЈА СЛУЖБЕ

За спровођење додељених задатака војна служба безбедности организована је у четири батаљона војне полиције и четири посебна детањмана војне полиције. Те јединице су непосредно подређене команде војне службе безбедности, уз одређене обавезе према локалним војним командама и цивилним властима.

Припадници швајцарске пешадије

ЗАДАЦИ

Војна служба безбедности обавља следеће задатке: прати војну ситуацију из области безбедности; брине о заштити војних информација и објеката, али и о информатичкој безбедности; обавља послове криминалистичке и полицијске поретка у Војсци; предузима, када је војска ангажована на пословима промоције мира, превентивне мере ради заштите Војске од шпијунаже, саботаже и других недопуштених активности и приступа истраживању добијених sazнања; штити лица која раде у Савезној влади, Министарству, али и друга лица, када су њени припадници задужени да помажу или активно учествују у томе. (Према члану 100. Федералног закон о војсци и војној администрацији)

Специјално возило војне полиције LAV-3 Pirana

мљи и иностранству. То подразумева и обављање послова заштите швајцарских граница (гранична служба), обављање послова војне полиције у иностранству (у мировним мисијама, у којима учествује Швајцарска), заштита амбасада у Швајцарској и иностранству, обезбеђење значајних скупова (међународних конференција) и помоћ у обуци јединица војске. Припадници тог батаљона учествују у саставу контингента (чете) Швајцарске војске у саставу снага Кфора на Космету.

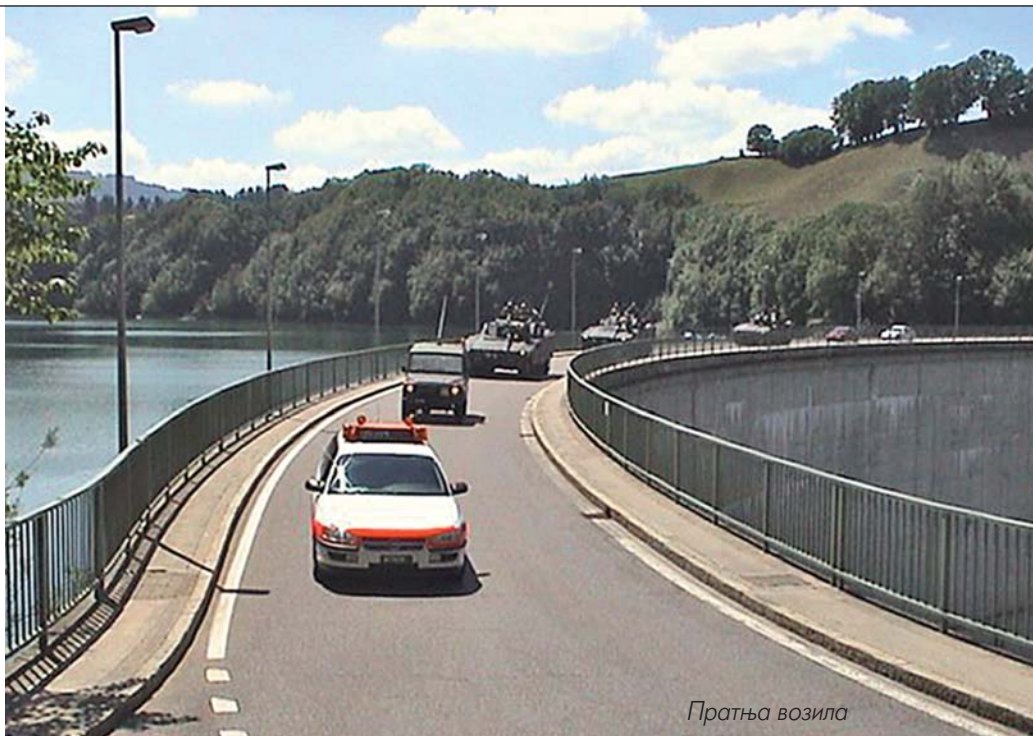
Постоје укупно четири специјализоване јединице војне полиције: Деташман за обезбеђење Савезне владе, Деташман за заштиту војне полиције, Деташман за специјалне задатке и Служба за безбедност војне полиције.

Деташман за обезбеђење Савезне владе јесте јединица милиције (резерве), коју *de facto* чине припадници цивилне полиције, али је у командној надлежности војне службе безбедности. Деташман за заштиту војне полиције је јединица намењена за заштиту одређених лица из Војске и Министарства, и других органа власти у Швајцарској и иностранству. Има око 40 припадника. Деташман за специјалне задатке је специјална антитерористичка јединица намењена за обављање посебно опасних и осетљивих задатака. Служба за безбедност војне полиције је јединица састављена од професионалних и резервних (милиција) припадника војске, а намењена је за предузимање превентивних мера на заштити војске од шпијунаже, саботаже и других забрањених активности. Практично, ради се о контраобавештајној јединици.

Према пројекту развоја Војске у периоду 2008–2011. године предвиђено је да се два батаљона војне полиције за обезбеђење угасе, а формира Деташман за контраобавештајне послове, независно од Деташмана војне полиције за безбедност. Послове заштите објеката преузели би пешадијски батаљони који су и до сада имали улогу ојачавања војне полиције у одређеним ситуацијама.

■ ЦЕНТРИ ЗА ОБУКУ

Обука се спроводи у два центра. Центар за обуку "Исток" у Кројдлингену (Kreudlingen) основни је центар намењен за обуку старешина, пре свега у вештинама руковођења, планирања и спровођења послова безбедности. Обука се изводи у сарадњи са Војном академијом и Школом за професионалне подофицире. Центар за обуку "Запад" у Сент Морицу – Лавеј (St. Maurice – Lavey) намењен је за обуку војне полиције и садржи основну обуку за старешине војне полиције (Школа војне полиције), избор кандидата за службу у територијалној и мобилној војној полицији, усавршавање припадника војне полиције на наменским курсевима (курс за заштиту лица, за

Пратња возила

ШВАЈЦАРСКА ВОЈСКА

Швајцарску војску чине: Генералштаб, Команда Копнене војске (КоВ) и Команда ваздухопловних снага.

Под командом КоВ се налазе: четири војнотериторијалне команде; четири бригаде пешадије, три бригаде планинске пешадије, две оклопне бригаде; једна бригада логистике; једна бригада за подршку командовању (тежишно веза). У наоружању КоВ је и: 87 тенкова (*Леопард*); 580 оклопних транспортера М 113; 280 оклопних транспортера 2000 (*Piranha*); 224 самоходне хаубице М 109; 120 "ловац на тенкове" *Piranha TOW*; 288 лаких ПА ракетних система "Stinger"; 54 лансера ПА ракета "Rapier".

Под командом ваздухопловних снага су: бригада авијације, бригада ПВО, али и бригада за подршку командовању. У опреми ваздухопловних снага су: 33 авиона F – 18 C/D; 55 авиона F – 5 E; 35 хеликоптера *Aleut III*; 27 транспортних хеликоптера (*Super Puma* и *Koguar*); 37 авиона *Pilatus PC-9*; 11 авиона *Pilatus PC-11* и 8 других ваздухоплова.

обезбеђење скупова, прецизног гађања, за обезбеђење амбасада, и сл.).

У швајцарској војсци Центар за обуку у деминирању и уништавању неексплодираних муниција је у саставу Војне службе безбедности. У њему су запослени војни и цивилни стручњаци, а задужен је за све послове хуманог и војног деминирања на националној територији и ангажовање у оквиру међународних мировних операција. Више пута припадници тог центра су спроводили обуку припадника страних армија и обављали послове деминирања у земљи и иностранству.

■ УНУТРАШЊА БЕЗБЕДНОСТ

У оквиру Војне службе безбедности Швајцарске, дакле, обједињени су класични војнополицијски послови (ред и дисциплина) са специјализованим полицијским пословима сузбијања криминала, физичком заштитом људи и објеката, заштитом информација и неким пословима опште безбедности (безбедносне провере и лиценце) и контраобавештајне заштите. На тај начин створена је рационална, поуздана и у условима сталног смањења бројног стања војске ефикасна војна безбедносна формација. Војна служба безбедности је организацијски замишљена да, како то каже начелник Генералштаба генерал Кристоф Кеки, осим заштите војске и послова одбране, попуњава "празнине" у обављању послова унутрашње безбедности у Швајцарској, а на основу важећих правних докумената. Несумњиво да су у Швајцарској свесни опасности која проистиче из безбедносних ризика современог света и да су Војска и њена безбедност значајна брана у заштити. Зато, иако првенствено војна, Војна служба безбедности је припремљена и намењена да, у оквирима дефинисаних задатака војске, подржи и помогне локалне и савезне органе власти Швајцарске конфедерације. При том је нико не сматра конкurentом, отуђеним центром моћи, већ саставним и нужно потребним делом система безбедности швајцарске државе. ■

Mr Драгољуб ЈЕВЂОВИЋ

БРИТАНЦИ НАПУШТАЈУ БАЊАЛУКУ

Готово сви британски војници у саставу мировне мисије Европске уније, који су били у бази у Рамићима, на периферији Бањалуке, наредних дана вратиће се кући. Њихово повлачење је у складу са оценом да је ситуација у Босни довољно стабилна. Од седам и по хиљада војника, колико их сада има, у Босни ће крајем године остати свега две хиљаде припадника страних армија. Британски контингент је први који ће се комплетан повући из мисије *Altea* у БиХ. ■

ВОЈНА САРАДЊА ЗЕМАЉА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

У земаљама региона током марта одвијала се интензивна дипломатска активност на плану јачања војне и војнотехничке сарадње.

Делегације оружаних снага Хрватске и Румуније разговарале су о билатералној војној сарадњи две земље, безбедно-

сној ситуацији у региону, искуствима ОС Румуније са аспекта европске безбедносне и одбрамбене политике (ESDP) и о учешћу њених јединица у операцијама подршке миру.

На позив министра одбране Карла Ерјавца, Словенију је посетила делегација македонског Министарства одбране, са министром Лазаром Еленовским на челу, и том приликом потписан је Споразум о билатералној сарадњи за 2007. годину.

Висока војна делегација Македоније посетила је Албанију и њене оружане снаге. Том приликом разговарало се о могућностима за побољшање и проширење билатералне војне сарадње и сарадње у оквиру Јадранске повеље. ■

БУГАРСКА ПОВЕЋАВА КОНТИНГЕНТ У АВГАНИСТАНУ

Бугарска ће од јуна ове године повећати свој контингент у мисији у Авганистану, са садашњих 84 на више од 400 војника. Одлуком парламента одобрено је спање две чете са укупно 355 војника у мисију ISAF, као одговор на захтеве са самита НАТОа у Риги, а ради стабилизације ситуације у тој земљи.

Осим те две оперативне јединице, Бугарска у Авганистан шаље и официре за рад у штабу мисије, прихватиће школовање официра авганистанске армије на Војној академији у Софији и без надокнаде уступити одређени број лаког оружја, муниције и друге борбене опреме. Повећање контингента у мисији у Авганистану део је

шире акције коју спроводи бугарско министарство одбране, а чији је циљ да се за учешће у мисијама оспособи близу осам посто припадника копнене војске. Тај проценат је сада око три. ■

Кувајт је представио првих шест хеликоптера AH-64D Longbow Apache, који ће ући у састав ратног ваздухопловства. То су први од 16 хеликоптера који су купљени од САД према споразуму из 2002. године.

У територијалним водама Пакистана одржана је међународна поморска вежба "Аман-Мир 07", на којој су учествовали ратни бродови из девет земаља: Пакистана, САД, Кине, Велике Британије, Турске, Италије, Француске, Малезије и Бангладеша и посматрачи из 24 земље Азије, Европе и Африке.

Атомски носач авиона "Роналд Реган" у пратњи групе бродова упућен је у воде Јужне Кореје, где ће учествовати у заједничким америчко-корејским поморским и копненима вежбама. Након завршених вежби он ће бити стациониран у јапанској луци Јокоосука, као главни ослонац 7. америчке флоте, одговорне за Тихи океан.

Влада Јапана је одлучила да у оквиру своје копнене војске формира посебне снаге за брзо реаговање, са око 2.000 припадника. Те снаге биће намењене за предузимање брзих акција против терориста и диверзаната и за учешће у мировним операцијама. Команда снага је у бази Асака у близини Токија.

Пољска ће до краја године формирати први специјални батаљон поморске пешадије, јединицу намењену борби против терориста и поморских диверзаната, али и за учешће у мировним операцијама НАТОа, УН и ЕУ.

Батаљон поморске пешадије биће смештен у граду Слупски на Балтичком мору.

Команда оружаних снага САД у Ираку планира да у току ове године размести нови систем за извиђање, осматрање и прикупљање обавештајних информација ISRIS (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance Information Service). Систем обезбеђује прикупљање обавештајних информација са различитих техничких система и беспилотних летилица, њихово складиштење у посебну базу података и доступност корисницима коришћењем стандардних Интернет браузера.

Јединице противваздушне одбране САД и Израела изводе заједничку вежбу са темом "Одбијање иранских ракетних напада на Израел". Вежба под називом "Можевелова кобра" изводи се у пустињи Негев. Циљ је увежбавање заједничких поступака и реаговање у ситуацијама ракетних напада на објекте војне или цивилне инфраструктуре Израела. ■

МОТОРНА ИНДУСТРИЈА СВЕТА
НА РАСКРШЋУ

ЛИМЕНЕ ЕКОЛОШКЕ ЕРГЕЛЕ

Упозорење светских стручњака да моторна возила спадају међу велике загађиваче атмосфере и да то утиче на убрзану промену светске климе, али и да ће нафте бити, највероватније, још само неколико деценија, произвођачи четвороточкаша веома су озбиљно схватили, тако да се истраживања њихових експерата све више усмеравају ка алтернативним изворима погонске енергије: биомаси, водонику, алкохолу, земном гасу и електричној струји

После веома озбиљног упозорења групе научника, према коме се наша планета већ увелико суочава са великим последицама због загађења атмосфере и ефеката “стаклене баште”, огласила се и Европска комисија (влада), знатно пооштривши захтеве које намећу *Протоколи из Кјота*, тражећи истовремено од произвођача возила да највише што је могуће смање емисију штетног угљен-диоксида са садашњих 165 на 80 грама по километру пређеног пута, што би се, сасвим разумљиво, постепено остваривало до 2020. године.

Доста строги захтеви су врло брзо изазвали негодовање произвођача аутомобила, који кажу да ће тако строге еколошке норме умногоме утицати на цену возила. Челници Европске уније, међутим, нису нимало спремни да попусте, па поручују произвођачима да нове прописе не треба схватити као терет, већ као изазов, због тога што ће и сами убрзо увидети да ће већу корист имати ако праве не само најудобније, брзе и безбедне аутомобиле, него и најчистије – у погледу заштите природе.

Тако се, ето, светска моторна индустрија, пре него што је очекивала, нашла на раскршћу, па се данас у развојним лабораторијама и истраживачким центрима, пре свега, најпознатијих аутомобилских гиганата, све чешће поставља питање: Којим правцем кренути?

Искрено говорећи, таква и слична питања многи експерти су почели да постављају много раније, када су увидели да развој мо-

торне индустрије неће моћи још дуго да се заснива на коришћењу фосилних горива. Геолози процењују да су резерве нафте у утроби наше планете толике да, у најбољем случају, могу да потрају стотинак година, мада има и истраживача који тврде да их при данашњем порасту потрошње неће бити ни до половине овог столећа. Ваља имати на уму и да данас на саобраћај одлази око 20 посто укупне потрошње светске енергије, при чему се енергија за друмски саобраћај добија претежно из нафте. А од укупно произведених количина бензина у свету, само за погон моторних возила одлази више од 95 посто, док од целокупне производње дизела – друмска возила “попију”, безмало, 70 процената.

■ РЕЗЕРВЕ “ЦРНОГ ЗЛАТА”

Ако је досад међу производјачима моторних возила, можда, и било извесних нада, па и заваривања да ће резерве класичног (фосилног) горива за погон четвороточкаша потрајати, њихове недоумице су ових дана просто распршене, а размислиња усмерена ка трагању за алтернативним горивима, каква су природни гас, водоник, биогориво, алкохол, електрична струја и друге врсте енергената за погон мотора са унутрашњим сагоревањем. Истини за вољу, са развојем нових мотора и сталним побољшавањем система за

сагоревање горива у класичним агрегатима, остварене су завидне уштеде у гориву и смањене количине штетних издувних гасова. Међутим, то није било довољно. Зато је и појачано трагање за решењима која ће у догледно време довести до резултата, што ће битно утицати на спокојнији живот на планети и опстанак цивилизације.

Пошто ни у чему, па ни у томе није добро каснити, ЕУ је сачинила оквирни програм, према коме би до 2020. године 20 посто горива које потроше превозна средства (чији се погон заснива на коришћењу нафте и њених деривата) требало заменити алтернативним врстама горива, али тако да би се најмање половина односила на природни гас.

Стручњаци истичу да природног гаса има доста. Његове резерве би се могле црпсти у наредних 200, а неки истраживачи кажу чак и 300 година, што, наравно, умногоме зависи од тога колико ће се улагати у откривање и експлоатацију нових налазишта. У свету данас има више од два милиона возила са моторима у којима сагорева природни гас. У томе, засад, предњачи шведски *Волво* (који већ дуже производи возила са погонем на природни гас), али за њим не заостају ни италијански *Фијат*, француски *Ситроен* и други произвођачи, посебно када је реч о доставним возилима, јер се природни гас најчешће употребљава за погон градских аутобуса и других четвороточкаша, који се најчешће користе у ужим зонама великих градова.

По свему судећи, за светом не желимо да заостанемо ни ми. Пре пет година група експерата, коју је предводио професор Јо-

ПООШТРАВАЊЕ ПРОПИСА

Европска комисија је недавно предложила нове мере којима ће се ублажити ефекти “стаклене баште” и испоштовати обавезе предвиђене *Протоколима из Кјота*. Од нафтних компанија је, наиме, затражено да смање емисију штетних гасова у целокупном “животном циклусу” нафте, почевши од њене прераде и транспорта, па до експлоатације, и то само за проценат годишње (од 2011. до 2020. године).

Предлогом се, такође, предвиђају и строжи еколошки стандарди за гориво које се продаје у ЕУ, како би се смањило загађивање ваздуха, што другачије речено значи да би садржај сумпора и полиароматских угљоводоника у дизел-гориву од 2009. године био ограничен на мањи проценат од садашњег, а нова мешавина бензина, чија је продаја већ најављена, садржавала би до 10 процената етанола, како би се и тиме омогућило веће коришћење биогорива.

БЕОГРАДСКИ САЛОН АУТОМОБИЛА

Под блештавом светлошћу рефлектора Београдског сајма шепурила се, ових дана, бројна лимена ергела, коју је са свих страна салетала река посетилаца овогодишње, 45. по реду, међународне аутомобилске изложбе, која је привукла више од 600 излагача из земље и иностранства.

Међу изложеним експонатима је било и неколико десетина модела први пут приказаних на тек завршеном Салону аутомобила у Женеви, који се убраја међу највеће и најзначајније смотре моторне индустрије у свету.

ван Тодоровић са Београдског универзитета, у сарадњи са једном мађарском фирмом, конструисала је, а земунски *Икарбус* направил први домаћи аутобус намењен градском саобраћају, чији мотор са унутрашњим сагоревањем, уместо дизела, користи природни гас. Њиме се може превозити до 110 путника, а радијус његовог кретања (са једним пуњењем резервоара) износи око 350 километара.

■ ДУЖИ ВЕК ВОЗИЛА

Возила која раде на природни гас једноставнија су за одржавање и дужи им је век трајања. Зато се, и поред потребе за великим новчаним улагањима у развој гасовитих горива, не одустаје ни од конструкције путничких аутомобила са моторима који користе природни гас или мешавину тог гаса са класичним горивом. *Фијат* је, може се рећи, један од пионира гасификације четвороточкаша. Његова “мултипла” може да буде произведена са мотором на природни гас (*мултипла блупауер*) или са мотором у коме ће сагоревати мешавина природног гаса и бензина (*мултипла инпауер*). Природни гас се налази у цилиндричним боцама испод седишта, чији је капацитет од 165 до 216 литара (зависно од броја боца). *Опелова* “зафиро” је, такође, једно од савремених путничких возила са серијски уграђеном опремом за земни гас и таквих возила је данас у свету све више.

Када је реч о алтернативним горивима, доста се очекује и од биогорива које, кажу, “расте” на њивама. Та горива се, наиме, добијају деривацијом животињских и биљних масти, као и биљних масноћа (соје, кукуруза, сунцокрета, семена памука, кикирикија... или ферментацијом шећера из скроба кукуруза, пшенице и других биомаса у облику смеше са бензином или дизелом). Биогорива је могуће производити у великим количинама, тако да у погледу развоја возила која користе та горива предњаче САД и Аустралија. Много се напора улаже и када је реч о развоју мотора који раде на мешавини етанола (алкохола) и бензина. У Бразилу, на пример, има много возила која, уместо класичног бензина, користе

мешавину бензина и етанола. Преправка возила са класичног на етанолски погон није сложена, релативно је јефтина, а перформансе возила са таквим погоном су готово једнаке оним у класичних аутомобила.

Ако нешто успори развој возила на биогорива, онда ће то најпре бити сазнање да еколошка својства тог горива нису још сасвим истражена. Међународна организација за заштиту природе "Гринпис" тврди да еколошке предности биогорива нису велике, јер је за производњу већих количина потребно користити много пестицида и вештачког ђубрива, што у крајњем знатно загађује земљиште и воду.

Да ли је то баш тако, најбоље ће показати време. Зато се истраживања усмеравају и ка коришћењу водоника као еколошки чистог погонског средства.

Његова предност је у томе што га има у неограниченим количинама, јер се добија из воде. То најчистије гориво на свету може да се користи на више начина: да сагорева у цилиндрима мотора, да служи као енергент за грејање (или догревање) или да електрохемијски, у горивним ћелијама, производи електричну струју, која ће служити за погон електромобила.

■ НАЈЧИСТИЈЕ ПОГОНСКО СРЕДСТВО

У истраживањима и развоју мотора са погоном на водоник најдаље је, изгледа, отишао немачки BMW, чији се стручњаци дуже од деценије баве водоником као погонским средством и његовим коришћењем у моторима са унутрашњим сагоревањем. На прошлогодишњем Салону аутомобила у Лос Анђелесу тај познати немачки аутомобилски концерн приказао је први серијски аутомобил, који користи водоник као погонско гориво. Реч је о лимузини која носи ознаку "хидроген 7". Мотор има 12 цилиндара, запремина му је шест литара, а јачина 260 КС. Осим бензина, може да користи и течни водоник. Са око осам килограма течног водоника преваљује 200 километара пута. Кад потроши водоник, укључује се довод бензина.

Водоник се, иначе, налази у посебно израђеном резервоару возила (са двоструким зидом и три сигурносна вентила). Сва испитивања су показала да је возило врло безбедно и да коришћење водоника не представља ризик. Његовим сагоревањем ослобађа се три пута више погонске енергије у поређењу са енергијом добијеном сагоревањем бензина, емисија штетних издувних гасова је на нули, а део воде који при том настаје одлази у атмосферу у виду водене паре. Водоник је, узгред речено, досад коришћен само као ракетно гориво, помоћу којег је започело освајање васионе.

Новинске агенције су недавно објавиле да ће BMW, највероватније, већ у априлу или мају почети да продаје аутомобиле са погоном на водоник. Пошто су за сада та возила прилично скупа, људима дубљег џепа биће понуђено само стотинак аутомобила те врсте.

■ РАЗВОЈ ЕЛЕКТРОМОБИЛА

Погонски аутомобилски агрегат који покреће електрична енергија годинама је предмет истраживања. Готово да нема озбиљнијег светског произвођача четвороточкаша у чијим се истраживачким

центрама, већи или мањи број експерата не бави проблемима електромобила, а чији је развој усмерен у неколико праваца. На првом месту су то возила чији се електромотори што стварају погонску снагу снабдевају струјом из посебних акумулатора, затим следе хибридни аутомобили, испод чијих хауба су смештени класични мотори (на бензин или дизел) и електромотор. Ту постоје два фундаментална решења: "паралелни" и "серијски" хибрид. Код првог се користе оба мотора истовремено или сваки појединачно (према потреби), док се друго решење заснива на томе да класичан мотор само покреће генератор електричне енергије и допуњава батерије, које служе као резервоари електромотора. Међутим, и ту се отишло даље: непрактичне класичне батерије замењене су резервоарима електричне струје (нека врста специфичних кондензатора), чије су димензије знатно мање, лакши су и, што је од нарочитог значаја, брже се пуне (уз мањи губитак енергије).

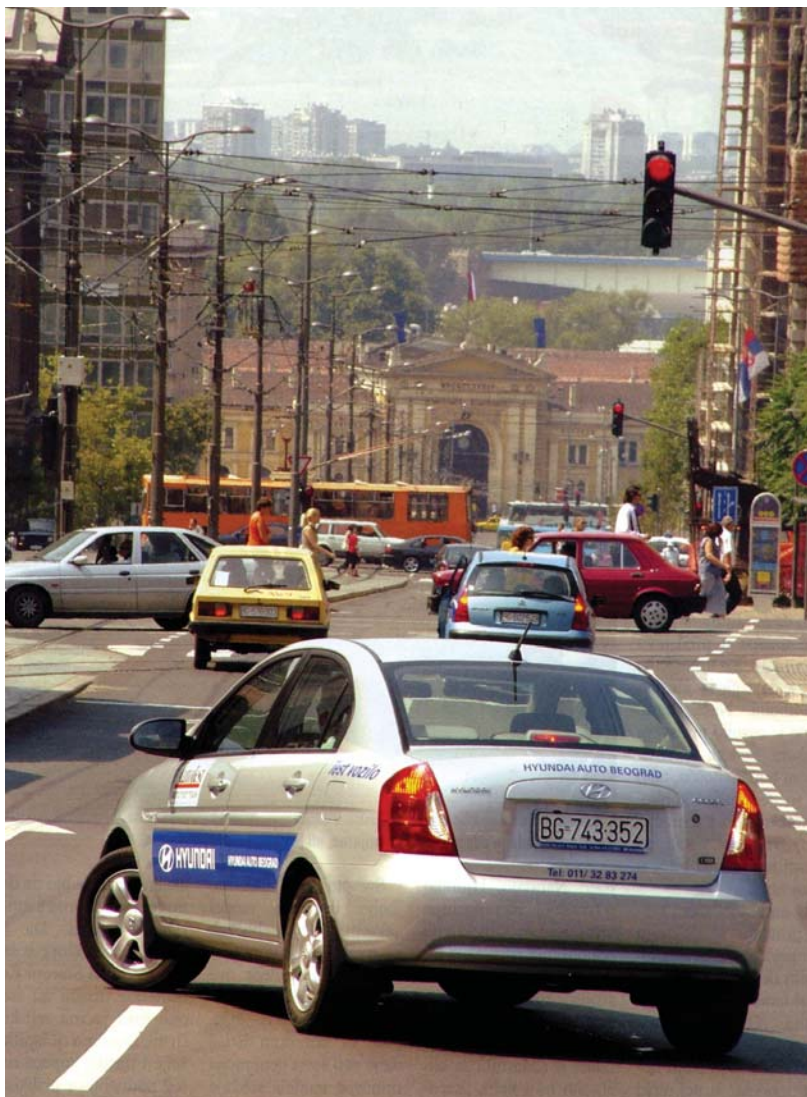
Трећим правцем којим се одвија овај развој обухваћени су електромобили чији се погонски агрегати снабдевају струјом из горивних ћелија. Као гориво за горивне ћелије може да се користи природни гас, метанол, па и бензин, али се највише одмакло у развоју горивних ћелија ко-

СПОРТСКИ ДВОСЕД "ТЕСЛА"

Калифорнијска фирма "Тесла моторс" произвела је електромобил који може да развије чак 217 km на час. Реч је о спортском двоседу названом "tesla roadster", чији се погон заснива на коришћењу најсавременијих литијум-јонских батерија. С једним пуњењем батерија возило може да превали око 400 km пута.

Мењач тог четвороточкаша има само два степена преноса, од којих се нижи користи за изузетно висока убрзања. "Срце" новог електромобила је најмодернија верзија Теслиног електромотора са тзв. "кавезним ротором".

Представљајући своје најновије возило, стручњаци компаније су посебно нагласили да без визије нашег научника и проналазача Николе Тесле и његове генијалности не би могли да направе – возило будућности.

је раде на водоник. Процењује се да ће се возила са горивним ћелијама (на водоник) пре других електромобила наћи на тржишту, јер су познати светски произвођачи у Јапану, САД, Европи већ почели да испоручују тржишту теретна возила и аутобусе са горивним ћелијама. Проблем је, засад, висока цена возила те врсте, јер су она чак седам пута скупља од возила са обичним моторима.

Возила које покрећу само електромотори еколошки су најприхватљивија. Има их у свету доста, али је њихово коришћење углавном ограничено на ужа градска језгра, јер им радијус кретања није довољно велики. Немали проблем на тим возилима јесу акумулатори – малог су капацитета, а велике масе. Зато се наде полагају у хибридна возила. Најпознатији међу њима је Тојотин "пријус", први хибридни аутомобил који се серијски производи у Јапану. Прва верзија тог возила стигла је на тржиште још 1997. године, и врло брзо је скренула пажњу многих купаца. Продата је у око 500.000 примерака. Сада је "на сцени" друга, побољшана верзија "пријуса", за коју се опредељује све више купаца, јер је то врло удобна, брза и економична лимузина, која просечно троши нешто више од четири литра горива на 100 км пређеног пута. Погонску групу "пријуса" чине бензински мотор, генератор, електромотор, акумулатор, посебан преносни механизам и компјутер који повезује и контролише рад целог система. За разлику од класичних електричних

Прототип најновијег америчког електромобила "волт", који као алтернативни погон може да користи биоетанол

ГОРИВО БУДУЋНОСТИ

Србија ће половином године добити прву фабрику за производњу биодизела. У Шиду је, наиме, почела изградња рафинерије у којој ће се производити гориво биљног порекла, од уљане репице, соје и сунцокрета или из рабљених биљних уља и масти. Осим што је јефтинији од дизела, биодизел се добија из обновљивих извора и много мање загађује околину, што су показала и вишемесечна испитивања на аутобусима ГСП Београд.

Стручњаци су проценили да ће из шидске рафинерије годишње излазити око 100.000 тона биодизела. Прве количине су намењене извозу.

возила, "пријус" се не прикључује ни на какав пуњач, јер се електрична погонска енергија ствара у самом возилу, радом бензинског мотора (нека врста перпетуум мобила – *perpetuum mobile*). Бензински мотор, као и струја из електромотора, покрећу предње точкове. Некада раде заједно, а некада само један од њих, зависно од услова вожње. Одлуку када ће бити укључен један, а када други мотор, доноси компјутер, тако да возач о томе не треба да води рачуна, јер је све препуштено електроници.

АУТОМОБИЛСКИ ГИГАНТ ПРЕД СУДОМ

Сви су, дакле, изгледи да недоумица којим путем кренути у будућност неће, код је реч о светској моторној индустрији, потрајати. Напротив! Еколошке лимене ергеле брже ће него што се мисли и готово нечујно почети да клизе савременим ауто-страдама. За собом ће остављати све мање облаке штетних издувних гасова, јер ће користити нове врсте мотора и погонског горива. То, сигурно, неће ићи лако. Упозорења светских експерата, који су упрли прст у данашња моторна возила као велике загађиваче природе, људи су почели врло озбиљно да схватају. У сагласју са таквим схватањима је и недавна одлука државе Калифорније да покрене судски процес против шест водећих произвођача возила, уз тврдњу да гасови који стварају ефекат "стаклене баште" коштају милијарде долара, да тешко нарушавају здравље становника, економију и природу. На списку тужених су *Ценерал моторс, Тојота, Форд, Хонда, Крајслер и Нисан*. Тужба је заснована на закону донетом после меродавних оцена стручњака и обимних истраживања, према којима гасови из аутомобилских мотора чине трећину штетне емисије угљен-диоксида у Калифорнији.

Да ли ће тим путем поћи и друге државе, време ће брзо показати. ■

Влада РИСТИЋ

Електроника је одавно загосподарила све лепше обликованим и квалитетним аутомобилима

ПРОЗОР У ВОЈНИЧКИ ЖИВОТ

Када једна емисија доживи зрелост од 42 године, привуче велику пажњу, заслужи поштовање гледалаца, освоји силне награде и заокружи стваралачки опус интервјуима председника Републике и министра одбране у хиљадитом издању, онда је сама о себи рекла све. Током протеклих деценија, увек је била везана за војску и војника у најширем и најбољем смислу речи, систем одбране, родољубље, стваралаштво, пожртвовање... У том духу училе су се генерације и генерације уредника, новинара, сниматеља, монтажера...

Хиљада је онај фамозни број са јединицом на челу и три нуле које спешују његову снагу. Лако се памти, а тешко је достижан, много вреди и мукотрпно га је стећи. То није хиљадити одливак кога зачас "избаци" машина у погону, нити новчаница коју оставимо у самопослужи током површног пазара. Примереније јесте поређење са километрима пређеним по тешком терену, увек узбрдо, са мало предаха, у брзом ходу.

Нема човека који бар једном није гледао емисију посвећену војсци, недељом у преподневном термину. Ако је одгледао једну, најчешће је постао њен редовни пратилац. Због ње су многи младићи обукли официрску униформу, многе мајке су препознале своје синове, једни су се информисали, други постајали богатији за нова сазнања. Феномен милионске публике у овом случају лако је објаснити. Народ смо који по дубоко утемељеној традицији поштује, а зашто не рећи, воли војску. Нема породице у којој, генерацијама уназад, неко није био официр, подофицир, војник, резервиста, трећепозивац... Нажалост, ретке су и породице чије мушке главе нису гинуле и рањаване, од Колубаре и Кајмакчалана, преко Сремског фронта до рата на просторима бивше Југославије.

Јубилеј је повод за лепе речи и неписано правило да се тешкоће (а било их је онолико) бар за тренутак оставе по страни, па ћемо слово,

БРОЈКЕ ЗА ПОШТОВАЊЕ

До сада је емитовано хиљаду емисија са 12.000 рубрика, око 15.000 саговорника, више од сто министара и генерала из земље и света. Кроз редакцију је прошло 150 новинара, 60 сниматеља и 50 монтажера. Њихови новинари пропутовали су пет милиона километара! Просечно око пола милиона гледалаца редовно прати "Дозволите...". То је више публике него комплетни број читалаца дневне штампе недељом.

овај пут посветити људима и идеји. Људима који су пре 42 године на ондашњој Радио-телевизији Београд осмислили сат и по програма под симболичним називом "Од јутра до појечерја". Први уредник популарни Бошко Комненовић са својим сарадницима латио се пионирског посла да сликом и речју описује живот војнички, сву његову лепоту и тешкоћу, узбуђење и радост. Колегу Комненовића наследио је Мома Марић и њих двојица су уредили око 300 емисија да би заједно отишли у новинарску легенду. Остао је да живи њихов стваралачки дух, енергија коју су пренели на млађе и уверење да ниједна жртва није сувишна ако је у служби одбране.

ЈЕДИНСТВЕНА НОВИНАРСКА ШКОЛА

Време је пролазило, гомила се се бројке, ређали се прилози, промене је чак и назив емисије у "Дозволите да се обратимо", али ентузијазам редакције остао је исти. Њихови новинари и сниматељи (углавном из Војнофилмског центра "Застава филм") прилоге су правили у срцу војничког живота, на полигону, у рову, на броду, ваздухопловној бази... Летели су авионима и хеликоптерима, зарањали у подморницама, бдели поред ракетних рампи, пели се међу врлети... Хтели то или не, постали су извиђачи, специјалци, тенкисти, инжињерци, абехајци... И увек су то чинили здушно, по киши, дубоком снегу, жарком сунцу, олујном ветру, бури... Неописива мешавина новинарске упорности и војничке постојаности изнедрила је а потом гледаоцима понудила узбудљиве прилоге о припадницима свих родова и служби најпре ЈНА, потом Војске Југославије, Војске Србије и Црне Горе и напосок Војске Србије.

Из удобне фотеље све изгледа другачије, а на терену, тамо где се бије битка за узбудљиви кадар и упечатљиву изјаву, питки коментар или опис недоживљеног, мора се заборавити на умор, радно време, глад, непроспавану ноћ... Све то да би емисија (сада само "Дозволите...") имала своју препознатљиву подлогу, ноту, поуку и подуку. Да је оташбина једна, да је војник тај који је чува не питајући за цену. Када може (и мора) војник онда је кадар и уредник, новинар, сниматељ, монтажер... Често по цену свакојаког и свеколиког одрицања. То није салонско новинарство у лепом оделу и удобној фотељи већ непрестани јуриш за догађајем и догађањима чији (са)учесник постаје и гледалац.

Отуда је емисија доживела хиљади број, стекла велику и заслужену популарност и освојила награде које заузимају двадесет метара ходника у просторијама РТС-а.

Име Часлава Радовића такође се изговара с поштовањем јер је као уредник наставио у високом ритму својих претходника и одлазећи у пензију оставио капитал угледа код гледалаца. После ТВ дневника и незаборавне "Веселе вечери", најстарија је емисија која се приказује на РТС-у. Преподневни или сада јутарњи часови у програмској шеми

ПОДСЕТНИК

Уредник Редакције Ненад Пезо написао је својеврстан Подсетник за њене чланове где су искристалисани ставови, критеријуми, новинарски кодекс, наталожено искуство, поштовање традиције. Ево неких апострофа:

- Телевизија је живот испред и око камере. Не режирајмо живот.
- Истина не мора да се свиди, али треба да се види.
- О прошлости једна трећина, о данас и сутра две трећине.
- Није важно ко информише (извештава), него онај или оно о чему информишемо (извештавамо).
- "Афере" и "ексклузиве" су као блиц – бљесну, могу и да заслепе али не трају.
- Бити модеран по сваку цену, значи бити и пролазан.
- Успех и неуспех су подједнаке варијације.
- Онај ко емисију политички боји, фарба гледаоце.
- Никада нисмо скривали опадајући стандард (земунице, наоружање, возила, опрему...), али ни истине о добром одржавању, рационалном организовању, ваљаном понашању, пожртвовању (од војника до генерала), што смо афирмисали и подстицали.
- Одмереност је увек ближа истини.
- Боље патити од истине него бити награђен за лаж.
- Знање, рад, колективни дух и брига – услови су успеха.
- Не подилазити – то је способност.
- Прилагодити се – то је интелигенција.
- Претварати се – то је лаж и подвала.

ЦИЉ

- Приближити проблематику одбране домаћој јавности. Доктрина и стратегија одбране и демократска контрола Војске.
- Ако не своју, плаћаћеш туђу војску, а њу – како ћеш да контролишеш?
- На шта нас обавезују споразуми и чланства у међународним војним, безбедносним и политичким савезима и организацијама?
- Шта је условљено, изнуђено, обавезно, а шта је наш интерес на основу процене?

резервисани су за својеврсни прозор у војнички свет.

Емисија је стекла светски углед. Њени прилози емитовани су на телевизијама Кине, САД, Русије, Немачке, Белгије... Последњих седам година на челу редакције је Ненад Пезо, иза кога стоје, пре свега, велики рад, искуство, знање, оно што се зове новинарски нерв. Гледаоцима је, сем осталог, понудио прву изјаву генералног секретера НАТОа Џорџа Робертсона, ексклузивне разговоре са командантима Алијансе, челницима Уједињених нација...

Чланови редакције су слали у свет слику и живу реч о страдањима и разарањима током бомбардовања, жртвама и патњама избеглица након "Олује", примерима пожртвовања и уметности припадника ПВО, знамим и незнамим јунацима који су бранили земљу.

За време бомбардовања, та мала редакција била је окосница Одсека за ТВ и видео продукцију, али и прва екипа позвана у Брисел после две године.

У тој и таквој школи телевизијског новинарства стасавале су генерације припадника "седме силе". Од њих 150 многи су постали позната имена који су занат научили кроз "Дозволите...".

ГЛЕДАЈУЋИ У БУДУЋНОСТ

Данас је то мала, али сложна редакција коју води господин Пезо, а у њеном саставу су

искусни новинар Слободан Станић, неуморни монтажер Владан Ристић и маштовити музички уредник Митар Кечина. Попут сложне породице деле лепе тренутке и муку професије. Одмах се да уочити како их је (пре)мало да "покрију" онолике теме у систему одбране. Наравно, ослањају се и на дописничку мрежу РТС-а, повремено на новинаре негдашње "Војске", садашњег магазина "Одбрана", али главни терет опет носи марљиви тим.

– Имамо сјајну сарадњу са Министарством одбране, посебно Управом за односе са јавношћу, Генералштабом и Војнофилмским центром "Застава филм". Код њих монтирамо емисију, а генерације њених сниматеља део су наше прошлости на коју смо поносни и садашњости од које очекујемо да буде још успешнија. Делили смо и делимо судбину. То нису пуки колегијални односи већ утемељено пријатељство, заједничка брига да јавности саопшtimo све, или готово све најбитније што је везано за наш систем одбране – истиче господин Пезо.

Доказ колико се поштује рад редакције и углед емисије су два интервјуа у хиљадитом издању "Дозволите..." Гледаоци су имали прилику да виде и чују председника Републике Бориса Тадића и министра одбране др Зорана Станковића.

Гледајући у будућност, господин Пезо је нагласио потребу за подмлађивањем редакције, стварање новог визуелног утиска и израза, наставак борбе за наклоност гледалаца и очување њиховог поверења. Наравно, уз све тешкоће које прате њихов рад, али јубилеј, велики и вредан, није прилика за тешке теме. Уз честитке и најбоље жеље за дуго трајање, на задовољство свих којима је војска на срцу. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

ТОПЛИЧКИ УСТАНАК 1917. ГОДИНЕ (3)

Пише:
Др Предраг
ПЕЈЧИЋ

ОСВЕТА НАД НЕДУЖНИМ ЖИВЉЕМ

Устанак у поробљеној Србији 1917. године завршио се трагично по народ, по устанике и по његовог вођу – војводу Косту Војиновића. Ради одмазде, после сламања буне, Бугари су у топличком, лесковачком и нишком крају убили око 20.000 Срба, међу њима и велики број жена и деце, чак и беба. Међународна комисија, која је после рата истраживала бугарске злочине у Србији, била је шокирана зверствима над недужним српским становништвом.

Бугарске окупационе снаге су 25. марта 1917. прекинуле војне операције и на савладаној устаничкој територији починиле незапамћене злочине и репресије. У исто време, због опасности даљих немира и пружања отпора, генерал фон Ремен, аустроугарски гувернман, наредио је да се спроведу даље акције чишћења и претраживања терена.

Бугари су за даља дејства против устаника формирали и нерегуларне јединице, тзв. контрачете, у којима је, као и у војним јединицама, било много комитских војвода и четника из пробугарске ВМРО, познатих по ранијим злочинима и веома ниском моралу. Сличну нечовечност показивали су и многи војници немачких и аустроугарских јединица, који су примењивали најдрастичније мере кажњавања српског народа: убијали су, вешали, силовали, палили куће, плачкали...

У народу су у посебно лошем сећању остале бугарске комите, које су јула 1917. починиле нечувена зверства у том крају. Комитама је командовао пуковник Дарвингов, који је у потпуковнику Атанасову и његових 80 комитских војвода имао највернијег помагача. Бугарске потерне контрачете стално су биле у покрету, тако да су у топличком и врањском округу забележени и највећи злочини. Само на подручју Косанице, у њених осам општина, убијено је 1.306 лица (више од седам одсто популације) и спаљено 1.977 кућа. Током рата ту је изгинуло и 1.197 мобилисаних војника.

■ КРАХ УСТАНКА

У нишком крају бугарски и аустријски војници отпочели су одмазду већ крајем фебруара 1917. године. Ради ојачања својих снага, пуковник Протогеров је из Софије добио 25. пешадијски пук са артиљеријом, намењен да очисти простор око Ниша. Права зверства почињена су и у Сврљишком срезу, где су стрељане, заклане и обешене 164 особе, међу њима 15 жена и четворо деце, а у Бугарску су интернирана 82 мушкарца и 14 жена – 35 од њих је тамо умрло. И у Сокобањском срезу, у првом походу 13. марта, убијено је петоро деце, осам жена и пет старца, а затим су по српским селима бугарске комите и војници мучили, клали бајонетима, живе спаљивали, тукли канџама и интернирали 431 човека.

У Алексиначком срезу окупатор је заклао 56 мушкараца и дедам жена, а два свештеника су после дугог мучења убили и бачили у Јужну Мораву. Укупно, Бугари су у Нишком срезу убили 458 мушкараца, 44 жене и деветоро деце, а од 196 мушкараца и 29 жена интернираних у бугарске логоре, њих 54 је умрло. Уз то, на мети освете било је и мирно становништво лесковачког краја.

Међународна комисија, која је после рата истраживала бугарске злочине у Србији, у делу закључка наводи: "Слободно се може констатовати да ниједно убиство није извршено без мучења и постављања. Многобројни лешеве показују велики број рана. Очевици причају да су многе бугарске жртве биле пре убиства тучене, везане и печене, да је било људи који су живи закопавани у бунаре или нужнике. Ова мучења објашњавају се не само великом мржњом Бугара према Србима и њиховим злочиначким нагонима него и тиме што су Бугари желели да своју жртву пре убијања опљачкају. Да би се од ње извукла што већа сума новаца, жртва је стављана на мучке... Жене су убијане на најстрашније начине: са децом на рукама или у другом стању, живе су спаљиване на својим огњиштима или су гореле у запаљеним кућама. Убијане су на садистички начин, са жељом не само да им се одузме живот већ и нанесе што већа срамота. Силоване су девојчице од само осам година, младе девојке, удате жене, па чак и једна старица од 103 године. Тачан број силованих жена никад није утврђен. Многе жене од стида нису ни пријавиле силоване, тако да их је било много више. У многим селима нема ниједне женске особе изнад 12 година која није силована".

■ ВЕРОЛОМНИ ПРОГЛАСИ

Косара Миловановић, једанаестогодишња девојчица из села Пљачкова, пример је најтежег садистичког злочина. Девојчицу су бугарски војници прво тукли пред родитељима и њен отац Раденко дао је укупно 1.000 динара, огромну суму за оно доба. Чим су узели новац војници су је прво силовали, затим поново тукли, боли бајонетима по стомаку, растргли јој руке, а затим убили пред родитељима и мештанима који су силом дотерали да то гледају.

Супругу капетана Милутина Јаковљевића, који је тада био на Солунском фронту, бугарски војници су претукли, јер се опирала силовану. Тукли су је по стомаку, рукама и табанима, а затим је набијена на колац издахнула у тешким мучкама. И Цвету Милосављевић, са два мала детета у рукама, Бугари су дуго бичевали троштруком канџијом са уплетеним оловним куглицама. Од силних удараца прво су издахнула два детета на њеним рукама, које није могла да поштеди удараца, а затим и несрећна мајка.

Бугари су имали формацијски вод војника заражених сифилисом и под командом поручника Риста Аризанова из Плевена упућивани су их групно, како би силовали по топлличким селима. Наредбу о формирању тог вода и његовој "казненичкој експедицији" потписао је генерал Протогеров. Са жељом да се освете за устанак Бугари су се најкрвавије окомили на српску цркву и њено свештенство. Бугарски митрополит у Скопљу, Неофит, наредио је да, у Врањском округу, бугарске комите, пред окупљеним народом, закољу 42 српска свештеника. У целој окупираној Србији Бугари су убили неколико стотина српских свештеника. Бугарски генерал Кутинчев и њихов владика Варлаам позвали су 7. новембра 1917, уочи српског Митровдана, све свештенике нишке епархије, са владиком нишким Доситејем, "ради братског помирења" и добијања личних исправа. Чим се свештенство окупиле Кутинчев их је затворио у нишку тврђаву. После неколико дана, владика и његов ђакон отерани су у интернацију, док су остали током спровођења за Софију тучени, а затим сви побијени. Бугарски владика Варлаам се чак уселио у кућу нишког владике Доситеја.

Бугари су се надали да ће вероломним обећањем опроштаја сваком од устаника ко се преда изазвати расцеп четничког покрета, те да ће тиме опати и ауторитет вођа и војвода. Још почетком јуна

бугарске јединице су са комитама претресале Јастребац до Прокупља и планину Кукавица, за коју су ангажовали десет чета и три ескадрона коњице, уз чешће налете извјачких авиона.

У прогласу становништву издатом у Нишу 23. јуна, пуковник Танев истиче опроштај и четницима и народу који је још у збеговима: "Оглашавам властима и становништву ове Области да је мојим актом помиловања од 10. јуна текуће године олакшано већини окривљеника који су били међу устаницима да се смире, покају и врате својим кућама и да почну миран живот. Али, на моју велику жалост, многи од њих нису желели да следе мом позиву и настављају да живе у шуми под оружјем. Они угрожавају мирно становништво, нападајући оне који су користили мој опроштај, убијајући све људе који им се не придруже".

У наредби се наводи и да ће сви они који задрже оружје бити сматрани разбојницима, стрељани и њихова имања конфискована, док ће им породице бити интерниране. После више наредби, 28. јула уследио је позив четницима на општу предају, али и све интензивнија бугарска војна акција претресања терена и појачане потраге за Костом Војиновићем.

Коста Пећанац је 8. јула 1916. написао писмо Врховној команди, у којем је обавештава о устанку и борбама, али и о свом неслагању са војводом Војиновићем. Писмо је послао по гласнику који је, преко Албаније, требало да дође до првих савезничких трупа. Међутим, гласника Пећанца ухватила је бугарска патрола у околини Призрена, тако да писмо није стигло до Солуна.

Независно од њега, писмо Врховној команди послао је 5. августа 1917. и војвода Војиновић. За ношење тог извештаја добровољно се пријавило седам четника, који су на дуг пут кренули преко Шарпланине. Линију фронта су ноћу 9/10. септембар прошла само три четника, а остали су се изгубили или су ухваћени. Ипак, писмо Војиновића Врховна команда Српске војске добила је 17. септембра 1917. године.

Зверства аустроугарског окупатора

Пошто је у извештају изнео ситуацију која је настала са окупацијом Србије, страшним терором и убијањем српског становништва, интернирањем, па и регрутацијом за бугарску војску, Коста Војиновић износи решеност комита, четовођа и народа да и даље пружају отпор и тражи да се авионима са Солунског фронта над Топлицом избаце леџи, затим да се пошаље један официр, хирург и лекови, да се упути једна чета добровољаца преко Албаније у Топлицу и тражи даље инструкције за рад.

Врховна команда је, после анализе Војиновићевог писма и саслушања тројице комита који су успели да се пробију, дошла до одређених података, али су они били недовољни и непоуздани. У тој ситуацији закључено је да се писмо 25. септембра проследи министру војном, уз објашњење мера које је Врховна команда, и пре овог писма, предузимала, али и предлог да се Кости Војиновићу и устаницима – одбије помоћ.

■ ОБУСТАВА ЧЕТНИЧКИХ АКЦИЈА

У свом извештају министру војном генералу Божи Терзићу, 25. септембра 1917. начелник Штаба Врховне команде, генерал Петар Бојовић наводи да је и пре пријема тог писма Врховна команда чинила покушаје да припреми једног официра и да га авионом пребаци у рејон Топлице. Тај официр би добио задатак да нађе резервног поручника Косту Пећанца, који је претходно пребачен у Србију. Међутим, генерал Бојовић наводи да се устанак "може учинити тек по наређењу Врховне команде" и у свом извештају министру износи да се из писма Војиновића јасно види да устанак није подигао поручник Пећанац. Молба за помоћи Косте Војиновића одбијена је, дакле, са не баш толико значајним аргументима, који бацају сумњу на разумевање опште и тешке ситуације у Топлици. Ипак, Врховна команда се након саслушања три гласника који су донели писмо обавестила о страшном те-

рору окупатора, посебно бугарске власти, над потлаченим народом.

Месец дана касније, с обзиром на то да је обавештена о догађајима и стварном стању у поробљеној отаџбини, Врховна команда покушала је да каналише устанак, те је у рејон Топлице послала капетана Јована Илића, коме је наређено да пронађе четничке војводе Пећанца и Војиновића и да им саопшти наређење Врховне команде “да обуставе сваку четничку акцију и сваку помисао на дизање општег устанка у земљи, јер оне могу донети само штету нашем становништву, без велике користи за нашу војску”.

По том наређењу “чете које сада постоје имају се растури или свести на најслабији састав. Оне треба да се брижљиво крију од непријатељских власти... тако да се добије утисак као да оне више не постоје”, те да “чете не смеју на себе да узимају право кажњавања и осуђивања становника на глобу или смрт, као што су то досада чиниле!” Капетану Илићу наређено је да под своју команду “преузме све чете војводе Пећанца, Војиновића и остале, те да се припреми за диверзије тек када му се нареди, односно када Српска војска у својој офанзиви стигне у рејон Скопља”.

Капетана Илића у рејон Топлице пребацио је нашим авионом наредник пилот Сениша Стефановић, који се за тај задатак добровољно пријавио. Приликом слетања 12. новембра 1917. у горњој Јабланици, код села Шилово, авион је ударио у посечене пањеве, запалио се и изгорео са материјалом, новцем и оружјем који је превозио. Једна бугарска потерна патрола, која се случајно ту задесила, ухапсила је капетана Илића и пилота Стефановића, и спровела их у Ниш. Током саслушања Илић је ћутао или давао нетачне податке, па су га стрелили. Пилота Стефановића су обесили на тргу у Нишу, јер није хтео да окупљеном народу говори о пропасти Српске војске. Његове последње речи биле су: “Слобода долази, чујете наше победничке топове...”

■ БОРБЕ НА НОЖ И БОМБУ

Током офанзиве, коју су у лето 1917. предузеле јаке немачке, аустријске и бугарске снаге, четници су пружали отпор, али се обруч око њих све више сужавао. Поједини четници су бежали из својих чета и све чешће су биле издате.

Војиновић је наставио борбу са Бугарима и нове успехе забележио је 28. августа, а затим крајем септембра, када им је нанео велике губитке. О борби 28. септембра 1917. на Вичкој чуки против бугарских комита, у *Дневник* је убележио: “У овој борби на нож и бомбу погинуло је њихових око 40 комита”, а да је њихов “војвода погођен пао са коња и дуго јаукао...”

У то време још су дејствовали Топлички, Ибарско-копаонички и Јабланички одред, док су, због бекства у Црну Гору војводе Милинка Влаховића и два брата Радовића, Пиротски и Крајински одред били растурили.

До средине октобра Војиновић је имао 45 мањих и већих сукоба, а после једне борбе, вођене ноћу и целог 15. октобра 1917, упао је са својим четницима у добро постављену бугарску и аустријску заседу. У том окршају Војиновић је претрпео тешке губитке. Од тада и почиње распад четника, а посебно Војиновићеве групе, јер су малобројне четнике у обруч ухватили аустријски и бугарски војници са Арнаутима и Турцима:

“У саму зору опкољени смо од аустријске и бугарске војске и наших издајника на Ливадицама–Ивељку. Потказан сам од четника који

су се предали (следеју имена) и ухватили су нас у заседи. Кад смо наишли на њих, они су отворили ватру на нас, мада су се Бугари били повукли... У тој огорченој борби рањен сам тешко у ногу, опкољен од издајника и од војске борио сам се до саме ноћи”.

У то време долази до неуспелог пребацивања капетана Илића авионом и до његове ликвидације. Војвода Пећанац је на Митровдан, 8. новембра, окупио преостале четничке вође и четнике и одржао збор на којем им је саопштио одлуку о распуштању покрета и обустављању борби. Затим се и он повукао са тог терена.

■ ПОСЛЕДЊИ ВОЈИНОВИЋЕВИ ДАНИ

Коста Војиновић, кога су четници на рукама однели на скровито место, одлучио је да настави отпор, иако су Бугари његову главу уцелили на 40.000 круна.

Војвода у *Дневнику* описује своје кретање и пише да су ухваћени четници, којима је понуђено да ступе у бугарску војску и да с оружјем крену на српске комите, изабрали пре интернацију и мучење, “а да они који то нису хтели, данас иду и воде војску на нас, туку народ и пљачкају, оптужују оне Србе који су их хранили и од Бугара чували!”

Дневник завршава 9. децембра 1917. информацијом о његовој слави: “26. новембар. Данас прослављам моје крсно име – Преподобног св. Ђорђа Алимпија. Засад се ограничим на земунце, пошто је снег пао!” Окупљеним око себе говорио је да је опростио оним четницима који су издали, уцењени од Бугара ради милости и живота своје деце.

С намером да Војиновића ухвати живог, Бугари припремају детаљну акцију. У исто време и Аустријанци припремају своју офанзиву, у коју шаљу специјалан ловачки пук јачине око 500 људи, а међу њима је

било много оних вичних борбама са ножем и бомбама, односно четничком начину ратовања. У њихов састав увршћене су арнаутске и турске комитске јединице. Док Бугари настављају акцију претраживања терена, Аустријанци, незадовољни ефектима своје специјалне ловачке јединице, доносе одлуку да је расформирају и ту операцију препуштају потпуно бугарским јединицама.

У децембру 1917. тешко рањеног и непокретног Војиновића четници су донели у село Гргуре, недалеко од Блаца. Ту га лече, хране и крију. Налазио се у трошној воденици, када је приметио ланац војника који се приближавао. Почео је да пуца, убијајући оне који су пришли најближе. Последњи метак оставио је за себе.

Бугарски војници превозили су његове посмртне остатке из места у место и убијеног, положеног у колима, показивали народу.

Људи су плакали, а поједини бугарски војници зазирали су и од њега мртвог. Бугарску чету која је известила да Коста Војиновић више није жив, бугарски цар је наградио са 90.000 лева. Али народ топличког краја дуго није веровао у ликвидацију омиљеног војводе и ћутао је, кријући чак и датум његове последње борбе.

Коста Војиновић је страдао 23. децембра 1917. године. Као вођа, учесник у буну и отпору, у дубини војничког срца, стално у бојевима, знао је да га смрт вреба у сваком тренутку. Био је свестан извесности своје погибије и страдања својих другова и народа, али је дубоко веровао да ће увек бити оних који ће наставити свету ствар – борбу за слободу, као што је то и записао у свом *Дневнику*:

“Српски народ је робовао пет стотина година, па је опет слободан постао, па још толико нека робује, ипак не може и не сме изгубити наду да ће ускоро бити слободан. И догод не postanемо слободни, дотле неће престати да буду људи који ће ићи по народу и опомињати га да је време да се и сам ослободи, као што су на ши стариодили, па ако не буде Војиновића, биће других!” ■

Фотографије из монографије
“Устанак у Топлици и Јабланици 1917”
(Крај)

Жене из Србије су често биле мета терора бугарских војника

ДОГОДИЛО СЕ...

3. април 1915.

У Ваљеу је умрла српска сликарка Надежда Петровић. Сматра се зачетником модерног српског сликарства.

3. април 1991.

Савет безбедности УН изгласао је резолуцију о прекиду ватре у Заливском рату, наложио размештање мировних снага у региону и затражио од Ирака да уништи оружје за масовно разарање.

3. април 1999.

Авиони НАТОа бомбардовали су центар Београда. Погођене су зграде републичког и савезног МУП-а, а у Новом Саду срушен је и други мост на Дунаву.

4. април 1949.

Потписан споразум о формирању НАТОа (North Atlantic Treaty Organization).

5. април 1841.

У нишком, лесковачком, пиротском и врањском крају избила је буна против Турака коју су предводили Милоје Јовановић и Никола Срндак. Турци су у крви угушили буну.

5. април 1887.

Краљ Милан Обреновић наименовао је првих 16 чланова Српске краљевске академије која је основана 1. новембра 1886. Први председник био је Јосиф Панчић, а секретар Јован Жујовић.

5. април 1896.

У Атини отворене Прве олимпијске игре модерне епохе које су трајале десет дана.

5. април 1945.

Председник привремене владе Јосип Броз Тито потписао је у Москви уговор о пријатељству и узајамној помоћи и послератној сарадњи СССР-а и Југославије.

5. април 1975.

У Тајпеху, главном граду Тајвана, умро је кинески генерал и политичар Чанг Кај Шек. Поражен од снага Мао Цзунга, Чанг се 1949. повукао са остатком својих трупа на Тајван (Формосу), где је прогласио Републику Кину којом је владао до смрти.

5. април 1999

У ваздушним ударима НАТОа погођен је центар Алексинца када је погинуло 17 цивила.

6. април 1917.

Објавом рата Немачкој САД су ушле у Први светски рат.

6. април 1941.

Почео Други светски рат на југословенским просторима. У зору је отпочео ваздушни напад на Београд у којем је до 8. априла погинуло око 12.000 људи, а порушено је или оштећено више од 9.100 зграда.

9. април 1999.

Авиони НАТОа, напали фабрику аутомобила "Застава" у Крагујевцу и ранили 126 радника који су као "живи штит" чували производне погоне.

9. април 2002.

Парламенти Србије и Црне Горе прихватили су Споразум о укидању Савезне Републике Југославије и стварању Србије и Црне Горе.

10. април 1953.

Шведски политичар Даг Хамаршелд постао је генерални секретар УН. Поново је изабран 1957. Посредовао је у више међународних спорова, а погинуо је 1961, под неразјашњеним околностима.

10. април 1994.

Авиони НАТОа бомбардовали су положаје босанских Срба око Горажда, које је УН прогласила "безбедносном зоном". То је била прва војна акција НАТОа од оснивања.

10. април 1954.

Умро је француски индустријалац Огист Лимијер, који је у Лиону с братом Лујем направио прву филмску камеру и фабрику за израду фотографског материјала. У париској кафани "Гран кафе" браћа Лимијер приказала су 1895. прву филмску представу у свету.

12. април 1945.

Умро је амерички државник Френклин Делано Рузвелт. За председника САД изабран је 1932, у време велике економске кризе. Парализован од 1921, Рузвелт је по други пут био изабран за председника 1936, трећи пут 1940, а четврти пут 1944, што је јединствен случај у историји САД.

12. април 1945.

После артиљеријске и авио припреме, у зору почео пробој Сремског фронта.

12. април 1999.

Пилоти НАТОа су, усред дана, пројектилама погодили међународни путнички воз док је прелазео мост преко Јужне Мораве код Грделице. Погинуло је најмање 55 људи.

13. април 1869.

Почео је да излази српски лист "Панчевац" у којем је објављен први превод на српски "Комунистичког манифеста".

13. април 1945.

Трупе совјетског маршала Фјодора Толбухина сломиле су немачки отпор у Бечу. Пад "друге престонице" Трећег рајха омогућио је опкољавање немачких снага у Берлину, који је пао три седмице касније.

13/14. април 1941.

На седници на Палама, Влада Краљевине Југославије донела одлуку да напусти земљу. Краљ Петар Други и влада сутрадан су напустили земљу са аеродрома у Никшићу.

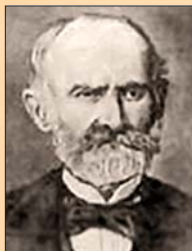
14. април 1999.

Пакистан је извршио пробу балистичке ракете домета 2.000 километара, способну да носи нуклеарне пројектиле.

15. април 1912.

На првом путовању из Велике Британије у САД потонуо је прекоокеански брод "Титаник". Живот је изгубило 1.523 од 2.224 путника.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

ИСПРАВКА

У прошлом броју магазина *ОДБРАНА*, у рубрици *Догодило се*, под датумом 26. март 1999, стоји да је пилот мајор Зоран Радосављевић прва жртва међу нашим пилотима од почетка НАТО агресије на СРЈ. Тачан је податак да је прва жртва међу нашим пилотима потпуковник Живота Ђурић, командант 241. ловачко-бомбардерске ескадриле, који је погинуо 25. марта 1999. у рејону села Глоговац на Косову и Метохији. Мајор Зоран Радосављевић погинуо је 26. марта 1999. у рејону Лознице.

Такође исправљамо и податак да је у другом авиону са Радосављевићем био пилот потпуковник (у време догађаја мајор) Небојша Николић. Другим авионом је пилотирао пуковник (у време догађаја мајор) Слободан Периф, који је, после лансирања ракете на наше авионе, успео да избацивањем седишта напусти кабину *Миг-а 29*. Потпуковник Небојша Николић је 24. марта 1999. у вечерњим сатима у рејону Аеродрома Батајница такође избацивањем седишта напустио *Миг 29*.

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА ОБИЧНИМ

СУНЧЕВ ЗРАК

Шта бисмо све преживели и шта бисмо рекли кад би нам одузели сунчев зрак? Ето тако – изненадно, сасвим, на неодређено време, можда и занавек. Наступила би тама – непробудна тама, густа као плашт, без јутарње зоре, без дневног сјаја, без вечерњег сијања. Црни облаци над главом и тлачилачка тама на земљи. Дакле – надоле, главом, у зијајућу пропаст великог светског кошмара? Страшно. Задуго – и неподношљиво.

А све то људи подносе! И колико њих... У опште то не примећују.

Како много на свету има људи који су се од чисте и просвећене благоразумности скрили иза "одсуства предрасуда", који су преко паролe "доле предрасуде!" укопали тамо, само да не би учинили никакву "грешку", само да не би поверовали у нешто "неосновано" и "недоказиво". Из бојазни од преварљиве "прозорљивости", погрешног или умишљеног "блудећега огња", ти мудри рационалисти су изградили себи бетонски свод над главом и саздали, на тај начин, тлачилачку таму. Та борба једног момента се тицала свих љубитеља таме; иначе, ко би усхтео узети у заштиту мрачне ђаволе? Само, забoga, да од толике таме не ослепе: тек таква тама биће безнадежна, непомерљива! Да не избаци са водом и дете! Да не одрежу са власима и главу! Стара добра логика гласи: "Сувише доказивати значи све изгубити!" Један паметан човек који је читао грађу о бактеријама, одрекао се света и забарикадирао се у собу без ваздуха и светла. Шта се испоставило? Он сам постао је жариште бактерија.

Ко жели да живи мора понети сва бремена живота. Ко носи бреме, захтева утеху; тај ни у ком случају не може придавати свом животу изглед организоване неутешности. Шта? Илузија? Не, ништа слично! Илузије нису утеха. Умишљена утеха води очајању. Превара је – отац разочарања. Човек је, можда, већ толико зрео да може прихватити божанствени сунчан зрак без преваре и самообмане.

Човек треба једино да слободно и смело отвори своје око – и сунчан зрак је већ овде, са свим својим дивним даровима. Да, слободно! Јер човек није слободан тада када затвара очи у бојазни од илузије, него онда када их отвара из дубине срца. И то смело! Јер човек је смео не тада када, као ној, забија главу у песак, него тада када, просветљен, препоручује орган прихватања сунчаног зрака – око – свету и Господу. Око овде постоји ради сунчаног зрака. У верно отвореном оку постоји сопствено сунце: оно је предодређено да тачно сагледа велико и предивно сунце света.

Али, сунце света не жели да у њега гледају, да паре очи или просто пије. Не – њега ваља дубље сагледавати, сазрцавати. Хегел је једанпут рекао: "Ко разумно види свет и историју, и они ће њега." Ономе ко сазрцава свет се просветљеном љубављу, свет узвраћа љубављу и сјајем. А љубав и сјај су – сунчан зрак. ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге "Пред буктавим загонеткама Господњим",
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. април

Православни

1. април – Улазак Господа Исуса Христа у Јерусалим – Цвети

5. април – Велики четвртак

6. април – Велики петак

7. април – Велика субота – Благовести

8. април – Васкрсење Господа Исуса Христа – Васкрс

9. април – Васкрсни понедељак

10. април – Васкрсни уторак

Римокатолички

8. април – Ускрс

Јеврејски

3–10. април – Песак

15. април – Јом Хашаа

ВАСКРС

Трећег дана, у недељу, пре зоре, Христос је васкрсао из мртвих како је и прорекао. Сина Божијег и Сина Човечијег смрт није могла задржати у својој власти. Тако је побеђен човек највећи непријатељ и противник: ђаво, грех и смрт. Зато је за хришћане Васкрс највећи празник, славље над слављима, радост над радостима. Певамо: "Христос васкрсе из мртвих; смрћу смрт уништи и онима који су у гробовима, живот дарова".

На Васкрсење, које увек пада у недељу (датум се мења) одлази се рано, пре свитања у храм, држе упалене свеће као симбол победе светлости над тамом, правде над неправдом, живота над смрћу и поздравља се најрадоснијим поздравом! "Христос васкрсе" и отпоздрављамо "Ваистину васкрсе!"

Овим поздравом су Анђели поздравили побожне жене миноносице које су прве дошле у освет васкршњег јутра на Христов гроб и виделе да је празан. На Васкрс се припремају кувана црвена јаја као симбол живота и васкрсења, обилазе се гробови умрлих и даривају се јаја. ■

ПЕСАХ

Песак се слави у спомен спасења Јевреја из мисирског ропства. У почетку се славио седам дана, али је затим, усвојен обичај да се у земљама галута слави осам дана и то сваке године од 15. до 22. нисана, при чему су прва и последња два дана празници, а средња четири полупразници. У Израелу и међу реформистичким Јеврејима ван Израела Песак се и данас слави седам дана.

Песак је један од три ходочасна празника (Песак, Шавуот и Сукот) на које су Јевреји у доба постојања Храма ишли у Јерусалим и приносили жртве. Пошто увек пада у пролеће, Песак се назива и Хаг авив (празник пролећа), а с обзиром на то да се тада једе искључиво хлеб без квасца, називају га и Хаг амацот (празник бесквасног хлеба). ■

РЕПРЕЗЕНТАТИВНИ ОБЈЕКАТ КАРАЂОРЂЕВО

ПОГЛЕД ИЗА ТАЈНЕ

Обавијена велом предрасуда, поред столетних *Букинских храстова*, резиденција је, од шездесетих година прошлог века до данас, угостила многе стране и домаће државнике.

После новогодишњег славља 1980. године, Јосип Броз је из питоме бачке равнице испраћен пут Љубљане. Скоро три деценије после, медији су први пут завирили у његове одаје.

Без обзира којој идеологији овдашња поколења приклањају срца и умове, у једном ће се сложити – задуго овим просторима неће ходати харизматичнија ни контроверзнија личност од Јосипа Броза. Проседе апологете “петолетки” и радничког самоуправљања сетно, речима пуним опомињуће горчине, показују тековине социјализма. Многи их, истина, не штеде у кривици за економско, социјално и морално пропадање у последњој деценији двадесетог века. Новинарске екипе из петнаестак највећих медијских кућа, 15. марта отвориле су врата резиденцијалног објекта Карађорђево, омиљеног Титовог боравишта.

ОАЗА У БАЧКОЈ РАВНИЦИ

Око два сата возње аутомобилом или само тридесетак минута хеликоптером потребно је да се из Београда стигне у Карађорђево. Недалеко од Бачке Паланке, окружена питомим ораницама, та оаза тишине деценијама је скривана од очију знатижељника. Од тајни прошлих времена остале су само полуистините приче о богатству и раскоши у којој је уживала тадашња државна елита.

Асфалтна стаза оивичена уредним дрворедом и украсним растињем уводи нас у Резиденцијални објекат Карађорђево, који се налази у надлежности Гарде Војске Србије. Добри домаћини примају нас рутински љубазно, као да их туристи и новинари свакодневно походе.

Већ на први поглед примећује се да нема очекиваног гламура. Чисти и уредни кафе-салони, ентеријер у пријатним нијансама топлих боја, намештај стилски, али не превише луксузан...

Заменик команданта Гарде потпуковник Миливоје Пајовић и управник Резиденције потпуковник Милан Радаковић говоре нам о историји Карађорђева. Војнички прецизно, али са лежерношћу туристичких водича враћају нас у време педесетих година прошлог века, када је то љупко место било само један од многих војвођанских салаша.

Када је 1957. године почела изградња “Виле за одмор”, на простору данашњег резиденцијалног објекта налазила се само “Мала вила”, направљена између

два светска рата. Исушивањем мочварног земљишта, изградњом паркова и цветних леја са ретким биљним врстама, на површини од око 430 хектара почели су да се назире обриси данашњег изгледа. У пространим увалама настало је 16 малих вештачких језера која се порибљавају, а у одвојеним и ограђеним просторима узгаја се дивљач. Посебном вредношћу истиче се *Букински храстик*, једна од ретких преосталих шума некадашњег горја Панонске низије. Биолози кажу да поједина стабла тог законом заштићеног природног блага достижу и 300 година старости.

Намењена да пружа репрезентативне услуге државном врху тадашње СФРЈ и њиховим гостима, Резиденција Карађорђево развила је инфраструктуру која јој омогућава независност у снабдевању струјом, водом и основним животним намирницама. До половине осамдесетих година прошлог века смештајни и услужни капацитети непрестано су се осавремењивали.

СТАЗА ЗДРАВЉА

Шетња резиденцијалним парком одмара мисли и чула. Прича се да су ту, у сенци дрвореда, управо у шетњи, донете велике и важне државничке одлуке. Ретко дрвеће, попут Панчићеве оморике и *гинко билобе*, уредно је обележено натписима као у ботаничкој башти. Потпуковник Радаковић испричао нам је анегдоту везану за једну од многобројних стаза које пресецају парк.

Јосип Броз је, приликом једне од посета Карађорђеву, показао путељак дуж борове шуме, уз опаску да би туда било пријатно шетати. Како је уз председника увек било оних којима није требало два пута рећи, за 48 сати ту је никао асфалтни путањ, широк око два метра, са ниским канделабрима на обе стране, симболично назван "Стаза здравља".

Осим што красе амбијент, вештачка језера доносе и корист резиденцији. Потпуковник Радаковић истиче да је неколико тона рибе уловљено и продато у току претходне године, а та средства су уложена у одржавање објекта и обнављање рибљег фонда.

На мирној плавичастој води може се видети и неколико парова лабудова, а наши домаћини поносно кажу да ту живи још неколико врста птица, од којих је *белорепи орао* најдрагоценији. Та врста грабљивице настањује се по територијалном принципу, што значи да у кругу од неколико десетина километара од Карађорђева не постоји више ниједан примерак.

Средином седамдесетих година крајолик је прошаран са још неколико занимљивих грађевина. "Бачка кућа", изграђена 1976. године, направљена је по узору на аутентичне објекте за становање од пре два века у овом делу Војводине. Са мноштвом трофејних животиња, ма-

*Ветерани Карађорђева
Карло Гомбош,
Живка Меленица
и Тима Симић*

ТИМИНЕ ЛЕПИЊЕ

Почасни гости Карађорђева, заједно са новинарским екипама, били су троје људи чији су животи или бар његов велики део везани за Резиденцију. Госпођа Живка Меленица, супруга управника репрезентативног објекта, била је од 1957. до 1986. године уједно и главна домаћица. Њена улога је, као што само име каже, била да се брине о смештају, услузи и потребама гостију. У току свога радног века, госпођа Живка угостила је Јосипа Броза више од 60 пута, док страним делегацијама, председницима и министрима, како каже, нема ни броја. Са њом у друштво срећемо Карла Гомбоша, који је, бавећи се конобарским послом, од 1965. имао прилику да присуствује многим значајним догађајима југословенске историје.

Тима Симић давних шездесетих година снабдевао је хлебом Карађорђево из сопствене пекарске радње. Титу се, како каже, веома свиђао његов хлеб који је пекао у специјалној земљаној пећи. Због пореза који су у то време били огромни, Тима бива принуђен да се окане приватног посла и почиње да се бави узгојем рибе. Међутим, председник није могао да заборави Тимине лепиње, па је једном приликом наредио "да му нађу тог пекара", сећа се седи Мошоринац.

Говорећи о сусрету са "другом председником" и "другарицом Јованком", са сетом вели да је морао да лаже.

— Када ме је друг Тито питао зашто сам затворио радњу, нисам смео да му кажем истину. Знао сам да бих могао да направим силне проблеме неким људима, па сам казао како ми се рибарење више исплати — сећа се наш саговорник.

Тима нам је причао о Титовим навикама, од којих је једна од најредовнијих била гледање филмова. Извесни Лека био је задужен да свако вече у одређено време припреми пројекцију филма, па је непрестано пратио председника и са њим био веома близак. Лека му је испричао како му је Тито, са балкона виле на Брионима једног поподнева довикнуо:

— Хеј, Леко, дођи да пробаш лепиње! Стигле су из Карађорђева. Још су вруће!

Кафе салон

сивним столом за ручавање од пуног дрвета, зиданом пећи какове су кориштене од давнина, чини изузетан амбијент за послужење јела од дивљачи. Вреди поменути, да је управо у ловиштима Карађорђева, пре скоро четири деценије, организован први дипломатски лов у овом делу света.

Надомак једног од језера, на средини пољане уздиже се ветре-

Апартман за главног госта

њача, чији је механизам, направљен још у 19. веку, Карађорђеву поклонило једно војвођанско село. До пре десетак година ветрењача је мрела кукуруз за исхрану дивљачи, а управник Резиденције се нада да ће уз помоћ државе успети да рестаурира ту атракцију своје установе.

Проблем недостатка финансијских средстава, и поред брижљивог одржавања, оставио је трага. Оронула ограда, понегде дотрајале стазе за шетњу и бетонски ободи језера подсећају да је и Карађорђево делило судбину земље. Домаћини са жаљењем признају да су средства којим располажу довољна тек за основне потребе, док ће инвестиције сачекати боља времена.

Надомак главне зграде резиденцијалног комплекса налази се *Ловачка кућица*, настала као одговор на познату ловачку страст доживотног југословенског председника. Затим, *Вински подрум* у коме тренутно нема вина, али постоје савршени услови за његово чување. Тежак и хладњикав ваздух од 12 степени Целзијуса вероватно није сметао љубитељима божанског пића, будући да се у средини подрума налази сто за послужење и осам масивних столица.

■ ТРАДИЦИОНАЛНО И САВРЕМЕНО

Најодговорнији људи Гарде и Резиденције Карађорђево кажу да је та установа намењена првенствено за пружање репрезентативних услуга најодговорнијим лицима у држави и Војсци Србије и њиховим гостима. На основу одобрења министра одбране, њене услуге могу користити фирме или приватна лица, разуме се, уз одговарајућу надокнаду. Ипак, на тај начин не могу се прикупити потребна средства за функционисање установе, јер она није ни прављена са наменом да буде туристички нити угоститељски објекат, каже потпуковник Радаковић.

Заменик управника Татјана Крстић била је наш водич за разгледање унутрашњости централног објекта, такозване *Виле за одмор*. Она каже да су потребна највише два сата да резиденција успостави све неопходне услове за прихват и пружање услуга било којој домаћој или страниј делегацији.

Већ на први поглед било нам је јасно да говори истину. У делу зграде подигнутом давне 1957. године ентеријер је веома добро очуван. Ипак, ни трага од резбарених квака, кристалних лустера нити позлаћених чесми! Неколико соба, један апартман за "главног госта", симпатичан мали хол између просторија за одмор, у хотелској класификацији вероватно не би добили више од четири звездице. Митске приче о раскоши комунистичке олигархије, барем у случају Карађорђевога, пале су као Потемкинова села.

Други део *Виле за одмор* адаптиран је седамдесетих година, а састоји се из неколико радних кабинета и салона. Осим савремене климатизације, аудио и видео уређаја, готово све је старо барем три деценије, али захваљујући бризи и раду педесетак запослених очувано и функционално. Намештај и зидне облоге, у комбинацији са великим прозорима који гледају на врт, чине веома леп простор за радне састанке. Прошле године ту је одржан мултилатерални састанак шефова држава у региону и, како наши домаћини кажу, све је протекло у најбољем реду.

Из радног дела објекта прелази се у просторије за одмор и рекреацију. Затворени базен, сауна, мини теретана, сала за билијар и стони тенис пружају гостима могућност да слободно време искористе бавећи се спортом. Терапијски блок са уређајима марке "Сименс", који су набављени пре три деценије, изгледа као нов! Неко је коментаришао – конзервирани седамдесете!

Госпођица Крстић за крај нашег обиласка оставила је апартман опремљен крајем деведесетих, који служи за смештај посебно важних посетилаца Карађорђевога. Мушка и женска соба са модерним купатилима и кадама ћакузи најлуксузнији је део резиденцијалног објекта. У дневни боравак апартмана из приземља се може стићи и посебним лифтом, који служи искључиво главном госту.

За сабирање утисака и одмор од вишесатног обиласка домаћини су препоручили велику салу, у којој су изложене фотографије и експонати из времена Јосипа Броза: његов прибор за јело, радио, грамофон и омиљена камера, ловачке пушке, те колекција вина из целе бивше Југославије, међу којима у очи пада "Поступ Доња Банда" из 1970. године. У неколико предмета записано је скоро пола века историје једног дела Балкана.

Карађорђево чека нове госте. Спој традиционалног и савременог, историје и данашњице чини овај резиденцијални објекат још занимљивијим. Митови о разузданој раскоши су срушени, али и поред тога мало ко не би пожелео да проведе барем неколико дана у миру бачке равнице и хладу *Букинског хрastica*.

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимимо Звонко ПЕРГЕ

**ВОЈНА
ТУРИСТИЧКА
АГЕНЦИЈА БЕОГРАД**

Ресавска 34/А
Тел. 011/636-535

ЦЕНЕ у војним одмаралиштима за 2007.

Војна установа "ТАРА" – хотел "ОМОРИКА"

Период примене	Тип собе	АП	1/1Т	1/1	дуплекс	1/2Т	1/2	1/3	1/4
Врста услуге	Категорија корисника								
28. 04–14. 07. 07. 25. 08–22. 12. 07. Полупансион	МО и ВС	1.950,-	1.750,-	1.650,-	1.350,-	1.450,-	1.350,-	1.250,-	1.150,-
	Цивили и Странци	2.650,-	2.350,-	2.150,-	1.750,-	1.950,-	1.750,-	1.650,-	1.550,-
14. 07. 2007. 25. 08. 2007. Полупансион	МО и ВС	2.150,-	1.900,-	1.750,-	1.390,-	1.540,-	1.390,-	1.300,-	1.250,-
	Цивили и Странци	2.880,-	2.580,-	2.350,-	1.950,-	2.150,-	1.950,-	1.850,-	1.700,-

Депанданс "ЈАВОР"

Период примене	Тип собе	Врста услуге	1/1	€
	Категорија корисника			
28. 04–14. 07. 07. 25. 08–22. 12. 07.	МО и ВС	Полупансион	1.450,-	1.250,-
	Цивили и странци	Полупансион	1.950,-	1.650,-
14. 07. 2007. 25. 08. 2007.	МО и ВС	Полупансион	1.600,-	1.350,-
	Цивили и странци	Полупансион	2.150,-	1.850,-

Хотел "БЕЛИ БОР"

Период примене	Тип собе	Врста услуге	1/1	€	1/3
	Категорија корисника				
28. 04–14. 07. 07. 25. 08–22. 12. 07.	МО и ВС	Пансион	1.450,-	1.250,-	1.150,-
	Цивили и странци	Пансион	1.950,-	1.650,-	1.550,-
14. 07. 2007. 25. 08. 2007.	МО и ВС	Пансион	1.600,-	1.350,-	1.250,-
	Цивили и странци	Пансион	2.150,-	1.850,-	1.700,-

Војна установа "ВРЊАЧКА БАЊА" – хотел "БРЕЗА"

Период примене	Тип собе	Врста услуге	АП	1/1Ф	1/1К	1/2К	1/2Ф	1/3
	Категор. кор.							
01. 04. 2007. 30. 04. 2007.	МО и ВС	ПП	1.750,-	1.520,-	1.260,-	1.200,-	1.100,-	1.040,-
	Цивили и странци	ПП	2.330,-	2.020,-	1.680,-	1.610,-	1.470,-	1.390,-
01. 05. 2007. 30. 06. 2007.	МО и ВС	ПП	1.950,-	1.650,-	1.340,-	1.310,-	1.200,-	1.140,-
	Цивили и странци	ПП	2.590,-	2.200,-	1.790,-	1.750,-	1.600,-	1.520,-
Вила "СОМБОР" 01. 05. 2007. 30. 06. 2007.	МО и ВС	ПП	—	—	980,-	940,-	—	820,-
	Цивили и странци	ПП	—	—	1.300,-	1.250,-	—	1.100,-

Вила "Сомбор" ради периодично.

УСЛОВИ ПРОДАЈЕ:

1. Доплата за пансионски ручак у ВУ "ТАРА" у хотелу "Оморика" и депандансу "Јавор" је 330,00 дин. по особи дневно, за све кориснике. Доплата за пансионски ручак у ВУ "ВРЊАЧКА БАЊА" је 300,00 дин. по особи дневно за све категорије корисника.

2. Вила "Сомбор" у ВУ "В. Бања" ради периодично.

3. Услуге резервација у Војној туристичкој агенцији – Београд наплаћују се у износу од 944,00 дин, по једној смештајној јединици. У цену је урачунат и ПДВ.

4. Гости плаћају још и боравишну таксу, која је одређена одлуком републичких органа и осигурање.

5. За извршене резервације, у одмаралиштима "Тара" и "Врњачка Бања" гости, поред једнократне уплате аранжмана, могу услуге плаћати у више рата, чековима грађана:

– **ВУ "ТАРА"** – 4 (четири) рате: прва рата, приликом резервације, у износу од 30% комплетног аранжмана, друга рата, у току боравка у хотелу, у износу од 30% вредности аранжмана, трећа рата, 30 дана од дана одласка из хотела у износу од 20% вредности аранжмана и четврта рата 60 дана од дана одласка из хотела у износу од 20% вредности аранжмана.

За трећу и четврту рату чекови се депонују у хотелу.

– **ВУ "ВРЊАЧКА БАЊА"** – у 5 (пет) рата: прва рата, приликом резервације у износу од 30% вредности аранжмана, друга рата у износу од 20% вредности аранжмана, у току боравка у хотелу. Преостали износ дели се на три једнаке рате и то: трећа рата 30 дана по одласку из хотела, четврта рата 60 дана по одласку и пета рата 90 дана по одласку из хотела. За 3, 4 и 5. рату чекови се депонују у хотелу.

За авансну уплату комплетног аранжмана, најкасније 7 дана пре прве услуге, одобрава се 5% попушта на цену пансиона/полупансиона.

6. Могућност плаћања кредитним картицама у ВУ "Тара" и "В. Бања", а у Војној агенцији само за ВУ "Тара".

7. Туристичким агенцијама за индивидуалне аранжмане на упит одобрава се 5% провизије на цену пансиона/полупансиона, а комплетан износ аранжмана плаћа се пре доласка у хотел, до рока назначеног на профактури.

8. ПОПУСТИ ЗА ДЕЦУ: деца до три године, уколико не користе посебан лежај и храну, не плаћају услуге боравка, осим осигурања. Деца од три до десет година остварују следећи попуст:

- 30% ако користе храну и посебан лежај,
- 50% ако користе или лежај или храну и
- 70% ако користе заједнички лежај са родитељима и не користе храну.

Деца од три до десет година могу користити само један попуст.

9. ОТКАЗИ: откази се достављају у писаној форми уз прила-

VOJNA TURISTIČKA AGENCIJA
Београд, Ресавска 34 А

Šalterska služba: tel. 011/636-535
tel. 011/3201-887; 3203-342
fax 011 / 3616-155

PRIJAVA ARANŽMANA

NAZIV ODMARALIŠTA			
MESTO			
HOTEL / OBJEKAT			
➤ TERMIN	od	do	ili od do
➤ TIP SOBE			
Prezime i ime	Ostala imena za prijavu	God. rođenja	Srodstvo
Adresa			
Broj telefona		u stanu:	na poslu:
Usluga		Prevoz	
Pansion	Polupans.	DA	Br. osoba:
		NE	DA
			odrasli
			deca:
		NE	
Napomena:		Deca do 10 godina imaju popust na cenu i to:	
➤ A) 30%		koriste poseban ležaj i hranu / upisati broj dece:	
➤ B) 50%		koriste ležaj ili hranu / upisati broj dece:	
➤ C) 70%		koriste zajednički ležaj i nemaju hranu/ upisati broj dece:	
Dete do 3 godine		ako ne koristi poseban ležaj i hranu ne plaća usluge boravka izuzev osiguranja	
Status korisnika aranž. (zaokružiti)		1) Profes.VL ; 2) CL u V. 3) Penz.V. 4) Porodični penz. 5) Ostala lica sa stat. prip.V. 6) Civilna lica 7) Stranci	

Potvrđujem potpisom da sam upoznat sa svim uslovima putovanja-boravka (sa poledjine prijave aranžmana) sa kojima sam saglasan i da iste prihvatam u svoje ime i ime putnika iz ove prijave. NAVEDENI podaci su tačni i agencija ne snosi nikakvu odgovornost u slučaju netačnih i nepotpunih podataka.

Datum prijave: _____

Potpis podnosioca prijave: _____

гање резервације и оригинал уплатнице. Повраћај износа је регулисан према "Посебним упутствима за примену цена у војним одмаралиштима". У случају више силе (смрт у породици, болест, службена спреченост и сл.), што се мора и доказати одговарајућим документом, уплаћени износ се враћа у целости уз одбитак манипулативних трошкова. Износ на име трошка резервације се не враћа.

Уз овај програм важе "Посебна упутства за примену цена у војним одмаралиштима". ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА НЕУСПЕЛА ЗАМКА

Шаховић – Ботвинник
Београд, 1969.

1.е4 ц6 2.д4 д5 3.Сц3 г6 4.х3 де4
5.Се4 Лг7 6.Сф3 Лф5 7.Сг3 Сф6
8.Сф5 гф5 9.Лд3 е6 10.Де2 ц5
11.дц5 Да5+ 12.Лд2 Дц5 13.Лц3
Сц6 14.0-0-0 0-0-0

Ми смо у овој рубрици приказали све победе наших мајстора против Совјета, а сада приказујемо једну нерешену, који је изборио покојни велемајстор Драгутин Шаховић против бившег светског првака Михаила Ботвиника. Шампион се брани омиљеним Каро-Каном, дозвољавајући кварерне своје пешачке структуре на краљевом крилу.

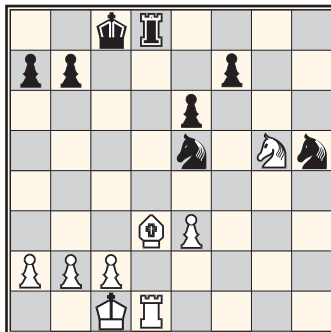
15.г4 Се8 16.Лг7 Сг7 17.Де3 Де3+ 18.фе3 ф4 19.хг4 х5 20.гх5 Тх5 21.Тх5 Сх5 22.Сг5 Се5

РЕКЛИ СУ

Стратегија захтева размишљање, тактика захтева посматрање.

Макс Еве

Бели: Кц1, Тд1, Лд3, Сг5, а2, б2, ц2, е3

Црни: Кц8, Тд8, Се5, Сх5, а7, б7, е6, ф7

На овом, претпоследњем турниру пре повлачења, Ботвиник у коментару партије наводи како је поставио замку у 22. потезу надајући се да ће бели одиграти 23.Сг5ф7?? Сф7 24.Лг6 Сг3! Шаховић је кренуо према коњу на г5 када је неки играч, који је такође био конкурент за прво место, а стајао иза Ботвиника – узвикнуо "Ви сте стварно лукави, зар не!" што је (према Ботвинику) упозорило Шаховића, па је он одиграо топом и партија је завршена ремизом.

Ботвиник није навео име тог играча који је упозорио на замку, само је приметио: "Овом партијом не само што сам изгубио драгоцених поена поена, већ сам изгубио још више – пријатеља."

23.Тх1
1/2-1/2

ЗАНИМЉИВОСТИ ТИТУЛЕ НЕ ИГРАЈУ!

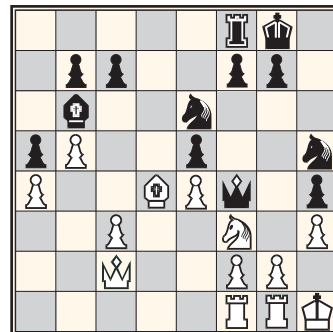
На меморијалу Зорана Иванковића 2006. године учествовало је 92 играча, од чега 10 велемајстора, 11 међународних мајстора и 12 мајстора ФИДЕ. После великих борби, догодила се сензација: победио је Срђан Димитријевић, играч без међународне титуле! Он је још једном доказао да шах не играју ни имена ни титуле, већ конкретни људи.

СВЕСТРАН

Године 2005. велемајстор Џејмс Пласкет појавио се у енглеској верзији телевизијског квиза "Ко жели да буде милионер?" и освојио 250.000 фунти.

ПРОБЛЕМ

Бекер – Шнајдер
ДДР, 1966.

Бели: Кх1, Дц2, Тф1, Тг1, Лд4, Сф3, а4, б5, ц3, е4, ф2, г2, х3

Црни: Кг8, Дф4, Тф8, Лб6, Се6, Сх5, а5, б7, ц7, е5, ф7, г7, х4

Црни на потезу.
1...Лф2! 2.Дф2

На 2.Тф2 Сг3 3.Кх2 Сф1! 4.Кх1 Дх2! 5.Кх2 Сг3 мат.

2...Сг3 3.Кх2 Сф1 4.Кх1 Сг3 5.Кх2 Се4 0:1

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	2	3	○	4	5	6	7	8	○	9	10	○	11	12	13	14	15	16	17	
18										19											
20				21								22									
23					24								25				26				
27						28										29					
30				31			32		33						34						
35			36							37		○	38							39	
○		40						41	42		43								44		
45						46						47		48				49			
50					51											52					
53				54				55									56				
57								58										59			
60												61									

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: бактерија, ошат, завој, отропини, наврак, соба, прекосан, Лон, раст, РР, То, аха, Емјас, молада, иста, Владимир Батез, стоа, хрипа, Арнеј, НОР, тик, Греко, умилик, Нева, Владимир Гројн, севап, навод, мослац, лом, Но, ЛЮ, аван, СТИ, аниматор, Есен, контакт, протест, атест, слон, каратиисти.

ВОДОРАВНО:

18. Популарни енглески певач, 19. Култни роман Хермана Хесеа, 20. Италијански писац, Умберто, 21. Прелажење, прелаз, 22. Околни простор, околиш, 23. Неупотребљено, 24. Име глумца Бодје Нинковића, 25. Основна школа (скр.), 26. Протилац ватре, 27. Тенденција развоја, 28. Особина окорелог, 29. Сестра одмила, сека, 30. Град у иранској покрајини Ларистан, 31. Символ иридијума, 33. Коњи (песнички), 34. Врста колача, роланда, 35. Иницијали глумца Кејна, 36. Интервал од 1. до 4. степена дијатонске скале, 38. Младунче, 40. Која је мале дебљине, 43. Говор беседника, 44. Ауто-ознака за Панчево, 45. Легендарни фински тркач, Паво, 46. Земља излазећег сунца, 48. Потврдна реч, 49. Пешчара у Мађарској, 50. Састанак, збор, 51. Несрећник, страдатељ, 52. Механички "човек", 53. Бодља, 54. Символ кобалта, 55. Елиса, вијак, 56. Мушко име, Србољуб, Срба, 57. Средство за вакцинање, 58. Српски писац, Антоније, 59. Артиљеријско оруђе, 60. Сензибилност, сензуалност, 61. Анимирање, оживљавање.

УСПРАВНО:

1. Џентлменски поступци и понашање, 2. Кора, отпадак од дрвета, 3. Марка енглеског аутомобила, 4. Место печата (скр.), 5. Уметност (лат.), 6. Храпа, обед, 7. Клокотање, 8. Мушко име од мила, Лабуд, 9. Муслиманско женско име, 10. Направа за ткање, разбој, 11. Ауто-ознака за Пожарвац, 12. Шкотски писац, Валтер, 13. Погодак у кошарци, 14. Символ или нијума, 15. Дневна светлост, 16. Савез, друштво, 18. Интересна стопа (у банци), 19. Јутро, свануће, 21. Лична заменица, 22. Неупотребљен, 24. Красни, лепи, 25. Украсни део зграде, 26. Сода-вода, 28. Водени љускар, 29. Радио-локатор, 31. Насеље кампера, 32. Пионери воздухопловства, Орвил и Вилбур, 34. Смирзла вода, 36. Мрвице, трунчице, 37. Стање весеља и среће, 38. Прамера, 39. Резултат пробијања, 40. Декор, 41. Француски уметник Жан Ханс, 42. Легендарни јунак под Тројом (украо лепу Јелену), 43. Танка кожа за рукавице, 45. Окрети, окретаји, 46. Бренд ТВ и аудио опреме, 47. Мушко име, Александар одмила, 48. Шупље шипке, 49. Символ осмијума, 51. Мета, 52. Престоница Италије, 54. Упишите: цт, 55. Иницијали композитора Вивалдија, 56. Далматинска узречица.

ОДБРАНА

ЦЕНОВНИК ОГЛАСНОГ ПРОСТОРА

Магазин "Одбрана"
11000 Београд, Браће Југовића 19
Тел.: 3241-026, Факс : 3241-363
E-mail: odbrana@beotel.yu
Жиро-рачун : 840-49849-58

ОГЛАСНИ ПРОСТОР	ФОРМАТ	ЦЕНА
1/1 четврта корићна страна	22 x 30 цм	30.000,00
1/1 друга и трећа корићна страна	22 x 30 цм	28.000,00
1/1 трећа страна (унутрашња)	19,8 x 26 цм	26.000,00
1/1 остале унутрашње стране	19,8 x 26 цм	21.000,00
1/2 унутрашње стране	19,8 x 13 цм или 9,5 x 26 цм	12.000,00
1/4 унутрашње стране	9,5 x 13 цм	7.000,00
1 цм/стубац унутрашње стране	1 x 6,3 цм	300,00
1 цм/2 ступца унутрашње стране	1 x 13 цм	600,00
1 цм/3 ступца унутрашње стране	1 x 19,8 цм	900,00
пословни мали оглас (до 20 речи)		300,00
мали оглас за замену стана (до 20 речи)		150,00

На сваки оглас плаћа се порез на додату вредност (ПДВ) 18 %.
Плаћање се врши унапред, најкасније 5 дана пре изласка броја.

■ За више објављених огласа одобрава се попуст 5-15 %, што се регулише закључницом или уговором, и то :

- за 3-5 огласа – 5 %
- за 6-8 огласа – 10 %
- за 9 и више огласа – 15 %
- цене огласа репортажног типа увећавају се за 50 %

■ Огласи који нису у складу са уређивачком политиком магазина неће бити објављени.

■ Материјал за објављивање мора бити достављен најмање 7 дана пре изласка броја. Уколико наручилац сам припрема решење рекламне поруке, она мора бити у формату JPEG или TIF. Решење се доставља на дискети или CD-у, а може се послати и на E-mail адресу odbrana@beotel.yu.

"Одбрана"
Маркетинг

ПРОДАВНИЦА "ВОЈНА КЊИГА"

у центру Београда, улица Васе Чарапића број 22

НУДИ:

- магазин "Одбрана"
- војностручне часописе "Нови гласник", "Војно дело" и "Војнотехнички гласник"
- књиге у издању Новинског центра "Одбрана", "Војноиздавачког завода", осталих војних и других издавача са темама из војне науке и технике, историографије, геополитике, медицине, исхране и друга стручна и популарна издања
- курсеве страних језика на аудио-касетама и компакт-дискovima
- компјутерску литературу
- издања на компакт-дискovima
- географске мапе и планове
- постере и календаре
- склапајуће макете авиона, бродова, возила, војника и прибор за њих
- ауторизоване реплике наоружања
- сабље и бодече
- пословну галантерију и промотивне артикле са ознакама Војске Србије - привеске, значке, футроле за оловке и визиткарте, перорезе, хемијске оловке и упаљаче

Радно време је од 9 до 20 часова,
суботом од 9 до 15 часова.

Део издања се може купити и у Новом Саду, у агенцији "Карађорђево", у Железничкој улици број 44.